

Helka Niemelä

SEKSISMI KORKEAKOULUISSA
Diskurssianalyysi seksismin kokemuksista kertomatta
jättämisestä

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Helka Niemelä: Seksismi korkeakouluissa – Diskurssianalyysi seksismin kokemuksista kertomatta jättämisestä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalipsykologia
Maaliskuu 2024

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen naispuolisten korkeakouluopiskelijoiden puhetta siitä, miksi he eivät ole kertoneet seksismin kokemuksistaan eteenpäin. Tutkin niitä selontekoja, joihin opiskelijat tukeutuvat puheessaan sekä sellaisia diskursseja, joista näitä selontekoja ammennetaan. Tutkimuksen aineistona toimii seksististä syrjintää koskeva haastatteluaineisto, joka on kerätty Suomen Akatemian rahoittaman SITES – hankkeen puitteissa. Aineisto koostuu 11 korkeakouluopiskelijan temaattisesta yksilöhaastattelusta.

Suomen korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa esiintyy edelleen seksismiä monessa muodossa, kuten stereotyyppisinä sukupuolisidonnaisina käsityksinä, vähättelynä, häirintänä ja ahdisteluna. Naisopiskelijat kohtaavat seksismiä miehiä useammin. Korkeakouluissa tapahtuvasta seksismistä ilmoitetaan kuitenkin virallisille tahoille hyvin harvoin. Syyksi tälle on todettu olevan esimerkiksi se, ettei tapahtunutta pidetä tarpeeksi vakavana, epätietoisuus syrjinnästä ja sellaisesta tahosta, jolle siitä tulisi ilmoittaa, pelko valittamisen seurauksista sekä voimattomuus lähteä raskaaseen prosessiin.

Tutkimukseni taustalla toimii sosiaalisen konstruktionismin ajatus siitä, että sosiaalista todellisuutta rakennetaan kielen kautta. Sosiaalinen konstruktionismi toimii myös teoreettisena viitekehyksenä tutkielman analyysimenetelmälle eli diskurssianalyysille, jossa kiinnostus kohdistuu siihen, miten toimijat rakentavat sosiaalista todellisuutta ja tekevät kielenkäytöllään asioita ymmärrettäviksi. Diskursseilla tarkoitetaan sellaista kielenkäytön avulla tuotettua merkityssuhteiden kokonaisuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla. Niihin selityksiin, joita toimijat esittävät toiminnalleen tai toimimatta jättämiselleen, viitataan selonteon käsitteellä. Tässä tutkielmassa seksismin kokemuksista kertomattomuutta tarkastellaan toimijoiden antamien selontekojen avulla sekä niiden diskurssien kautta, joista selontekoja ammennetaan.

Löysin aineistosta neljä diskurssia, joita haastateltavat hyödynsivät puheessaan. Näitä diskursseja ovat *leimautumisen diskurssi*, *prekaarisuusdiskurssi* sekä *oikeudellisten käytäntöjen ja järjestelmän armoille jäämisen* diskurssit. Näistä diskursseista ammentavat yhteensä 12 selontekojen tyyppiä. Näitä ovat leimautumisen diskurssista ammentavat *valittajaksi*, *kiittämättömäksi*, *huomiohakuiseksi* ja *uhriutujaksi* leimautumisen selonteot sekä prekaarisuusdiskurssista ammentavat selonteot prekaarisuudesta *työelämässä*, *opiskelussa* ja *järjestötoiminnassa*. Oikeudellisten käytäntöjen diskurssista ammentavat selonteot *keissin muodostamisen vaatimuksesta*, *yksittäistapauksen riittämättömyydestä* ja *mielipiteen oikeudesta*, ja järjestelmän armoille jäämisen diskurssissa esiintyvät *voimavarojen puutteen* sekä *tiedon ja tahon puutteen* selonteot.

Tutkimuksen tulokset heijastavat sellaisia sosiaalisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, joiden avulla haastateltavat selittävät seksismin kokemuksista vaikenemista. Leimautumisen diskurssissa korostuvat selonteot leimautumisen pelosta, joka toimii esteenä seksismistä kertomiselle. Prekaarisuusdiskurssissa puolestaan esiintyy pelkoa kertomisen riskeistä liittyen asemaan työelämässä, opiskelussa ja järjestötoiminnassa. Oikeudellisten käytäntöjen diskurssissa tuotetaan oikeudellisen kielen avulla selontekoja siitä, milloin kertominen on oikeutettua ja millä perusteilla, sekä seksismiin syllistyneen oikeudesta omiin mielipiteisiinsä. Järjestelmän armoille jäämisen diskurssissa kertomista estävät tekijät esitetään nimenomaan järjestelmästä johtuviksi, joihin yksilö ei voi vaikuttaa. Keskeisiä edellä mainittujen diskurssien ja selontekojen taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat erilaiset sosiaaliset ja yhteiskunnalliset normit ja ihanteet, joihin haastateltavat järjestelmällisesti puheessaan vetoavat. Haastateltavat vaikuttavat omaksuneen normien kautta vahvat säännöt sille, milloin seksismistä on sallittua kertoa ja milloin niistä tulisi vaieta.

Avainsanat: seksismi, korkeakouluopiskelija, diskurssianalyysi, diskurssi, selonteko

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Seksismi ja sen seuraukset	5
	2.1 Seksismi yhteiskuntatieteellisten teorioiden valossa	6
	2.2 Seksismin seuraukset ja yksilöiden reaktiot seksismiin	9
	2.3 Seksistisistä ongelmista raportoiminen	11
3	Teoreettismetodologinen viitekehys	16
	3.1 Sosiaalinen konstruktionismi	16
	3.2 Diskurssianalyysi	18
	3.3 Selonteot	19
	3.4. Tutkimuskysymykset	21
4	Tutkimuksen toteutus	22
	4.1 Aineisto	22
	4.2. Tutkimusprosessi	23
	4.3 Tutkimusetiikka	24
5	Analyysi	26
	5.1 Leimautumisen diskurssi	26
	5.1.1 Valittajaksi leimautuminen	27
	5.1.2 Kiittämättömäksi leimautuminen	28
	5.1.3 Huomiohakuiseksi leimautuminen	30
	5.1.4 Uhriutujaksi leimautuminen	31
	5.2 Prekaarisuusdiskurssi	32
	5.2.1 Prekaarisuus työelämässä	33
	5.2.2 Prekaarisuus opiskelussa	35
	5.2.3 Prekaarisuus järjestötoiminnassa	36
	5.3 Oikeudellisten käytäntöjen diskurssi	39
	5.3.1 Keissin muodostamisen vaatimus	40
	5.3.2 Yksittäistapauksen riittämättömyys	43
	5.3.3 Mielipiteen oikeus	48
	5.4 Järjestelmän armoille jäämisen diskurssi	51
	5.4.1 Voimavarojen puute	52
	5.4.2 Tiedon ja tahon puute	54
6	Johtopäätökset	58
	6.1 Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset normit ja ihanteet diskurssien taustalla	58
	6.1.1 Seksismin kokemusten vakavasti ottaminen	59
	6.1.2 Kertomisen riskit ja epävarmuus	61
	6.1.3 Ehdot seksismin kokemuksista kertomiselle	65
	6.1.4 Järjestelmän toimimattomuus	67
	6.1.5 Lopuksi	69
	6.2 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusaiheet	70
	Lähteet	72

1 Johdanto

Uutisia korkeakouluissa tapahtuvasta seksismistä julkaistaan mediassa aika ajoin. Toukokuussa 2023 Yle uutisoi otsikolla ”Tampereen Teekkarit syyttää Bitwisen toimitusjohtajaa naisopiskelijoihin kohdistuneesta häirinnästä – katkaisee yhteistyön yritykseen”. Uutinen käsitteli vappuna 2023 opiskelijatapahtumassa tapahtunutta häirintää. (Punkari 2023.)

Maaliskuussa 2023 Yle puolestaan julkaisi uutisen liittyen Aamulehden päätoimittajan häiritsevään käytökseen naisia kohtaan opiskelijajuhlissa. Pasi Punkari kirjoittaa jutussaan: ”Nyt Vostokin puheenjohtaja Silja Kinnunen ja varapuheenjohtaja Noora Hakulinen kertovat, että ainejärjestön jäseniltä ja tapauksen uhreilta saatu palaute on ollut pääasiassa hyvää.” ”Molemmat myös ymmärtävät hyvin, miksei kukaan häirintää kokeneista ole kertonut julkisuudessa tapahtuneista omalla nimellään tai kasvoillaan. – Häirintä kohdistuu usein juuri nuoriin naisiin. He ovat valmiiksi huonossa asemassa ja varsinkin jos on uran alussa, niin kyllä se pelottaa, Kinnunen sanoo.” ”Työpaikkojen häirintä on puhuttanut myös opiskelijoiden keskuudessa varsinkin viime aikoina. Monia voi jopa pelottaa töihin meneminen, kun ei tiedä uskaltaako asioita enää nostaa esille.” (Punkari 2023.) Uutisessa esitetyt kommentit heijastavat naisopiskelijoiden prekaaria asemaa.

Yle on julkaissut myös jutun opiskelijakulttuurissa tapahtuneesta muutoksesta liittyen seksismiin ja siitä kertomiseen. Lokakuussa 2023 Elina Niemisen kirjoittamassa uutisessa kerrotaan seuraavasti: ”Vain miehille tarkoitettuja salaseuroja, painostamista juomaan, epämiellyttäviä fuksirasteja. Muun muassa nämä asiat nousivat esille, kun Yle uutisoi vuonna 2020 entisten ja silloisten naisteekkareiden kokemuksista erityisesti Tampereen teekkaripiireissä. Keskustelu opiskelijamaailman seksismistä ja häirinnästä leimahti heti kuumaksi. Sen jälkeen moni asia on muuttunut.” Uutisessa kerrotaan siitä, kuinka korkeakouluissa tapahtuvaan seksismiin on viime aikoina ainakin väitetyksi puututtu.

Nämä uutiset ovat kuitenkin vain jäävuoren huippu korkeakouluissa tapahtuvasta seksismistä. On tutkittu, että korkeakouluissa tapahtuvasta seksismistä ilmoitetaan virallisille tahoille hyvin vähän (Kirkner, Lorenz & Mazar 2022, 109). Vielä harvempi tapaus päättyy uutisotsikoihin asti.

Edellä esitellyt uutiset osoittavat, että seksismiä on tärkeää tutkia juuri korkeakoulukontekstissa. Tutkimuksen tarpeesta kertovat myös tilastot. Suomen koulu- tai opiskeluympäristössä naisista lähes 18 prosenttia on kokenut sukupuoleen liittyvää vähättelevää tai yliolkaista suhtautumista, miehillä vastaava prosentti on 5 (Attila ym. 2017, 45). Suurin osa näistä opiskelijoista kuului alle 35-vuotiaisiin eli ryhmään, joka kohtaa häirintää ja ahdistelua muita useammin (em. 60). Laurean ammattikorkeakoulun toteuttamassa kyselytutkimuksessa on todettu korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa edelleen esiintyvän stereotyyppisiä, sukupuolisidonnaisia käsityksiä (Männikkö, Tiilikallio & Dincay 2021).

Myös LUT-yliopiston samaisen kyselytutkimuksen tulokset ovat samansuuntaiset, vaikka suurin osa kokikin opiskeluympäristön tasa-arvoiseksi. Kuitenkin 28 prosenttia naisista ja 11 prosenttia miehistä oli samaa mieltä siitä, että heidän alallaan opiskelevia naisopiskelijoita kommentoidaan seksuaalissävyytteisesti. Eri mieltä väitteen kanssa oli 47 prosenttia naisista ja 82 prosenttia miehistä. Tulokset voivat heijastaa sitä, että eri sukupuolten käsitykset tietynlaisten kommenttien sopivuudesta eroavat toisistaan, ja opiskelijayhteisössä tai akateemisessa maailmassa yleisesti vallitseva kielellinen kulttuuri saattaa luoda naisia seksualisoivia tilanteita, joko tiedostamatta tai tiedostetusti. Vastauksista voidaan myös tulkita naisten tunnistavan seksistisiä kommentteja miehiä paremmin. Naisten vastauksista oli tutkimuksen mukaan tulkittavissa myös altavastajaan kokemuksia sekä ammatillisen pätevyyden todistelua suhteessa miehiin. (Naukkari 2021.)

Seksuaalista häirintää, joka luokitellaan seksismin alle, on Tasa-arvobarometrin (Attila ym. 2017, 32) mukaan kokenut 39 prosenttia naisista ja 17 prosenttia miehistä kahden viime vuoden aikana. Alle 35-vuotiaista naisista seksuaalista häirintää oli kokenut yli puolet. Nuori ikä on naisille seksuaalisen häirinnän riskitekijä, miehille taas ei. Valtaosassa naisten kokemasta häirinnästä tekijäksi ilmoitettiin mies (em. 35). Useissa tutkimuksissa on todettu, että seksismin ja seksistisen käytöksen poistuminen hyödyttäisi kaikkia sukupuolia (Euroopan neuvosto 2019, 11).

Suomessa tasa-arvolaki puuttuu seksismiin kieltämällä välittömän ja välillisen syrjinnän sukupuolen perusteella. Lisäksi tasa-arvolaisissa kielletään seksuaalinen häirintä ja sukupuoleen perustuva häirintä, joiden määritelmät ovat myös laissa esitetty. (Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta 1986/609 § 7.) Seksismin kitkeminen lainsäädännön avulla on tärkeää

muun muassa siksi, että seksismi ja seksistinen käyttäytyminen voivat aiheuttaa sen kohteena oleville fyysisiä, seksuaalisia, psyykkisiä tai sosioekonomisia haittoja, ja se vaikuttaa eri tavoin eri väestöryhmiin (Euroopan neuvosto 2019, 11; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2023). Erityisesti seksistinen, epäasiallinen käytös kohdistuu naisiin ja tyttöihin (Danielsson & Näsi 2019, 1; Euroopan neuvosto 2019, 11; Attila, Pietiläinen, Keski-Petäjä, Hokka & Nieminen 2017, 32; Aaltonen 2014, 32).

Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen (Tanhua 2020, 23) mukaan monien Suomen korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat eivät kuitenkaan täytä tasa-arvolain vaatimuksia. Selvityksessä käsiteltyjen yliopistojen suunnitelmista vain 36 prosenttia ja ammattikorkeakoulujen suunnitelmista 17 prosenttia täyttää kyseiset vaatimukset. Monissa korkeakouluissa suunnitelmat on kyllä tehty, mutta ne jäävät aktiivisen toiminnan sijaan yleisen tason periaatteiksi (em. 55). Seksistiseen ja epäasialliseen käytökseen puuttumisen kannalta korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien puutteellisuus vaikuttaa huolestuttavalta etenkin, jos suunnitelmien käytännön toteutus ontuu. Myös opiskelijoiden saama tieto näistä suunnitelmista vaikuttaa vähäiseltä. Tasa-arvobarometrin (Attila ym. 2017, 58–59) mukaan korkeakouluissa opiskelevista naisista 70 prosenttia ja miehistä 79 prosenttia ei osannut sanoa, onko omassa oppilaitoksessa laadittu tasa-arvosuunnitelma. Kaikista opiskelijoista vain 14 prosenttia kertoi tietävänsä, että suunnitelma on tehty (em. 50).

Monien naisten toimimista akateemisessa maailmassa läpäisee kulttuurinen seksismi, erityisesti miesvaltaisilla aloilla (Yarrow & Davies 2022, 5). Kuitenkin monilla naisvaltaisillakin aloilla miehet toimivat usein johto- ja auktoriteettiasemissa (Sundgren 2014, 282). Korkeakouluissa tapahtuva sukupuolierottelu asettaa usein miehet valtarakenteiden huipulle ja naiset alisteiseen asemaan. Vaikka naisten määrä korkeakouluissa on suurempi kuin koskaan, naiset kamppailevat eriarvoisten ammatillista käyttäytymistä koskevien odotusten kanssa sekä ovat aliedustettuina korkeatasoisemmissa tehtävissä. (Kirkner ym. 2022, 199–200.) Monien akateemisten instituutioiden epäviralliset, sukupuoleen perustuvat verkostot ja mikropolitiikka pahentavat ja lisäävät sukupuolten välistä eriarvoisuutta ja seksismiä. Sukupuolten epätasa-arvoiset arvojärjestelmät sallivat miesvaltaisten kulttuurien vahvistaa hegemonista maskuliinisuutta ”status quona”. Erityisen vahingollista, mutta tyypillistä tällaisissa organisaatioissa on institutionaalinen toimetttömyys eli puuttumattomuus, mikä

mahdollistaa ja sallii seksismin. Toimettomuus edistää seksismin legitimointia ja juurtumista edelleen organisaation kulttuuriin. Institutionaalinen seksismi tyypillisesti tunkeutuu korkeakoulun kulttuuriin kokonaisuutena ja vaikeuttaa suoraan tasa-arvon, monimuotoisuuden ja osallisuuden edistämistä. Tärkein askel institutionaalisen seksismin kitkemiselle on sen tunnustaminen, myöntäminen ja siihen puuttuminen instituution johtotasolla. (Yarrow & Davies 2022, 5, 14–15.) Eriarvoisuus korostuu myös naisten kokemien seksuaalisen häirinnän määrässä sekä siihen vakavasti suhtautumisessa. Erityisesti akateemisissa korkeakouluissa naisten kokemaa seksuaalista häirintää jää usein raportoimatta, mikä voi heijastaa korkeakouluissa vallitsevaa sukupuolihierarkiaa. (Kirkner ym. 2022, 199–200.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin diskurssianalyysin keinoin niitä tilanteita, joissa korkeakouluopiskelijat selittävät sitä, miksi he eivät ole kertoneet kohtaamastaan seksistisestä käytöksestä eteenpäin. Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Suoninen 2016, 231–233). Keskityn tutkielmassani niihin selontekoihin, joita haastateltavat muodostavat kertoessaan siitä, että eivät ole raportoineet seksismistä eteenpäin. Selonteon käsitteellä viitataan tässä tutkielmassa niihin selityksiin, joita toimijat esittävät toiminnalleen tai toimimatta jättämiselleen. Lisäksi tutkin sellaisia diskursseja, joista selontekoja rakennetaan. Diskursseilla tarkoitetaan tiivistetysti sellaista merkityssuhteiden kokonaisuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Suoninen 2016, 234). Toivon tutkielmani avulla pystyväni tunnistamaan niitä tekijöitä, jota seksismiä kokeneet pohtivat harkitessaan seksismistä raportoimista eteenpäin. Toivon tutkielman myös valottavan sellaisia diskursseja, jotka vaikuttavat seksismin kokemuksista vaikenemisen taustalla.

2 Seksismi ja sen seuraukset

Tässä luvussa määrittelen tutkielmani kannalta keskeisimmän käsitteen eli seksismin yleisesti sekä tarkemmin yhteiskuntatieteellisten teorioiden valossa. Lisäksi esittelen seksismin seurauksia sekä yleisimpiä yksilöiden reaktioita seksismin kohteeksi joutuessaan. Näiden jälkeen siirryn käsittelemään seksistisistä ongelmista raportoimista ja erityisesti niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat raportoimisen tai raportoimatta jättämisen taustalla.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022) määrittelee seksismin tarkoittavan ”sellaisia tekoja tai näkemyksiä, jotka väheksyvät, alistavat tai syrjivät henkilöä tämän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella”. Euroopan neuvoston (2019, 10) määritelmä erittelee tarkemmin seksismin ilmenemismuotoja ja tarkoitusta. Sen mukaan seksismi on ”verkossa ja sen ulkopuolella esiintyviä tekoja, eleitä, puheita, kuvia, puhuttua tai kirjoitettua kieltä, käytäntöjä tai käytöstä, joka perustuu ajatukseen, että ihminen tai ihmisryhmä on yksityisesti tai julkisesti vähempiarvoinen sukupuolensa perusteella ja jonka tarkoituksena on: loukata henkilön tai ihmisryhmän ihmisarvoa tai oikeuksia, aiheuttaa fyysistä, seksuaalista, psyykkistä tai sosioekonomista haittaa tai kärsimystä henkilölle tai ihmisryhmälle, luoda uhkaava, vihamielinen, nöyryyttävä tai loukkaava ilmapiiri, olla esteenä henkilön tai ihmisryhmän itsenäiselle elämälle ja laiminlyödä heidän ihmisoikeuksiaan, sekä ylläpitää ja vahvistaa sukupuolistereotyyppioita”. Euroopan neuvosto (2019, 11) jaottelee seksismin ilmenemisen myös kolmeen tasoon: yksilöllinen taso, institutionaalinen taso, kuten esimerkiksi perhe-, työ- tai koulutusympäristö, sekä rakenteellinen taso, joka sisältää esimerkiksi yhteiskunnallisen sukupuolten välisen eriarvoisuuden, sosiaaliset normit sekä käyttäytymistavat.

Bearman, Korobov ja Thorne (2009, 11) määrittelevät seksismin olevan ”tyttöjen ja naisten systemaattista epäoikeudenmukaista kohtelua miesten ja koko yhteiskunnan taholta”. Heidän mukaansa seksismin ilmenemisen näkyvämpiä muotoja ovat esimerkiksi seksuaalinen väkivalta, perheväkivalta, seksuaalinen häirintä, työsyrrjintä sekä naisten oikeuksia rajoittava lainsäädäntö. Näiden lisäksi seksismi ilmenee myös arkisessa, päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja kokemuksissa, jotka ovat usein hienovaraisempia ja vaikeammin tunnistettavia. Arkinen seksismi ilmenee erityisesti kielenkäytössä, mutta myös yhteiskunnan rakenteissa ja asenteissa. Esimerkiksi opettajien tai vanhempien asenteet tai naisroolimallien

puuttuminen miesvaltaisilta aloilta saattavat ohjata lapsia sukupuolinormatiivisiin ammatteihin, eri sukupuolten kohteleva eri tavoin saattaa ohjata yksilöitä perinteisiin sukupuolirooleihin, ulkonäköä, pukeutumista tai käytöstä voidaan arvostella tai odottaa tietynlaista käyttäytymistä sukupuolen perusteella, tai tietyn sukupuolen edustajia voidaan sulkea ulos tietyistä tilanteista tai mahdollisuuksista. Seksismien keskeinen piirre onkin, että sortoryhmän ja sorretun ryhmän välillä on institutionalisoitu valtaero.

Vaikka seksismi on sisäänrakennettu kulttuurin institutionaalisiin rakenteisiin, se ei säily itsestään, vaan sitä ylläpidetään jatkuvasti. Seksismi on myös usein tahatonta tai tiedostamatonta, sekä seksismiin syyllistyneen että sen kohteen taholta. Riippumatta seksismien tarkoituksenmukaisuudesta, sen vaikutukset ovat kumulatiivisia ja helposti leviäviä. Naisten osalta seksismi vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten he muokkaavat persoonallisuuttaan ja identiteettiään, neuvottelevat suhteistaan, suhtautuvat itseensä sekä tekevät elämänvalintojaan. (Em. 2009, 11, 14.) Bearmanin ym. (2009) tutkimuksessa naiset ovat tutkimuksen kohteena, joten tässä seksismien määritelmässä on huomioitu vain naiset. Tosiasiassa seksismi kohdistuu muihinkin sukupuoliin.

2.1 Seksismi yhteiskuntatieteellisten teorioiden valossa

Glick ja Fiske (1996) ovat kehittäneet yhteiskuntatieteissä tunnetun ambivalentin seksismiteorian (ambivalent sexism theory), jonka mukaan seksismi voidaan jakaa kahteen vastakkaiseen, mutta toisiaan täydentävään seksistiseen ideologiaan: *vihamieliseen seksismiin* (hostile sexism) sekä *hyväntahtoiseen seksismiin* (benevolent sexism). Vihamielisessä seksismissä naiset nähdään manipulatiivisina kilpailijoina, jotka pyrkivät saamaan vallan miehiin. Tähän seksismien ideologiaan liittyy myös negatiivisia, jopa vihamielisiä asenteita naisia kohtaan sekä usein ajatus naisista miehiä alempiarvoisina. Hyväntahtoinen seksismi puolestaan sisältää näennäisesti suotuisan, mutta silti halventavan, ritarillisen näkemyksen naisista puhtaina ja moraalisina, mutta silti heikkoina ja passiivisina. Näkemyksen mukaan naiset tarvitsevat miesten suojelua ja ihailua ja ansaitsevat sen, kunhan he mukautuvat miesten määrittelemien ihanteiden mukaisiksi. Hyväntahtoiseen seksismiin liittyy näkemys siitä, että miehillä ja naisilla on erilaisia, mutta toisiaan täydentäviä piirteitä ja niihin liittyviä vastuita. Ajattelutapa antaa tietyllä tapaa miehille mahdollisuuden nauttia etuoikeutetusta asemasta säilyttäen samalla positiivisen kuvan naisten suojelijana. Se samalla alistaa naiset,

mutta myös takaa, että miesten valtaa ja asemaa käytetään mukautuvien, oikealla tavalla käyttäytyvien naisten tukemiseen.

Karkeasti jaoteltuna vihamielinen seksismi suojelee miesten valtaa, hyväntahtoinen seksismi puolestaan perinteisiä sukupuolirooleja. Vihamielinen seksismi ilmenee usein erilaisten suorien, kateellisten tai katkerien ennakkoluulojen kautta, sekä ilmentää usein viitteitä vallasta ja seksuaalisesta käyttäytymisestä. Hyväntahtoinen seksismi ilmenee erityisesti keskinäiseen riippuvuuteen liittyvien ennakkoluulojen, kuten sukupuoleen perustuvan paternalismin ja sukupuoliroolierottelun, kautta, jotka vahvistavat perinteisiä sukupuolisuhteita ja -rooleja. (Glick & Fiske 1996, 491–492; Bareket & Fiske 2023, 1–3.)

Bearman ym. (2009) puolestaan esittävät sisäistetyn seksismin (internalized sexism) käsitteen. Sisäistetty seksismi viittaa siihen, että yksilöt ovat omaksuneet seksistisiä ajatusmalleja ja käytäntöjä, sekä ilmaisevat ja levittävät näitä käytäntöjä arkielämässään. Seksismin ilmenemisessä esiintyy Bearmanin ym. mukaan kaksi erillistä ryhmää, joista toisella on valta suhteessa toiseen. Sisäistetty seksismi ilmenee sorretun ryhmän, Bearmanin ym. mukaan naisten, sisäisessä dynamiikassa. Tällainen dynamiikka auttaa ylläpitämään seksismiä sorretun ryhmän keskinäisten sosiaalisten odotusten ja paineiden kautta. Seksismiä sisäistetään useissa arkielämän käytännöissä, kuten kielenkäytössä ja käyttäytymisessä. Erityisesti arkisessa keskustelussa käydään läpi niitä sopimuksia, motiiveja ja neuvotteluita, joista kulttuuriyhteisön elämä muotoutuu. Kun seksismi ja siihen liittyvä sisäistetty seksismi on osa kulttuuria, ilmenee se myös arkisessa kielenkäytössä. Seksismiä ei myöskään sisäistetä vain yhdellä kertaa, vaan sisäistettyä seksismiä usein ylläpidetään jatkuvasti, usein vertaisten toimesta. Kuten seksismi yleensä, sisäistetty seksismi on suhteellinen prosessi, joka syntyy ja toistuu vuorovaikutusverkostoissa. Nämä suhteet, joiden avulla sisäistänyttä seksismiä ylläpidetään päivittäin, voivat toisaalta myös olla hedelmällisimpiä paikkoja seksismin ja sarron torjumiselle. (Bearman ym. 2009, 14, 17, 35–36.)

Sisäistettyyn seksismiin liittyvät tiiviisti myös sarron sekä sisäistetyn sarron käsitteet. Kaikissa sarron muodoissa, seksismi mukaan lukien, vallassa oleva ryhmä vähentää valtaa toiselta ryhmältä. Seksismin tapauksessa valtaa pitävät miehet usein vähentävät valtaa naisilta monien käytäntöjen avulla. Sarron mekanismin sisäistyttyä sorretty ryhmä kokee itsensä voimattomaksi ja epäsymmetrian purkamisen mahdottomaksi. Näin sarron rakenne pysyy

yllä, vaikka sortava ryhmä ei olisi aktiivisesti läsnä toteuttamassa sortoa. (Bearman ym. 2009, 13, 15.) David ja Derthick (2013, 14) määrittelevät sisäistetyn sarron olevan ihmisen potentiaalia rajoittavien standardien tai uskomusten sisäistämistä. Erityisesti sisäistetty sorto on kognitioita, asenteita ja käyttäytymismalleja, jotka kehittyvät, kun ihminen elää jatkuvasti sortavassa ympäristössä. Tällaiseen sortoon sisältyy vääristynyt näkemys itsestä ja muista, joka on seurausta yksilön ympäristön jatkuvista viesteistä. Sisäistettyä sortoa pidetään myös edellytyksenä seksismin ja naisvihan sisäistymiselle (Bearman ym. 2009, 13). Sisäistetty sorto ilmenee usein niin, että sorretty ryhmä osoittaa itseään sabotoivia uskomuksia ja asenteita vertaisiaan kohtaan. Esimerkiksi sisäistetty seksismi ilmenee usein seksististen normien toteuttamisena naisten taholta kohdistettuna muihin naisiin. (Constantinescu 2021, 126.)

Sisäistetyn seksismin ja sarron yhteydessä on perusteltua puhua myös naisvihasta sekä sisäistetyistä naisvihasta. Naisviha eli misogynia on kulttuurinen rakenne, joka ylläpitää ja palvelee asetelmaa miehistä vallanpitäjinä sekä naisista alistaisina ja vähempiarvoisina suhteessa miehiin. Naisvihamielisten asenteiden mukaan naisen tehtävä ja rooli yhteiskunnassa koostuu miesten valtaa tukevista ja lisäävistä asioista. Tällainen asetelma vahvistaa naisiin sekä naisominaisiin piirteisiin kohdistuvia vihamielisiä ja väheksyviä asenteita. (Szymanski, Gupta, Carr & Stewart 2021, 102–103.) Constantinescu (2021, 124) esittää, että naisvihan ilmenemiseen vaikuttavat sukupuolen lisäksi myös muut sosiaaliset tekijät, kuten yhteiskuntaluokka, etnisuus ja seksuaalinen suuntautuminen. Naisviha on siis hyvin rakenteellinen ilmiö. Kuten sisäistetty seksismikin, sisäistetty naisviha on yksi sarron muoto (Bearman ym. 2009, 15). Sisäistetty naisviha voidaan määritellä naisten keskuudessa tapahtuvaksi naisten väheksynnäksi, epäluottamukseksi sekä miesten suosimiseksi (McCullough, Wong & Stevenson 2020, 268). Sisäistettyä naisvihaa on määritelty myös yhteiskunnallisemmasta näkökulmasta, jonka mukaan se perustuu naisten hyväksymiin patriarkaalisiin asenteisiin sekä seksismiin. Sisäistetty naisviha voi tämän määritelmän mukaan saada naiset vähättelemään, epäilemään ja inhoamaan itseään sekä kokemaan alemmuutta suhteessa miehiin. (Han, Hoffman & Wood 2023, 290.)

Naisvihan ja seksismin määritelmät liittyvät kiinteästi toisiinsa ja ovat myös osittain päällekkäisiä. Kate Manne (2019, 79–80) kuvaa seksismin ja naisvihan välistä yhteyttä karkeasti niin, että patriarkaatti ja seksismi muodostavat ihmisiä ympäröivän yhteiskunnallisen ympäristön, ja naisviha edustaa puolestaan sitä, kuinka patriarkaatti ja

seksismi esiintyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Naisviha-ajattelu hyödyntää seksististä ideologiaa eli seksistisiä asenteita, tekoja, käytäntöjä ja instituutioita. Seksismi siis toimii ideologiana, joka antaa tukensa patriarkaalisille yhteiskuntasuhteille, joita naisviha puolestaan vahvistaa. Kaiken kaikkiaan seksismillä ja naisvihalla on kuitenkin yhteinen päämäärä, eli patriarkaalisen yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäminen tai palauttaminen.

2.2 Seksismin seuraukset ja yksilöiden reaktiot seksismiin

Koska seksismin muodot ovat moninaisia, ovat myös sen seuraukset moninaisia ja monella elämän osa-alueilla vaikuttavia. Esimerkiksi seksuaalinen häirintä rikkoo yksilön henkilökohtaista koskemattomuutta ja on verrattavissa väkivaltaan, joten seurauksetkin ovat usein samankaltaisia kuin muullakin väkivallalla. Häirinnän kohteeksi joutunut usein määrittelee itseään, seksuaalisuuttaan ja elämäänsä uudelleen. Henkiseen väkivaltaan verrattava seksuaalinen häirintä voi aiheuttaa useita psyykkisiä oireita, kuten omanarvontunnon huononemista, itseluottamuksen murenemista, hyvinvoinnin ja jaksamisen heikkenemistä, sairastumista ja mielenterveyden ongelmia. Seksuaalinen häirintä vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin, kuten parisuhteeseen, ystävyysuhteisiin ja muihin ihmissuhteisiin sekä perheen hyvinvointiin. Työpaikalla seksistinen käytös voi johtaa työyhteisöstä syrjäytymiseen, ennenaikaiselle eläkkeelle siirtymiseen tai työpaikan tai jopa alan vaihtamiseen. Seksistisen käytöksen seurauksia pahentavat usein tapahtumien toistuvuus. (Vilka 2011, 100.) Työyhteisöissä seksismi ilmenee yleisemmällä tasolla esimerkiksi segregaatiossa eli työmarkkinoiden jakautumisessa sukupuolen mukaan, palkkaeroissa, työyhteisöjen ilmapiirissä ja työhyvinvoinnissa (em. 103–105). Yhteiskunnallisella tasolla seksuaalinen häirintä vaikuttaa esimerkiksi erilaisten tukipalvelujen tarpeellisuuteen, mikä vaatii muun muassa rahallisia resursseja. Sen on todettu myös vähentävän turismia. (Em. 103.)

Usein vallitsee sellainen implisiittinen oletus, että hyväntahtoisen seksismin seuraukset olisivat vähemmän vakavia tai vaikuttavia kuin vihamielisen seksismin seuraukset (Jones, Stewart, King, Morgan & Hylton 2014, 173). Ambivalentin seksismiteorian mukaan kuitenkin nämä kaksi seksismin muotoa liittyvät kiinteästi toisiinsa, ja ovat molemmat naissukupuolelle haitallisia (Glick & Fiske, 1996, 491–492). Riippumatta siitä, kohdellaanko naisia hauraina ja avuntarpeessa olevina vai vihamielisesti ja epäkunnioittavasti, molemmissa seksismin

tyypeissä naiset nähdään epätasa-arvoisina ja heikompina suhteessa miehiin, mikä aiheuttaa väistämättä negatiivisia seurauksia (Jones ym. 2014, 175). Jonesin ym. (2014) työelämäkontekstissa toteutetussa tutkimuksessa todettiin hyväntahtoisen seksismin vaikuttavan negatiivisesti naisten kognitiiviseen suorituskyykyyn, erityisesti uskomukseen naisten omasta minäpystyvyydestä. Tutkimuksen mukaan hyväntahtoinen seksismi alentaa naisten työsuorituksia ja luottamusta omaan kykyihinsä, millä voi olla vaikutusta myös asemaan työelämässä sekä uralla etenemiseen. (Em. 173–174.)

Yksilötasolla seksistisen käytöksen kohteeksi joutuminen ilmenee myös monin tavoin yksilön reaktioissa ja käyttäytymisessä. Esimerkiksi tytöt ja naiset saattavat minimoida riskejä seksismin kohteeksi joutumiseen muuttamalla omaa käytöstään, kuten pukeutumistaan, sosiaalisia suhteitaan, vapaa-ajanviettotapojaan ja liikkumistaan tietyissä paikoissa tiettyinä aikoina (Vilkkä 2011, 102). Monissa tutkimuksissa on myös todettu, että yleinen reaktio häirintää kokeneelle on jättää häirintä huomiotta ja olla tekemättä asialle mitään (Fitzgerald, Swan & Fischer 1995, 20; Kirkner ym. 2022, 199). Huomiotta jättäminen voi tarkoittaa esimerkiksi päätöstä sivuuttaa tai kieltää tilanne, teeskennellä, ettei sitä tapahdu, tai ettei uhri välitä tilanteesta. Huomiotta jättäminen voi olla myös tilanteen sietämistä vaihtoehtojen puuttuessa, pelon vuoksi tai siksi, ettei uhri tiedä mitä tilanteessa voisi tehdä.

Välttämisen ohella yleinen ongelmanratkaistustrategia häirintätilanteissa on myös tietynlainen myötäily, eli yritys välttää häirintää ilman suoraa vastakkainasettelua. Tätä voidaan tehdä esimerkiksi huumorin, tekosyiden sekä sellaisten pienten vihjeiden avulla, joilla uhri koittaa viestiä, ettei ole kiinnostunut kyseisestä henkilöstä tai toiminnasta. Huumori on monissa tutkimuksissa todettu olevan yleinen uhrin käyttäytymisreaktio, erityisesti vähemmän vakavissa tilanteissa. Selviytymisstrategioissa korostuu myös uhrin uudelleentulkinta tilanteesta niin, ettei hän määrittele sitä häirinnäksi, tai vetoaminen lieventäviin seikkoihin, kuten tekijän aikomusten hyväksi tulkittamiseen. Itsesyytökset vaikuttavat myös olevan tutkimusten perusteella yleisiä. Monet uhreista liittävät häirinnän jollain tavalla omaan käytökseensä eli syyllistävät tapahtuneesta itseään, minkä on todettu toimivan esteenä sekä asiasta raportoimiselle että sosiaalisen tuen etsimiselle. (Fitzgerald ym. 1995, 20.)

2.3 Seksistisistä ongelmista raportoiminen

Seksistisestä, ongelmalliseksi koetusta käytöksestä raportoiminen voi olla käytöksen kohteeksi joutuneelle haastavaa, ja tähän on lukuisia syitä. Tässä kohdassa pyrin avaamaan näitä yleisimpiä seksistisestä käytöksestä raportoimiseen vaikuttavia tekijöitä, keskittyen erityisesti syihin sen taustalla, miksi käytöksestä raportoidaan harvoin. Esittelen myös yleisimpiä käytöksestä raportoimisen tapoja sekä tahoja, jonne raportointi kohdistuu. Lähes kaikissa aiheesta löytämistäni tutkimuksissa seksistisen käytöksen uhrin olivat naisia, joten käsittelen tässä osiossa asioiden eteenpäin kertomista lähinnä naisuhrien taholta. Kaikki tämän tutkielman aineiston haastateltavat ovat myös naisia, joten näkökulma sopii myös tutkielman kontekstiin.

Yksi yleisimmistä seksismin muodoista on työsyryntä sukupuolen perusteella. Suomen kontekstissa työsyrynnästä valitetaan harvoin. Viranomaiset epäilevät syiksi tälle uhrien osaamattomuutta ja haluttomuutta sekä pelkoa ilmoittamisen seurauksista. Uhrit ovat maininneet ilmoittamatta jättämisen syiksi muun muassa epätietoisuuden syrjinnästä ja sellaisesta tahosta, johon siitä tulisi ilmoittaa, pelon valittamisen seurauksista, voimattomuuden lähteä raskaaseen prosessiin sekä epätasa-arvoisen aseman suhteessa työnantajaan. (Aaltonen 2014, 34.) Kun puhutaan häirintään puuttumiseksi tehdyistä toimista sekä raportoimisesta eteenpäin, monissa työpaikkakontekstissa tehdyissä tutkimuksissa on todettu, että yleisin tapa pyrkiä lopettamaan käytös oli suora pyyntö tekijälle lopettaa käyttäytyminen. Toiseksi yleisin tapa oli kertoa käytöksestä muille työyhteisön jäsenille. Ylivoimaisesti harvinaisinta oli hakea tilanteeseen institutionaalista apua, eli kertoa käytöksestä esihenkilölle tai tehdä valitus viralliselle taholle. Tätä käytettiin usein viimeisenä keinona, kun muut toimet olivat epäonnistuneet. (Fitzgerald ym. 1995, 21.) Fitzgeraldin ym. (1995, 20) tutkimuksessa kuitenkin yli puolet uhreista hakivat tilanteeseen sosiaalista tukea läheisistään, kuten ystävistä tai perheenjäsenistä.

Seksistisestä käytöksestä kerrotaan eteenpäin suhteellisen harvoin ja erityisesti virallisille tahoille kertominen on marginaalista. Esimerkiksi eräässä yhdysvaltalaisen yliopiston henkilökunnan keskuudessa toteutetussa tutkimuksessa vain 10 prosenttia seksuaalista häirintää kokeneista yliopiston työntekijöistä oli raportoinut tapahtuneesta jollekin viralliselle taholle, ja 60 prosenttia uhreista raportoi tapahtuneesta joko viralliselle tai epäviralliselle

taholle. Epävirallisella taholla tarkoitetaan yliopiston ulkopuolisia henkilöitä, kuten perheenjäseniä, ystäviä tai kumppania. 40 prosenttia uhreista eivät kertoneet tapahtuneesta kenellekään. (Kirkner ym. 2022, 208–209.) Tutkimuksessa todettiin yleisimmän syyn seksuaalisen häirinnän ilmoittamatta jättämiseen olevan se, ettei uhri tulkinnut tapahtunutta riittävän vakavaksi. Näin arvioi 20 prosenttia uhreista. Seuraavaksi yleisin syy oli huoli siitä, että muut ihmiset eivät ota tapahtunutta vakavasti (16 prosenttia vastaajista) ja kolmanneksi yleisin syy usko siihen, että asialle ei kuitenkaan tehdä mitään (13 prosenttia). Muita syitä ilmoittamatta jättämiseen olivat muun muassa ajatus siitä, että muut eivät pidä asiaa tärkeänä (12 prosenttia), halu pitää asia yksityisenä ja selvittää siitä itse (12 prosenttia), pelko muiden uhriin kohdistamasta kiusaamisesta tai negatiivisesta reaktiosta (10 prosenttia) sekä usko siihen, että muut eivät ymmärrä uhria (8 prosenttia). Uhrit mainitsivat myös tekijään liittyviä syitä. Viisi prosenttia vastaajista ei halunnut tekijän joutuvan ongelmiin, ja niin ikään viisi prosenttia pelkäsi tekijän kostavan asiasta kertomisen jollain tavalla. Nämä tulokset kertomatta jättämisen syistä ovat linjassa myös aiempien tutkimusten kanssa. (Em. 199, 207–208.)

Yleisin taho, jolle seksuaalisesta häirinnästä kerrotaan, ovat epäviralliset tahot, kuten perheenjäsenet, ystävät tai kumppani. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että epävirallisiin tahoihin luotetaan enemmän, he ovat uhrille läheisempiä sekä heillä ei ole toimintavaltaa tai kytköksiä tapahtumiin. Virallisella taholla tarkoitetaan Kirknerin ym. (2022) tutkimuksessa yliopiston henkilöstöhallintoa tai terapeuttia sekä viranomaistahoja, kuten poliisia. Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että viralliselle taholle kertomisen todennäköisyyteen vaikuttavat epävirallisilta tahoilta saadut reaktiot. Näin ollen, jos epävirallisen tahon reaktio on ollut kielteinen, tämä voi estää viralliselle taholle raportoinnin. Seksistisen käytöksen ja seksuaalisen väkivallan uhrit usein punnitsevatkin hyötyjä ja kustannuksia pohtiessaan asiasta kertomista. Kun kertomista varjostaa huoli siitä, ettei kokemusta oteta vakavasti tai asialle ei tehdä mitään, raportoinnista voi olla vaikeaa nähdä suorita etuja. Haitat, kuten pelko muiden reaktioista tai omasta asemasta työyhteisössä, voivat tällöin ylittää kertomisen edut. (Em. 209–210.)

Useiden eri tekijöiden on todettu vaikuttavan siihen, kuinka todennäköisesti uhri raportoi häirinnästä. Näitä tekijöitä ovat esimerkiksi häirinnän muoto, sukupuoli, etninen tausta ja rasismi sekä muut ympäristön asenteet ja arvot. Häirinnän muodoista erityisesti sähköisestä,

verkossa tapahtuvasta häirinnästä kerrotaan todennäköisemmin viralliselle taholle. Tämä voi selittyä sillä, että verkossa tapahtuvasta häirinnästä jää todennäköisemmin todisteita väitteiden tueksi, mikä voi lieventää uhrin huolta vakavasti ottamisesta ja siitä, ettei asialle tehdä mitään. Samankaltainen toimintamalli on havaittavissa monissa tutkimuksissa todetussa ilmiössä, jossa seksuaalisen väkivallan uhrit raportoivat tapahtuneesta useammin silloin, kun tapahtuneesta on fyysisiä todisteita. (Kirkner ym. 2022, 210.)

Myös sukupuolella on todettu olevan yhteys raportoinnin todennäköisyyteen (Kirkner ym. 2022, 211; Donovan & Williams 2008, 103). Yleisesti miehet raportoivat seksuaalisesta häirinnästä naisia harvemmin. Syyksi esitetään niin ikään pelkoa siitä, ettei heidän kertomaansa oteta vakavasti tai asialle ei tehdä mitään. Miesten tapauksessa näiden pelkojen taustalla saattavat vaikuttaa myös patriarkaaliset normit. (Kirkner ym. 2022, 211.)

Etnisen taustan on useissa tutkimuksissa myös todettu olevan yhteydessä seksismistä sekä seksuaalisesta väkivallasta raportoimiseen. Esimerkiksi mustat naiset raportoivat muita harvemmin kokemuksistaan sekä hakevat muita harvemmin tukea tilanteeseensa. Tämän taustalla vaikuttava muun muassa ympäristön rasistiset asenteet, joiden mukaan ympäröivät ihmiset ajattelevat mustan naisen olevan muita vähemmän totuudenmukainen kerronnassaan sekä enemmän itse syyllinen tapahtuneeseen. Tällaiset rasistiset asenteet edistävät uhrien vaikenemista ja syrjäytymistä entisestään. (Donovan & Williams 2008, 103.)

Rasismien lisäksi muidenkin ympäristön asenteiden ja arvojen on todettu vaikuttavan seksistisistä kokemuksista kertomisen todennäköisyyteen. Erityisesti sellainen asenneilmapiiri, jossa uhrin nähdään olevan itse syyllinen tilanteeseen, vaikuttaa kertomiseen negatiivisesti (Strickler, Martin, Khong & Cattaneo 2023, 10947). Myös muunlaista syrjintää muiden ihmisten taholta kokevien naisten on todettu kokevan muita enemmän syyllisyyttä tapahtuneesta (Redersdorff, Bastart, Hernandez & Martinot 2016, 193). Konservatiivisten poliittisten asenteiden sekä korkeamman iän on myös todettu liittyvän siihen, että tekijää syytettiin tilanteesta vähemmän ja uhria enemmän. Erityisesti vihamielinen seksismi, raiskausmyytin hyväksyminen ja yleisesti sukupuolihierarkiaa tukevat asenteet ovat yhteydessä suurempaan naisuhrien syyllistämiseen ja sitä kautta vähäisempään raportoimishalukkuuteen. Kuitenkaan esimerkiksi koulutustaso ja asuinpaikka eivät ole yhteydessä tähän. (Stickler ym. 2023, 10947, 10952). Uhrin kertomusta pidettiin

uskottavampana ja tekijään suhtauduttiin negatiivisemmin silloin, kun uhri kertoi tapahtuneesta heti, eikä vasta myöhemmin (em. 2023, 10951). Naiset myös useammin syyllistävät tapahtuneesta itseään silloin, kun he kannattavat tai altistuvat meritokraattisille, eli yksilön ansioita korostaville arvoille. Feminismin arvoja kannattavien naisten on puolestaan todettu syyllistävän seksismin uhreja erityisen vähän. Ongelmana on kuitenkin se, että feministinaiisiin kohdistuu yleisesti negatiivisia stereotyyppioita, mikä voi johtaa siihen, että ulkopuoliset ihmiset aliarvioivat seksismin roolia tapahtumissa, joissa on mukana feministejä. (Redersdorff ym. 2016, 193, 205–206.)

Yksi tärkeä seksistisistä ongelmista raportoimiseen liittyvä tekijä on se, kuinka nämä raportit otetaan vastaan. Seksismin kokemusten sivuuttaminen, vähättely ja vakavasti ottamisen laiminlyöminen onkin laaja ja yleinen seksismistä kertomiseen liittyvä ongelma (Ahmed 2021, 3–4). Kertomiseen liittyy aina riski siitä, ettei kertomista oteta vakavasti tai sen käsittely laiminlyödään. Pelko seksismin kokemuksen sivuuttamisesta nostaa osaltaan myös kertomisen kynnyistä, etenkin jos yksilöllä on jo aiempia kokemuksia siitä, ettei asiaa oteta vakavasti tai sille ei tehdä mitään. Yksilön on vaikeaa luottaa siihen, että valitus otetaan vakavasti etenkin, jos valitus koskee sitä, ettei sitä oteta vakavasti. (Em. 21–22.) Kuulluksi tuleminen on tutkimusten valossa todennäköisempää toisilla ihmisryhmillä kuin toisilla, esimerkiksi naisilla ja ei-valkoisilla on todennäköisempää tulla sivuutetuksi valittaessaan kuin miehillä ja valkoisilla. Myös aikaisemmat kokemukset valituksen sivuuttamisesta voivat johtaa haluttomuuteen kertoa asioista tulevaisuudessa. (Em. 3–4.)

Seksistisen käytöksen kohteeksi joutuminen on uhrille stressaava tilanne. On tutkittu, että kognitiivinen arviointi siitä, kuinka reagoida stressaavaksi koettuun tilanteeseen, on psykologinen prosessi, jossa päätökseen vaikuttavat realistisesti käytettävissä olevat vaihtoehdot sekä riskit. Tässä prosessissa yksilö puntaroi, mitä selviytymisvaihtoehtoja hänellä on käytettävissään sekä sen todennäköisyyttä, että tietty vaihtoehto saavuttaa sen, mitä sen on tarkoitus saavuttaa. Päätöksessä vaikuttavat myös henkilökohtaiset resurssit sekä henkilökohtaiset ja ympäristöön liittyvät rajoitteet. Näihin rajoitteisiin kuuluvat yksilöllisten psykologisten ominaisuuksien lisäksi esimerkiksi sellaiset sisäiset kulttuuriset arvot ja uskomukset, jotka kieltävät tietyt käyttäytymistavat. Tällaisten rajoitteiden huomioiminen on erityisen tärkeää seksuaalisen häirinnän uhrien osoittamien reaktioiden, kuten kertomatta jättämisen, ymmärtämisessä. (Fitzgerald ym. 1995, 126–127.)

Kaiken kaikkiaan päätökseen seksistisistä kokemuksista kertomiseen vaikuttavat lukuisat yksilöön sekä ympäristöön liittyvät tekijät. Lukemissani tieteellisissä lähteissä ei annettu kaiken kattavaa vastausta sille, miksi seksistisistä kokemuksista päätetään kertoa tai jättää kertomatta, vaikka joitakin tässä luvussa esittelemiäni suuntaviivoja aiheeseen on olemassa. Tässä tutkielmassani lähestyn tätä kysymystä edellä esitellyn tutkimuskirjallisuuden lisäksi sosiaalisen konstruktionismin tarjoamin keinoin.

3 Teorettismetodologinen viitekehys

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teorettismetodologisen taustan. Hyödynnän tutkielmani analyysissa diskurssianalyysia, joka pohjautuu laajempaan teorettiseen viitekehukseen, eli sosiaaliseen konstruktionismiin. Näiden esittelyn jälkeen paneudun selontekoihin sekä selontekojen ja diskurssianalyysin väliseen suhteeseen. Viimeiseksi esittelen vielä tutkimuskysymykset.

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi on laaja ja monitieteinen sateenvarjokäsite, jonka määritelmä ja viitekehys on hyvin väljä (Burr 2015, 2, 17; Niska, Venäläinen, Cañada & Olakivi, tulossa). Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksena on sosiaalisen todellisuuden rakentuminen kielen kautta (Burr 2015; Berger & Luckmann 1994). Kielen avulla ihmiset luovat, uusintavat ja ylläpitävät sosiaalista todellisuutta. Todellisuus rakentuu siis ihmisten välisissä prosesseissa erilaisten merkitysten avulla. (Burr 2015, 4–5; Berger & Luckmann 1994, 32–34.) Sosiaaliseen konstruktionismiin liittyy näkökulma, jonka mukaan ihmiset eivät kohtaa todellisuutta niin sanotusti puhtaana tai objektiivisena, vaan merkityksellistävät sitä aina jostakin näkökulmasta (Gergen 1994, 72; Burr 2015 2–3; Jokinen 2016, 252). Kieli ei sosiaalisen konstruktionismin mukaan siis heijasta suoraan todellisuutta, mutta kieli ja ihmisten välinen kommunikaatio ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa (Jokinen 2016, 252–253). Ian Hacking (1999, 6–7) esittää väitteen, että todellisuuden ei tarvitsisi olla olemassa ainakaan sellaisena kuin se on, vaan todellisuuden olemassaolo riippuu ihmisen toiminnasta. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta maailma sekä ihmisen paikka maailmassa on sellainen kuin se on, koska ihmiset ovat tavalla tai toisella rakentaneet siitä sellaisen (em. 7; Gubrium & Holstein 2008, 3).

Burr (2015) sekä Gergen (1985) esittävät, että sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapa pitää sisällään yhden tai useamman seuraavista neljästä oletuksesta. Ensimmäinen näistä on kriittinen asenne itsestäänselvytenä pidettyyn tietoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että havaintomme ja ymmärryksemme maailmasta eivät kerro objektiivista todellisuutta siitä. Esimerkiksi kieli, ilmiöt, kategoriat ja sanat ovat tapoja hahmottaa maailmaa, eivätkä heijasta suoraan todellisuutta. (Gergen 1985, 266–267; Burr 2015, 2–3, 9.) Toisena olettamuksena on, että ymmärtämisen tavat ovat historiallisesti ja kulttuurisesti suhteellisia. Maailman

ymmärtämisen tavat, kategoriat ja käsitteet, ovat siis historiallisesti ja kulttuurisesti spesifejä sekä kulttuurin ja historian tuottamia. (Gergen 1985, 267–268; Burr 2015, 3–4, 9–10.) Kolmantena esitetään, että sosiaalisilla prosesseilla on tietoa luova ja ylläpitävä luonne. Ihmiset rakentavat sosiaalisissa prosesseissa tietoa maailmasta sekä tapoja ymmärtää sitä. Tämä tapahtuu erityisesti kielen kautta. (Gergen 1985, 268; Burr 2015, 4–5, 10.) Neljäntenä olettamuksena esitetään tiedon ja ihmisen kietoutuminen yhteen. Gergenin (1985, 268–269) ja Burrin (2015, 5) mukaan konstruktiot joko tuovat mukaan tietynlaista toimintaa tai kutsuvat ihmisiä tiettyyn toimintaan.

Yhteiskuntatieteissä sosiaalisen konstruktionismin lähtölaukauksena pidetään sosiologien Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin vuonna 1966 julkaistua teosta *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge* (suom. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*). Teoksessaan Berger ja Luckmann korostavat sosiaalisen rakentumisen käsitettä ja erityisesti sitä, kuinka sosiaalinen rakentuminen tapahtuu kielen kautta. He esittävät teorian, jonka lähtökohtana on havainto siitä, että ihmiset käyttävät kielen tarjoamia välineitä, kuten kategorioita ja luokituksia, erilaisten arkielämän tapahtumien ja toimijoiden nimeämiseen ja ymmärtämiseen. Kielen kautta ihmiset siis jäsentävät kokemuksiaan ja muodostavat totunnaisia toimintamalleja, mikä auttaa ihmisiä hahmottamaan ja muistamaan kunkin tilanteen vaatimia toimintatapoja. (em. 45–57.)

Sosiaalisen konstruktionismin käsitettä on käytetty ainakin kahdessa eri merkityksessä. Sekaannusten välttämiseksi sosiologi Scott R. Harris (2008) on ehdottanut erottelua tulkitsevan ja objektiivisen sosiaalisen konstruktionismin välille. Molemmissa suuntauksissa hyväksytään aiemmin mainittu Hackingin (1999, 6) määritelmä siitä, että asia X on sosiaalisesti rakentunut, mikäli ihmisten toiminta on vaikuttanut sen rakentumiseen. Eroavaisuus ilmenee näiden suuntausten välillä siinä, mihin termillä *sosiaalinen konstruktio* viitataan. Objektiivisessa sosiaalisessa konstruktionismissa sillä viitataan sellaisten asioiden rakentumiseen, joita pidetään objektiivisinä tosiasioina, mutta joiden olemassaolo riippuu sosiaalisista tekijöistä. Tämän suuntauksen näkökulmasta asiat ja ilmiöt ovat olemassa sellaisena kuin tutkijat ne itse havaitsevat, ja mielenkiinto kohdistuu niiden sosiaalisten tekijöiden tai prosessien tarkasteluun, jotka vaikuttavat tutkittavan asian syntymiseen, muodostumiseen tai rakentumiseen. Tulkitsevassa sosiaalisessa konstruktionismissa

sosiaalisella konstruktiolla viitataan tiedon ja tulkintojen rakentumiseen. Se keskittyy tarkastelemaan asioita ja ilmiötä koskevan tiedon, totuuden, tulkintojen, merkitysten ja faktojen rakentumista, mutta ei kuitenkaan oletta, että sosiaaliset selitykset ilmiöille tai asiantiloille ovat muita selityksiä parempia. Usein tulkitseva sosiaalinen konstruktionismi on myös kiinnostunut sosiaalisesti rakentuvien tulkintojen syistä ja seurauksista. (Niska ym. tulossa.)

Sosiaalisella konstruktionismilla on monitieteinen tausta, ja sen alle sijoittuvat useat tieteenalat ja lähestymistavat. Konstruktionismin määritelmän laajuuden vuoksi koenkin tarpeelliseksi esitellä diskurssianalyysin sekä selonteot, jotta tutkimuksen teoreettinen tausta saa hieman tarkemman määritelmän.

3.2 Diskurssianalyysi

Sosiaalisen konstruktionismin alle sijoittuva diskurssianalyysi on tutkimussuuntaus, jossa ollaan kiinnostuneita siitä, miten toimijat tekevät kielenkäytöllään asioita ymmärrettäviksi ja rakentavat sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Suoninen 2016, 231–233). Diskurssi on tutkimussuuntauksen keskeisin käsite. Diskursseilla tarkoitetaan Suonisen (2016, 234) mukaan *verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla*. Diskurssit voidaan siis ymmärtää kielenkäytön avulla tuotettuina merkityksinä, joiden avulla maailmaa voidaan tarkastella.

Sen sijaan, että diskurssianalyysi olisi pelkkä tutkimusmenetelmä, se yleensä käsitetään melko väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi. Tämä viitekehys rakentuu viidestä teoreettisesta oletuksesta. Näistä ensimmäinen on oletus kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta, jonka mukaan maailman kuvaamisen lisäksi kielenkäyttö merkityksellistää ja samalla järjestää, rakentaa, uusintaa ja muuntaa sosiaalista todellisuutta. Kielenkäytön avulla siis konstruoidaan eli merkityksellistetään kohteet, joista puhutaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 25–26.) Toisena esitetään oletus usein rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta. Tämän mukaan sosiaalinen todellisuus hahmottuu moninaisena merkityssysteemien kenttänä. Nämä merkityssysteemit ovat rinnakkaisia tai

keskenään kilpailevia järjestelmiä, jotka merkityksellistävät sen prosesseja ja suhteita eri tavoin. (Em. 32.) Näitä merkityssystemejä voidaan kutsua diskursseiksi, joita avattiin tarkemmin jo edellä, tai tulkintarepertuaareiksi. Diskurssien ja repertuaarien tarkastelu keskittyy diskurssianalyysissä niiden itsensä sijaan siihen, miten ne aktualisoituvat erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (em. 35). Kolmas teoreettinen oletus liittyy toiminnan kontekstuaalisuuteen. Tämä viittaa siihen, että diskursseja ja repertuaareja tuotetaan, uusinnetaan ja muunnetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä, jolloin kontekstin moniulotteisuus nähdään aineiston analyysiä rikastuttavana diskursiivisen maailman ominaisuutena. Monista muista tutkimussuuntauksista poiketen kontekstia ei siis pyritä diskurssianalyttisessä tutkimuksessa häivyttämään pois. (Jokinen ym. 2016, 36.) Kontekstin huomioimisella tarkoitetaan, että toimintaa tarkastellaan tietyssä ajassa ja paikassa, jotka voidaan määritellä monin tavoin. Erilaisia nimettyjä konteksteja ovat esimerkiksi lause- ja episodikonteksti, vuorovaikutuskonteksti, kulttuurinen konteksti sekä tutkittavan aineiston reunaehdot. (Em. 37–40.) Neljäs oletus, eli oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssystemeihin, käsittelee sitä, että diskurssianalyysissä ei tarkastella yksilöä, vaan sosiaalisia käytäntöjä. Tarkastelun kohteena ovat siis esimerkiksi kielenkäyttö sekä laajemmat merkityssystemit, joita toiminnassa tuotetaan. Tulkinnan kohteena eivät siis ole yksilön kognitiiviset, pään sisäiset prosessit. (Jokinen ym. 2016, 43.) Viides ja viimeinen oletus liittyy kielenkäytön seurauksia tuottavaan luonteeseen eli funktionaalisuuteen. Oletuksen mukaan diskurssianalyysissä kielenkäyttö ymmärretään asiantilojen kuvaamisen lisäksi toimintana, jolla rakennetaan todellisuutta (em. 47).

3.3 Selonteot

Selonteot voidaan ymmärtää moniulotteisena käsitteenä ja sosiaalipsykologisessa tutkimuskirjallisuudessa selonteolle annetaankin monenlaisia määritelmiä. Lisäksi esiintyy useita näkökulmia sille, milloin ja miksi selontekoja rakennetaan.

Suoninen (1997, 26) määrittelee selonteot tavoiksi tehdä kielellisesti ymmärrettäväksi tai kulttuurisessa mielessä järjelliseksi omaa tai toisten toimintaa. Selontekojen ja maailman välillä on kaksisuuntainen suhde: selonteot pohjautuvat niihin merkityksiin, joita selonteon antaja ammentaa maailmasta. Selonteot myös muotoilevat maailmaa ja sen merkityksiä. (Suoninen 2016, 233.) Selontekoja voidaan tarkastella muun muassa kolmesta näkökulmasta:

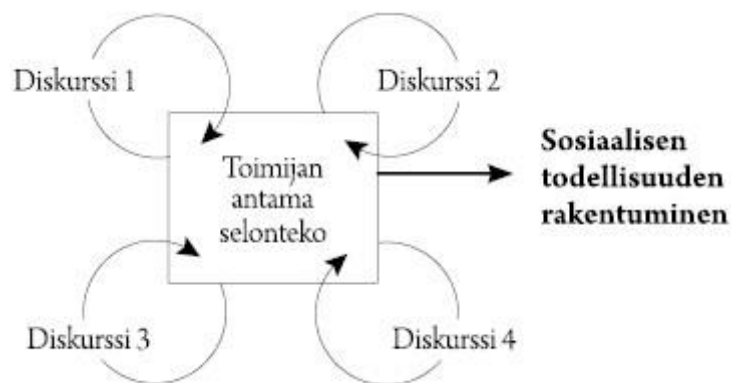
1) mitä merkityksiä selonteissa voidaan käyttää, 2) miten nuo merkitykset esitetään vuorovaikutustilanteissa ja 3) miten selonteot osallistuvat jaetun sosiaalisen maailmamme eli kulttuurimme rakentumiseen (em. 234).

Selontekoja käsitellään sosiaalipsykologian piirissä myös vastauksena jollekin poikkeavalle tai moraalittomalle toiminnalle. Tilanteessa, jossa yksilö käyttäytyy normista poikkeavasti, hänelle rakentuu selontekovelvollisuus. Muut ihmiset odottavat tällöin yksilöltä selitystä normeista tai moraalista poikkeavalle käytökselle. (Potter & Wetherell 1987, 74–75; Suoninen 1997, 31.) Tätä havainnollisti erityisesti Garfinkel (1967) rikkomiskokeiksi kutsutuissa kokeissaan, joissa hänen oppilaansa käyttäytyivät arkisissa tilanteissa normeista poikkeavalla tavalla. Rikkomiskokeet tekivät näkyväksi ihmisten tapaa etsiä järjellisiä tulkintoja havaitulle toiminnalle sekä nostivat esiin sosiaalisia rakenteita ja sääntöjä, joita ihmiset pitävät itsestään selvinä. Garfinkelin mukaan tällaisista arkielämän toiminnoista ja säännöistä koostuu moraalinen järjestys, jota ihmiset pyrkivät noudattamaan.

Suonisen (1997, 27–29) mukaan ihmisen toimintaa voidaan perustella viittaamalla tai vetoamalla normeihin. Kun henkilö toimii tietoisesti tai tiedostamattaan tietyllä tavalla, hän voi etsiä toiminnan perusteeksi sellaista normia, joka on sosiaalisesti mahdollisimman sopiva kyseiseen tilanteeseen. Tällainen ajattelutapa luo Suonisen mukaan kuitenkin hieman liian yksinkertaisen mielikuvan sopivan normin poimimisesta kuhunkin tilanteeseen. Siksi hän esittää osuvammaksi puhua normien sijasta esimerkiksi käyttönsä kautta elävistä kulttuurisista diskursseista, repertuaareista tai ideologioista, jotka sisältävät aineksia, joita voidaan ajatella normeiksi tai normatiivisiksi arvoiksi. Yksilön valinnat ovat myös sidoksissa kulttuuriin siten, että valintojen täytyy olla perusteltavissa kulttuurisesti hyväksytyllä tavalla. Näihin perusteluihin vaikuttavat muun muassa erilaiset diskurssit, jotka Suonisen mukaan yllyttävät, taivuttavat ja viettelevät yksilöä tietynlaisiin valintoihin.

Suoninen (1997, 27–28) havainnollistaa sosiaalisen todellisuuden rakentumista ja selontekojen ja diskurssien välistä suhdetta diskursiivisen toiminnan mallin avulla (ks. Kuvio 1). Kuvion kaarinolet kuvaavat sitä, että toimijat tukeutuvat selonteissaan kulttuurisesti ymmärrettäviin diskursseihin. Toisaalta selontekojen antamista pidetään myös osana kulttuuria sekä kulttuurin ylläpitämistä. Selonteot siis sekä kertovat kulttuurista että rakentavat sitä. Suoninen esittää, että selonteot pitävät kulttuuria yllä kolmella tavalla.

Ensimmäiseksi selonteot pitävät yllä niitä rakenteita, joiden noudattamista tai joista poikkeamista ne perustelevat. Toiseksi selonteot ylläpitävät diskursseja, joihin ne viittaavat tai vetoavat. Kolmanneksi selonteosta aiheutuu monenlaisia symbolisia ja aineellisia seurauksia, joita voi olla vaikea päätellä pelkästä selonteosta. (Suoninen 2016, 235.)



Kuvio 1 *Diskursiivisen toiminnan malli.* (Suoninen 2016, 235)

Selonteot eivät siis ole vain asiantilojen neutraalia kuvaamista, vaan ne voidaan nähdä itsessään olennaisena osana kulttuuria ja kulttuurin jatkumista. Selontekoja voidaan ammentaa diskursseista, ja nämä diskurssit taas rakentavat, uusintavat ja ovat osana merkityssisältöjä ja kulttuuria. Nämä jälleen muovaavat ja uusintavat diskursseja ja selontekoja. Selontekojen ja diskurssien välinen suhde voidaan siis nähdä jatkuvana, kehämäisenä prosessina, joka rakentaa sosiaalista todellisuutta. (Suoninen 1997, 33–36.) Omassa tutkielmassani selonteon käsitteellä viitataan niihin selityksiin, joita toimijat esittävät toiminnalleen tai toimimatta jättämiselleen. Näitä selontekoja toimijat antavat vastauksena esiin tulleisiin ongelmallisina pidettyihin tilanteisiin, liittyen toimijoiden kohtaamiin seksismien kokemuksiin. Edellä esitellyn prosessin mukaisesti pyrin myös löytämään ja avaamaan niitä diskursseja, joihin toimijat selonteissaan viittaavat, ja jotka toisaalta myös kutsuvat toimijoita esittämään näitä selontekoja.

3.4. Tutkimuskysymykset

Pyrin tutkielmassani vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia selontekoja haastateltavat muodostavat kertoessaan siitä, miksi eivät ole kertoneet kohtaamastaan seksistisestä käytöksestä eteenpäin?
2. Millaisista diskursseista selontekoja rakennetaan?

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa syvennyn tutkielman toteuttamiseen kertomalla tarkemmat tiedot tutkielmassa käytetystä aineistosta, tutkimusprosessin etenemisestä sekä tutkimuseettisistä seikoista.

4.1 Aineisto

Tutkielmani aineistona toimii seksististä syrjintää koskeva haastatteluaineisto, joka on kerätty Suomen Akatemian rahoittaman SITES –hankkeen *Ongelmallisista vuorovaikutuskokemuksista kertominen* puitteissa. Hankkeen tavoitteena on nimensä mukaisesti tutkia ongelmallisia vuorovaikutuskokemuksia ja niistä kertomista huomioiden erityisesti tarinallisuuden, havainnoinnin ja vastarinnan paradoksit, vinoumat sekä epätasa-arvoisuudet. Aineisto koostuu tietyn opiskelualan 11 korkeakouluopiskelijan temaattisesta yksilöhaastattelusta, jotka sain käyttööni valmiiksi litteroituina ja anonymisoituina pro gradu -ohjaajani ja hankkeen vastuututkijana toimineen Melisa Stevanovicin kautta.

Haastattelut on toteuttanut sekä litteroinut hankkeen tutkija Henri Nevalainen. Aineisto on kerätty aikavälillä 20.12.2021–5.8.2022. Haastattelut noudattivat etukäteen laadittua haastattelurunkoa, joka sisälsi taustatiedot, kuten ikä, sukupuoli sekä opintoihin liittyviä kysymyksiä. Kaikki haastateltavat määrittelivät sukupuolensa naiseksi. Lisäksi haastattelurunko sisälsi kysymyksiä liittyen alan X opiskelijoiden asemaan yhteiskunnassa, sukupuolen näyttäytymiseen kyseisessä koulutuksessa ja uralla sekä alan opiskelijoiden aseman parantamiseen. Vaikka haastattelurunko toimi haastatteluiden pohjana, keskustelun etenemiseen ja sisältöihin ovat vaikuttaneet haastateltavan esiin tuomat aiheet. Näin ollen haastattelut sisälsivät myös kysymyksiä ja keskustelua haastattelurungon ulkopuolelta, ja monia haastattelurungossa olevia kysymyksiä jäi usein myös kysymättä. Tässä tutkielmassa olen keskittynyt erityisesti niihin aineiston kohtiin, joissa haastateltavalta on kysytty opiskelijoiden välisistä suhteista, opiskelijoiden ja henkilökunnan välisistä suhteista tai näihin suhteisiin liittyvistä vuorovaikutustilanteista.

Litteraatit sisältävät puheen sanatarkasti sekä esimerkiksi naurahdukset ja empimiseksi tulkitut äännähdykset, mutta tarkempia vivahteita, kuten taukoja, hengityksiä tai äänenpainoja ei ollut sisällytetty litteraatteihin. Litteraattien anonymisointi on toteutettu ennen kuin olen itse saanut aineiston käyttööni. Litteraateista on anonymisoitu opiskelualat, osastot, järjestöjen nimet, työtehtäviin liittyvät nimikkeet sekä muut tunnistetiedot.

4.2. Tutkimusprosessi

Aloitin tutkimusprosessin diskurssianalyysille tyypillisesti perehtymällä aineistoon ja aineistosta esille nouseviin teemoihin. Kiinnostuin pian haastatteluissa toistuvasta ilmiöstä, jossa haastateltava selitteli sitä, miksi ei ollut kertonut kohtaamastaan seksistisestä käytöksestä eteenpäin. Haastattelija saattoi kysyä asiasta kertomiseen liittyvän kysymyksen, kuten ”oletko kertonut kokemuksesta kenellekään” tai ”oletko nostanut kohtelun esiin”, mutta haastattelija ei kysynyt missään vaiheessa siitä, miksi haastateltava ei ole kertonut asiasta eteenpäin. Kuitenkin haastateltavat alkoivat usein selitellä juuri sitä, miksi eivät ole kertoneet tapahtuneesta. Tässä vaiheessa aloin kiinnostua niistä selonteista, joita haastateltavat aiheesta kertoessaan muodostavat, sekä niistä diskursseista, joista haastateltavat rakentavat kyseisiä selontekoja. Diskurssianalyysi varmistui tässä vaiheessa tutkimusmenetelmäksi, ja tutkimuskysymys alkoi myös hahmottua aineiston pohjalta.

Poimin haastatteluista sellaiset aineisto-otteet erilliseen tiedostoon, joissa haastateltavat muodostavat jonkinlaisia selontekoja siitä, miksi eivät ole kertoneet seksistisen käytöksen kokemuksista eteenpäin. Tällaisia aineisto-otteita löytyi lopulta seitsemästä eri haastattelusta, joistakin haastatteluista useampia otteita eri kohdista haastattelua. Tämän jälkeen aloitin aineiston analyysin pohtimalla aluksi aineisto-otteista löytyviä diskursseja ja selontekoja sekä jaotteleamalla aineisto-otteita näiden teemojen alle. Tämä vaihe sisälsi paljon pohdintaa, kirjoittamista ja aineiston uudelleenjäsentämistä. Käytin jaottelussa apuna erilaisia värikoodeja, työotsikoita ja useita tiedostoja.

Eri selontekotyyppisiä pohdin ja jäsentelin useaan kertaan, joista analyysiin päätyivät lopulta *valittajaksi, kiittämättömäksi, uhriutujaksi, ja huomiohakuiseksi* leimautumisen selonteot, *prekaarisuus työelämässä, opiskelussa ja järjestötoiminnassa, keissin muodostamisen vaatimus, yksittäistapauksen riittämättömyys, mielipiteen oikeus, voimavarojen puute sekä tiedon ja tahon puute*. Pohdintavaiheessa harkitsin myös esimerkiksi typeräksi ja hankalaksi leimautumisen selontekoja sekä yleisyyden ja arkipäiväisyyden selontekoja, jotka jäivät kuitenkin pois lopullisesta analyysistä. Sellaisia diskursseja, joista selontekoja rakennetaan, päätyi lopulliseen analyysiin neljä, jotka ovat *leimautumisen diskurssi, prekaarisuusdiskurssi, oikeudellinen diskurssi* sekä *järjestelmän armoille jäämisen diskurssi*. Pohdin myös esimerkiksi riskien, yksittäistapauksen, yleisyyden, mielipiteen, puuttumisen vaikeuden sekä tiedon

puutteen diskursseja, jotka niin ikään jäivät pois lopullisesta analyysistä. Pysin tekemään jaottelun aineisto-otteista selkeimmin erottuvien diskurssien ja selontekojen pohjalta, vaikka aineistossa esiintyikin monia, osittain päällekkäisiäkin diskursseja ja selontekoja. Huolimatta siitä, että joitakin selontekotyyppejä ja diskursseja jäi otsikkotasolla pois, ne voivat esiintyä analyysissäni jonkin toisen teeman alla.

Selontekotyyppien ja diskurssien jäsenäntymisen jälkeen pyysin kirjoittamaan analyysiä mahdollisimman kattavasti aineisto-otteiden pohjalta. Analyysin kirjoittaminen vaati myös diskurssianalyttisen termistön ja kirjoitustyylin opettelua, mihin hain tietoa ja vinkkejä diskurssianalyysistä käsittelevistä tutkimuksista, tutkimuskirjallisuudesta sekä pro gradu - ohjaajaltani. Myös tässä vaiheessa tuotin, jäsentelin ja korjasin tekstiä useaan kertaan. Muutama aineisto-ote jäi kirjoittamisvaiheessa myös pois lopullisesta analyysistä todettuani, etteivät ne ole analyysin kannalta relevantteja tai aiheeseen liittyviä. Kirjoitin aineiston analyysiosion lähes valmiiksi, ennen kuin siirryin tutkielman teoreettisen osuuden kirjoittamiseen.

4.3 Tutkimusetiikka

Tutkielmassani on menetelty hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti. Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11.) Tiedän, että tutkielmassa käyttämäni aineisto on kerätty eettiset näkökohdat huomioiden, ja tutkimukselle, johon aineisto on kerätty, on saatu hyväksyntä Tampereen alueen ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta 30.11.2021.

Hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden noudattaminen ilmenee esimerkiksi tutkimusaineiston ja siihen liittyvien tietojen käsittelyssä. Olen allekirjoittanut aineiston käyttöehdot ja niiden mukaisesti poistan aineiston itseltäni gradun valmistumisen jälkeen. Lisäksi huolehdin siitä, että aineisto sekä muu tutkimukseeni liittyvä materiaali on yksityisellä tietokoneellani salasanalla suojattuna. En jaa tietoja aineistosta ulkopuolisille henkilöille ja huolehdin työskentely-ympäristöni yksityisyydestä koko tutkielmaprosessin ajan.

Olen pyrkinyt suojelemaan tutkimusaineistoa varten haastateltujen sekä aineistossa esiintyvien henkilöiden yksityisyyttä. Koska käyttämäni tutkimusaineisto on ollut litteroijan

toimesta valmiiksi anonymisoitu jo saadessani sen haltuuni, en itsekään saanut tietooni haastateltaviin liittyviä tunnistetietoja, mikä helpottaa eettisten seikkojen huomioimista ja objektiivista lähestymistapaa aineistoon. Pysin myös aineiston analyysissä häivyttämään kaikki mahdolliset tunnistetiedot, esimerkiksi käytän aineisto-otteen koodissa vain haastattelun numeroa selventämään sitä, mistä haastattelusta on kyse. Olen myös tunnistetietojen minimoimiseksi pyrkinyt jättämään aineisto-otteista pois sellaiset kohdat, joissa haastateltava kertoo yksityiskohtaisesti seksistisen käytöksen kokemuksestaan. Olen sisällyttänyt aineisto-otteisiin vain analyysin kannalta olennaiset kohdat. Pysin näin välttämään mahdolliset haitat, joita aineistoesimerkkien käsittely voisi aiheuttaa haastateltaville julkisessa tutkielmassani.

Pysin analyysissäni keskittymään tutkimuskysymyksen kannalta relevantteihin asioihin eli aineistosta nouseviin selontekoihin ja diskursseihin, eikä tarkoituksena ole kritisoida haastateltavia henkilöinä eikä heidän puhe- tai toimintatapojaan. Olen pyrkinyt kirjoittamaan tutkielmaani ja erityisesti muotoilemaan analyysiani niin, etten kielenkäytön avulla uusintaisi eettisesti ongelmallisia puhetapoja. Esimerkiksi analyysissä käsitellään paljon haastateltavan kertomatta jättämistä kokemastaan seksismistä, joten olen pyrkinyt muotoilemaan analyysiani niin, että siitä ei saisi haastateltavaa syyllistävästä vaikutelmaa. Vältän myös tuomasta esille haastateltavan sukupuolta tai perustelemasta asioita vedoten sukupuoleen, ellei se ole analyysin kannalta hyvin olennaista tai ellei haastateltava itse tuo asiaa esille. Vältän myös tekemästä omia tulkintoja haastateltavan aikomuksista, tunteista, ajatuksista tai muista mielenliikkeistä. Tiedostan seksismiä kokeneiden henkilöiden haavoittuvan aseman ja olen pyrkinyt suhtautumaan aineistoon ja haastateltaviin kunnioittavasti ja empaattisesti. Koen näiden seikkojen huomioimisen erityisen tärkeäksi sen vuoksi, että haastatteluissa käsitellyt aiheet ja haastateltavien kokemukset ovat hyvin sensitiivisiä ja henkilökohtaisia. Tiedostan kuitenkin, että tutkijan roolissa sekä kuvaan että väistämättä myös luon maailmaa kielenkäytön avulla (Jokinen 2016, 26).

5 Analyysi

Analyysissa syvennyn aineistosta löytämiini diskursseihin ja selontekoihin sekä aineiston pohjalta tekemiini havaintoihin. Diskursseja löytyi aineistosta neljä, joita ovat *leimautumisen diskurssi*, *prekaarisuusdiskurssi*, *oikeudellisten käytäntöjen diskurssi* sekä *järjestelmän armoille jäämisen diskurssi*. Selontekoja puolestaan löysin yhteensä kaksitoista, ja olen jäsentänyt selonteot otsikoittain niiden diskurssien alle, joista ne rakentuvat. Aineistoesimerkeissä V tarkoittaa vastaajaa ja K kysyjää eli haastattelijaa. Suluissa otsikon edessä oleva numero merkitsee haastattelun numeroa, jonka avulla haastateltavat ovat erotettavissa toisistaan.

5.1 Leimautumisen diskurssi

Yksi yleisimmistä syistä, joilla aineiston haastateltavat perustelivat päätöstään jättää kertomatta kokemistaan seksistisistä tilanteista, on pelko leimautumisesta. Stigma eli häpeäleima viittaa uskomukseen, että yksilöllä on jonkinlainen ei-toivottu ominaisuus, joka saa hänet sosiaalisesti epäedulliseksi. Stigmaan liittyvät kognitiiviset, emotionaaliset ja käyttäytymiseen liittyvät tekijät, jotka ilmentävät stereotyyppioita, ennakkoluuloja ja syrjintää. Stereotyyppiat viittaavat uskomuksiin tietyn ryhmän ominaisuuksista, ennakkoluulot viittaavat negatiivisiin tunteisiin ryhmää kohtaan ja syrjinnällä tarkoitetaan ennakkoluuloihin perustuvaa käyttäytymistä ryhmää kohtaan. (Heary, Hennessy, Swords & Corrigan 2017, 2949.) Stigma on usein syntynyt monen tekijän tuloksena, ja voi johtaa epäoikeudenmukaiseen käyttäytymiseen sekä syrjintään leimattua henkilöä kohtaan. Leimatuksi tuleminen voi vaikuttaa yksilön henkilökohtaiseen identiteettiin, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja eristäytymiseen sekä vaikeuttaa avun hakemista. Lisäksi se voi johtaa esimerkiksi syyllisyyden, vihan ja ahdistuksen tunteisiin. (Walker 2008, 45.)

Huomionarvoista tässä diskurssissa on se, että leimautuminen, josta haastateltavat puhuvat, heijastaa pelkoa siitä, millaisen leiman he voisivat saada, jos kertoisivat kohtaamastaan seksistisestä käytöksestä eteenpäin. Se on siis spekulatiota mahdollisesta leimautumisesta, jota ei ainakaan toistaiseksi ole vielä tapahtunut, koska asioita ei ole tuotu esille. Leimautumisen diskurssista rakentuvissa selonteissa korostuvat erityisesti erilaiset

normatiiviset ja moraaliset odotukset siitä, millainen ihmisen tulisi olla, jotta hän olisi normaali ja hyväksyttävä. Epänormaali ja ei-toivottu käytös puolestaan voisi johtaa leimautumiseen. Seksistisestä käytöksestä kertominen voidaan monissa tapauksissa tulkita tällaiseksi epänormaaliksi ja ei-toivotuksi käyttäytymiseksi. Haastateltavien puheessa esiintyvien teemojen mukaan seksismin kokemuksista eteenpäin kertominen voidaan tulkita valittamiseksi, kiittämättömyydeksi, huomiohakuisuudeksi tai uhriutumiseksi.

5.1.1 Valittajaksi leimautuminen

Tässä selonteossa haastateltavat korostavat seksistisestä käytöksestä kertomiseen liittyvää valittajaksi leimautumista. Valittajaksi leimautuminen mainitaan kahdessa aineistoesimerkissä kahden eri henkilön taholta, joten valittajaksi leimautuminen vaikuttaa olevan melko vahva kertomiseen liittyvä pelko. Ensimmäisessä esimerkissä haastateltava nostaa esille valittajan leiman lisäksi vasikoijan leiman.

Esimerkki 1 [#6 Vasikoija ja valittaja]

V: *..Et no sit **must tulee semmonen niinku vasikoijan ja valittajan leima, on niinku seuraava..***

K: *Mm.*

V: *..johtopäätös siitä*

Aineistoesimerkissä haastateltava kuvaa seksistisestä tilanteesta eteenpäin kertomista sanoilla *vasikoida* ja *valittaa* ja väittää kertomisen johtavan vasikoijaksi ja valittajaksi leimautumiseen. Puhuja suuntautuu sellaisiin moraalisiin odotuksiin ja normeihin, joissa vasikointi ja valittaminen eivät ole yleisesti moraalisesti hyväksyttävää käytöstä. Sanalla *vasikoida* tarkoitetaan ilmiantamista ja sanaan liittyy usein halventava sävy. Esimerkiksi rikoksenteelijät käyttävät usein vasikoida -sanaa poliisille kertomisesta, ja poliisille vasikointi tulkitaan rikostoverin pettämisenä. Tässä yhteydessä sanalla implikoidaan ajatusta siitä, että asiasta eteenpäin kertoja ikään kuin pettää tai häpäisee tapauksen tekijät, jotka tuodaan kertomisen kautta ilmi. Myös valittamiseen liittyy usein negatiivinen sävy, ja valittavaan ihmiseen voidaan usein liittää negatiivisia, ärsyttävän tai hankalan ihmisen piirteitä. Kertoja suuntautuu tällaiseen yleisesti jaettuun moraaliseen odotukseen, jonka mukaan vasikointi ja valittaminen, eli tässä tapauksessa asiasta kertominen, on epäsuotavaa käytöstä, ja näin tekevä ihminen tulee leimatuksi negatiivisella tavalla.

Aineistokatkelmassa henkilö mainitsee suoraan sanan *leima*, joten hän tiedostaa kertomiseen liittyvän leimautumisen mahdollisuuden. Leimautuminen ilmaistaan sanoilla *must tulee semmonen niinku vasikoijan ja valittajan leima*, jossa puhuja esittää *tulee* -sanalla leimautumisen olevan ennemminkin ulkoapäin tuleva, muiden ihmisten häneen liittävä ilmiö. Hän ei kuitenkaan mainitse, että häneen olisi jo liitetty tällainen leima, vaan tuo esille sitä, mitä kertomisesta voisi mahdollisesti seurata. Seuraavassa aineistoesimerkissä haastateltava luo myös valittajaksi leimautumisen selontekoa häneen mahdollisesti liittyvien leimaavien verbien kautta.

Esimerkki 2 [#2 Ruikuttaa ja valittaa]

V: ..koen et sillee (0.4) mite mä sanoisin (2.0) **et sä niinku halua lähtee leimaa ittees sellaseks joka ruikuttaa asioist ja valittaa**

Aineistoesimerkissä seksistisiä tilanteita kokenut henkilö kuvaa tilanteiden eteenpäin kertomista sanoilla *ruikuttaa* ja *valittaa*, jotka ovat myös negatiivisesti latautuneita ilmauksia. Sanaan *ruikuttaa* liittyy yleisesti tietynlainen negatiivinen lataus sekä sellainen vaikutelma, että valittaminen on turhaa ja ärsyttävää, ja ruikuttavaan ihmiseen liitetään piirteitä kenties myös hankalasta ihmisestä. Haastateltava siis suuntautuu esimerkissä sellaisiin asenteisiin, joissa asioista eteenpäin kertovaan ihmiseen liitetään negatiivisia ruikuttajan ja valittajan ominaisuuksia, ja joissa leimautuminen tällaiseksi voisi asettaa henkilön sosiaalisesti huonompaan asemaan. Sanoilla *et sä niinku halua lähtee leimaa ittees* henkilö vahvistaa haluttomuuttaan liittää itseensä tällaisia ominaisuuksia. Aineistokatkelmassa puhuja käyttää sanoja *lähtee leimaa ittees*, jossa esitetään sellainen näkökulma, että henkilö olisi itse se, joka asettaa leiman. Leimautuminen ei tällöin siis ole ulkopuolisten ihmisten taholta tuleva asia. Tällainen asetelma asettaa tapauksen uhrin tietyllä tavalla vastuulliseksi siitä, leimataanko hänet vai ei sen sijaan, että vastuu siitä olisi muilla ihmisillä. Tässä on huomattavissa ristiriita sen kanssa, että leimautumisen ilmiössä tarvitaan käytännössä aina muita ihmisiä ja heidän suunnaltaan kohdistuvia asenteita.

5.1.2 Kiittämättömäksi leimautuminen

Kiittämättömäksi leimautumisen selonteossa haastateltava tuo esille seksistisestä käytöksestä kertomisen johtavan mahdollisesti kiittämättömäksi ihmiseksi leimautumiseen. Kiittämättömyyden leimaan on osaltaan vaikuttamassa haastateltavan kertoma tapahtumien konteksti, jossa hän on ollut vaihto-oppilaana vieraassa maassa.

Esimerkki 3 [#3 Hankala vaihtari]

*V: ja niinku (0.3) nyt jos mieltii tätä Suomen (.) tai mä sanoin siit ehk joillekki mun kavereille mut siis en niinku **siellä** sanonu mitenkää muuten mä aattelin jotenkin (.) ehkä tollases viel tulee sellanen et (.) mä en haluu olla niinku se **hankala joku vaihtari***

Esimerkissä haastateltava kertoo sanoneensa kohtaamastaan käytöksestä kaverilleen, mutta ei *siellä*, eli oletettavasti vaihdossa ollessa kenellekään, koska ei halunnut olla *se hankala joku vaihtari*. Ilmaisulla *hankala vaihtari* haastateltava tuo esille kertomisen johtavan leimautumiseen negatiivisella tavalla. Haastateltava tuo esille, että on olemassa jokin *hankalan vaihtarin* rooli, johon asiasta kertominen voisi johtaa, sekä ilmaisee haluttomuutensa leimautua sellaiseksi. Tällaisen leimautumisen välttelyn taustalla vaikuttaisi olevan jonkinlainen normatiivinen odotus siitä, ettei ihminen saisi olla muille vaivaksi, olla liian vaativa tai valittaa. Tässä yhteydessä tällaista normatiivista odotusta vaaditaan kenties erityisen paljon vaihto-oppilaalta, joka on vieraana uudessa maassa, ja jonka täytyisi moraalisten odotusten mukaan osoittaa pikemminkin kiitollisuutta, kuin olla hankala. Myös seuraavassa esimerkissä haastateltava suuntautuu tarpeeseen välttää kiittämättömän ihmisen leimaa vieraassa maassa.

Esimerkki 4 [#3 Shown tekeminen]

*V: ..koska (.) niinku esim tol kurssil ei ollu ketää muuta vaihtarii (.) nii mä koin niinku muutenki ehkä olevani niinku iha monis asiois sillee syystäkin koska mä oon sillee **hyväosainen länsimaalainen** niinku (.) tota ihminen joka tulee sit (.) öö vieraaseen maahan nii mä en myöskään koe et mä haluun niinku **tehä kauheet showta** itestäni tääl et **mä oon täällä niinku oppimassa** nii ehk se liittyy myös siihen.*

Haastateltava kertoo esimerkissä *hyväosaisen länsimaalaisen* vaihto-oppilaan roolista vieraassa maassa. Hän kertoo, ettei kuitenkaan halua korostaa tällaista hyväosaisen länsimaalaisen roolia eikä halua *tehä kauheet showta* itsestään. Haastateltava mainitsee myös, että *mä oon täällä niinku oppimassa*. Kerronnassaan hän orientoituu siihen, että on odotuksenmukaista pyrkiä asemoimaan itsensä samalle tasolle kuin paikalliset.

Haastateltava on aiemmin haastattelussaan tuonut esille kohtaamaansa epäasiallista käytöstä kyseisellä kurssilla. Haastateltava kuvaa asiasta eteenpäin kertomista *shown tekemisenä*. Show viittaa sanana jonkinlaiseen näyttävään ja huomiota herättävään tapahtumaan, ja tässä yhteydessä shown tekemisellä voidaan tulkita tarkoitettavan tarpeettoman suuren huomion kiinnittämistä itseän. Shown tekemisen välttämisen taustalla voivat olla normatiiviset

odotukset vaihto-oppilaan roolista uudessa maassa, joiden mukaan hänen tulisi olla oppijan roolissa, eikä puuttua muiden käytökseen. Vaihto-oppilaalla ei tällaisten normatiivisten odotusten mukaan ole episteemistä oikeutta neuvoa paikallisia henkilöitä heidän toimintatavoissaan. Myös oppijan roolista poikkeaminen muiden toimintatapoihin puuttumalla voisi leimata hänet kiittämättömäksi. Tätä tukee myös maininta siitä, että haastateltava on ollut ainoa vaihto-oppilas kyseisellä kurssilla, jolloin hänellä ei olisi muita samassa asemassa olevia ihmisiä tukenaan ja siksi huomio kohdistuisi yksinomaan häneen, mikä voisi korostaa kiittämättömyyden leimaa.

5.1.3 Huomiohakuseksi leimautuminen

Tässä selonteossa haastateltava korostaa opiskelijoihin kohdistuneiden seksististen kommenttien vakavuutta, mutta lisää asioista kertomisen olevan kenties tarpeetontakin itsensä esille tuomista. Tällainen itsensä korostaminen voisi tuottaa leimaa huomiohakuisesta ihmisestä.

Esimerkki 5 [#6 Haloon tekeminen]

*V: Et emmäkään niinku ehkä **omalla naamallani** lähtis kaikkii näitä asioita tuomaan esiin. Ja paljon on sellasia et me ollaan meidän opiskeluporukas [alan X] opiskelijoiden kesken niinku mietitty et, et **vitsi meilleki on sanottu kauheit asioita mut ei me sit näist tehty ikin mitään haloota.***

K: Mm.

Lauseessa *meilleki on sanottu kauheit asioita mut ei me sit näist tehty ikin mitään haloota* haastateltava tukeutuu sellaiseen kulttuuriseen käsitykseen tai oletukseen, jossa asiasta vaikeneminen on hyväksytympää tai ihannoidumpaa, kuin niistä kertominen. Puhuja nojaa lauseessa tietynlaiseen hiljaisen kärsimyksen vaatimukseen painottamalla ensin sitä, että kokemukset ovat olleet *kauheita asioita*, mutta lisäämällä siihen, että *ei me sit näist tehty ikin mitään haloota*. Haastateltava kuvaa kertomista *haloon tekemisenä*, eli negatiivisen huomion kiinnittämisenä itseän. Puhuja rakentaa käsitystä siitä, että tällaisen huomion kiinnittäminen itseän on negatiivinen leima. Ilmaus *haloon tekemisestä* rakentaa sellaista käsitystä, että kertominen on niin sanotusti liian ison metelin tekemistä liian vähäpätöiseksi tulkitusta asiasta. Kertoja nojaa sellaiseen normatiiviseen odotukseen, jonka mukaan tällaisesta vähäpätöisestä asiasta ei saisi valittaa. Ristiriitaista haastateltavan puheessa on se, että ilmaisun *meilleki on sanottu kauheit asioita* mukaan asiat eivät kuitenkaan vaikuta olleen kovinkaan vähäpätöisiä, mikä tukee edellä mainittua hiljaisen kärsimyksen vaatimusta.

Lauseessa *vitsi meilleki on sanottu kauheit asioita mut ei me sit näist tehty ikin mitään haloota* puhuja myös asemoi itseään puheessaan niin, että on toiminut paremmin tai järkevämmiin olemalla asioista hiljaa, kuin ne, jotka ovat kertoneet asioista. Hän siis rakentaa sellaista käsitystä, että kauheiden asioiden kestäminen ja kertomatta jättäminen olisi pienempi paha, kuin haloon tekeminen eli kertominen ja sitä kautta leimautuminen. Puhuja korostaa myös, ettei kertoisi *omalla naamallaan* kokemista asioista. Tämä kommentti vahvistaa sitä, että *omalla naamalla* kertominen korostaa leimautumisen riskiä, koska tällöin kertominen tapahtuu tunnistettavana henkilönä.

5.1.4 Uhriutujaksi leimautuminen

Haastateltava tuottaa seuraavassa esimerkissä selontekoa siitä, että asiasta kertominen voidaan tulkita uhriutumisen ja vastuun pakoiluna.

Esimerkki 6 [#2 Uhriudutaan eikä oteta vastuuta]

V: ...mä mietin sitä silloin mua pyydettiin siihen (0.2) niin mä mietin siin hetken että (0.3) tähän otetaan kuvat täs esiinnyttään omalla nimellä (.) ja kyllähän siin sitten ja ku tietää millasii kommentteit niinku kaiken maailman ihmiset jaksaa tonne lehden kommenttikenttään kirjetella (0.3) niin vaikka tietäkin et ne on ehkä sellasii ihmisii keitten kans ei tuu töissä tuukkaan olee oltua tekemisissä tai haluukkaan tehdä sellasten ihmisten kans töitä (0.4) niin kyl mä tiedän etä tommoset herättää monis ihmisissä semmosia niinku tunteita että onks tää nyt tämmöstä et heittäydyttään niinku uhriudutaan ja semmosta ja et ei oteta vastuuta niinkun (0.3) itse omasta tekemisestä

Esimerkissä haastateltava kertoo harkinneensa lehtijuttuun osallistumista ja tuo esille riskejä, joita jutun julkaisuun voisi mahdollisesti liittyä. Hän kertoo pohtineensa, että *tähän otetaan kuvat täs esiinnyttään omalla nimellä*, mikä korostaa sitä, että asioiden kertominen tunnistettavana henkilönä todennäköisesti lisää leimautumisen riskiä. Haastateltava kertoo myös muiden ihmisten reaktioista sellaiseen sävyyn, kuin tietäisi totuutena, mitä muut ajattelevat hänestä. Tämä ilmenee esimerkiksi *tietää* -sanon käytössä: *ku tietää millasii kommentteit* sekä *kyl mä tiedän etä tommoset herättää monis ihmisissä semmosia niinku tunteita*. Haastateltava mainitsee, että *kaiken maailman ihmiset jaksaa tonne lehden kommenttikenttään kirjetella* ja jatkaa, että *ne on ehkä sellasii ihmisii keitten kans ei tuu töissä tuukkaan olee oltua tekemisissä tai haluukkaan tehdä sellasten ihmisten kans töitä*. Kertomalla, että ei haluaisikaan tehdä kyseisten ihmisten kanssa töitä, hän rakentaa itseään puolustavaa asemaa. Tällä kommentillaan puhuja asemoi itseään mainitsemiensa ihmisten yläpuolelle.

Haastateltava mainitsee, että lehtijutun kaltainen asioiden tuominen esille herättää muissa ihmisissä tunteita *uhriutumisesta* ja siitä, että *ei oteta vastuuta omasta tekemisestä*. Uhriutumisen käsite on alun perin tarkoittanut rikostermistössä rikoksen uhriksi joutumista, mutta käsite on sittemmin laajentunut rikostermistön ulkopuolelle. Uhriutuminen tarkoittaa ihmisen tapaa suhtautua kohtaamiinsa vaikeuksiin ja koettelemuksiin. Uhriutuminen voi ilmetä johonkin tapahtumaan tai kokemukseen jumiutumisenä niin, että se tulee esille aina sopivissa kohdissa ihmisen puheissa ja asenteissa. Vahvasti uhriutuneen henkilön elämää hallitsevia ja estäviä tunnusmerkkejä voivat olla esimerkiksi vahva puolustautuminen, muihin ihmisiin, itseensä ja koko elämään kohdistuva luottamuspula, kateus ja katkeroituminen sekä sellainen tunne tai tilanne, jossa ihminen on jatkuvasti kuin luonnonvoimien armoilla, eikä hänellä ole vaikutusmahdollisuutta tapahtumiin tai mahdollisuutta ottaa vastuuta niistä. (Reinikainen 2014, 15–17.)

Uhriutujaksi leimautumisen taustalla vaikuttaisi tämän esimerkin tapauksessa olevan jonkinlainen moraalinen tai normatiivinen oletus siitä, että henkilön tulisi kantaa itse vastuu kokemastaan seksistisestä käytöksestä, eikä puhua siitä julkisesti. Uhriutumiseen liittyy edellä esitellyn määritelmän mukaisesti kyvyttömyys ottaa vastuuta elämäntapahtumista. Haastateltava mainitsee uhriutumisen yhteydessä, että *ei oteta vastuuta niinkun itse omasta tekemisestä*. Näin ollen asian esille tuominen voidaan leimata kyvyttömyydeksi ottaa vastuuta sekä sitä kautta uhriutumiseksi. Tässä on havaittavissa kuitenkin ristiriitaa siihen nähden, että seksistinen käytös on toisen ihmisen tekemää, joten herää kysymys siitä, mistä *omasta tekemisestä* uhrin täytyisi ottaa vastuuta. Joka tapauksessa se, että haastateltava nostaa esille uhriutujaksi leimautumisen mahdollisuuden, kertoo suuntautumisesta siihen varteenotettavaan uhkaan, että seksistinen käytös laitettaisiin seksismiä kokeneen omaksi syyksi.

5.2 Prekaarisuusdiskurssi

Tieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa prekaarisuus käsitteenä esiintyy usein työelämän yhteydessä, jolloin sillä tarkoitetaan työmarkkinoiden tai yleisemmin työelämän epävarmuutta. Prekarisaatio voidaan käsittää kuitenkin laajempänä ilmiönä, jolloin käsitteellä tarkoitetaan yleisemmin *subjektiivista ja intersubjektiivista epävakauden kokemusta*. (Jokinen & Venäläinen 2015, 11.) Prekaarisuuden käsite merkitsee myös yleisemmin huono-osaisuutta

tai heikompaa asemaa, kuten huonoa oloa, köyhyyttä, traumaattisten tapahtumien kasautumista sekä perustavanlaatuisia haurautta ja ennustamattomuutta (em. 13). Prekaarisuudella tarkoitetaan usein erityisesti epävarmuutta ja kontrollin puutetta omasta elämästä tai tilanteesta (Standing 2011, 15–16, Jokinen & Venäläinen 2015, 11, 13).

Tässä yhteydessä prekaarisuudella tarkoitetaan edellä mainitun määritelmän mukaista epävarmuutta, heikommassa asemassa olemista ja kontrollin puutetta omasta tilanteesta. Prekaarisuusdiskurssi nousee esille sellaisissa selonteoissa, joissa vallitsee tietynlainen epätasa-arvoinen tilanne ihmisten välillä, minkä vuoksi seksimin kokemuksesta kertomiseen liittyy riskejä. Prekaarisuus on paikannettavissa haastateltavien puheesta kolmella eri osa-alueella: työelämässä, opiskelussa ja järjestötoiminnassa.

5.2.1 Prekaarisuus työelämässä

Seuraavissa aineistoesimerkeissä prekaarisuus ilmenee työelämäkontekstissa. Haastateltavan puheesta ilmenee, että hän tunnistaa prekaarin asemansa ja kertoo varmistaneensa työpaikan saamisen ennen kuin häneen liittyvä lehtihaastattelu julkaistaan.

Esimerkki 7 [#2 Työpaikan varmistaminen ennen haastattelun julkaisua]

H: ootteks te ylipäätään tota kertonu (.) tota henkilökunnalle näist (.) kokemuksista

*V: mmm no ei näistä tanssijakokemuksista ei ehk **mäki alan olee siin vaihees** et mä kohta lähen täältä pois mul alkaa työ- niinku (.) työelämä koittamaan ja **pitää mieltii vähä sitä omaa uraa** ja tällasta et **mäki esimerkiks** ennen tota juttuu mä olin just saanut ota paikan tuolt [organisaatiosta X] (0.3) mä niinku ää (0.3) pyysin äkkii mä tiesin et se juttu on niinku tulossa et mä oon menos siihen haastatteluun ja sitte se uutinen tulee samal viikolla (0.2) nii mä laitoin [organisaatiolle X] äkkii että laittaakaa et mä voin allekirjottaa sen sopparin nyt saman tien (0.3) koska mä halusin allekirjottaa sen varuiks koska mä en yhtää tienny et millanen siit jutust tulee et (0.2) voisko siit olla jotai haittaa et he oliskin (.) **emmä tiedä miks miks tämmönen ajatus mul edes tuli mieleen mut jostai syyst mä halusin (.) varmistaa** et mul on tää duunipaikka ennen ku tää juttu tulee ulos et se ei vaikuta varmasti mitenkää (0.2) et **tämmöset asiat varmasti painaa siinä miks ei tällasist asioist niinku kerrota (0.3) niinku ylöspäin***

H: mm jos sul ei ois ollu työpaikka plakkarissa nii oisiks sä ehkä jättäny osallistumatta tohon juttuu

V: öömmm (0.3) niin et jos en ois viel allekirjottanu sitä öö

H: tai jos tota (0.2) sun työkuviot ois ollu jotenki epäselvät tai et sul ei ois ollu paikkaa tiedossa jos sul ois vaik työnhaku päällä

V: olisin (.) kyllä todennäköisesti

H: jättäny

V: joo todennäköisesti

Haastateltava mainitsee, ettei ole kertonut mainitsemistaan tanssijakokemuksista henkilökunnalle, mutta sen sijaan hän on osallistunut lehtijuttuun, jossa on kertonut kokemuksistaan. Puhuja vastaa aluksi haastattelijan kysymykseen kokemuksista kertomisesta kieltävästi, jota seuraa pitkä selonteko aiheesta. Selonteossa haastateltava kertoo työpaikan varmistamisesta ennen lehtijutun julkaisua sekä vahvistaa, että ei olisi osallistunut lehtihaastatteluun, jos työkuviot olisivat olleet epäselvät. Haastateltavan kerronta luo kuvaa siitä, että hän selittelee asiaa paljon, koska kerronta on melko polveilevaa ja pitkää ja sisältää paljon täytesanoja. Kohdassa *mäki alan olee siin vaihees* haastateltava vetoaa jonkinlaisen yleisen säännönmukaisuuden olemassaoloon, jonka mukaan on olemassa vaihe, jossa *pitää mieltii vähä sitä omaa uraa*, ja jonka nojalla hän normalisoi omaa käyttäytymistään. Sanoilla *pitää mieltii* hän myös rakentaa sellaista oletusta, että työuran miettiminen on ainoa moraalisesti oikea toimintamalli. Lisäksi *uran mieltimisellä* haastateltava viittaa niiden riskien arvioimiseen, joita seksistisistä kokemuksista kertominen voisi aiheuttaa. Huolehtiminen omasta ammatillisesta tulevaisuudesta toimii siis selontekona kertomatta jättämiselle.

Haastateltava käyttää myös kohdissa *mäki alan olee* ja *mäki esimerkiks* kahteen otteeseen *kinliitepartikkelia*, jonka avulla hän viittaa siihen, että samanlaista työuran harkintaa ovat tehneet myös muut ennen häntä. Näin ollen puhuja viittaa laajempaan säännönmukaisuuteen toiminnassaan. Laajempaan säännönmukaisuuteen puhuja viittaa myös kohdassa *tämmöset asiat varmasti painaa siinä miks ei tällasist asioist niinku kerrota (0.3) niinku ylöspäin*. Sanat *ei kerrota* luovat vaikutelmaa siitä, että muutkaan eivät kerro asioista eteenpäin näistä samoista syistä. Laajempaan säännönmukaisuuteen viittaaminen toimii selontekona kertomatta jättämiselle, ja toimii keinona laajentaa vastuuta asian esille tuomisesta myös muiden, samankaltaisia asioita kokeneiden henkilöiden harteille.

Kertoessaan työpaikan varmistamisesta, haastateltava mainitsee, että *emmä tiedä miks miks tämmönen ajatus mul edes tuli mieleen*. Lauseen taustalla voi vaikuttaa normatiivinen odotus

tai käsitys siitä, että on rohkeaa kertoa kokemastaan väärinkäytöksestä välittämättä sen seurauksista. Näin ollen mainittuaan haastattelijalle pohtineensa kertomisen seurauksia, hän suuntautuu tarpeeseen vähätellä, pehmentää tai selitellä pelkoaan tai uhkaa työpaikan menettämisestä, tai rakentaa kuvaa rohkeammasta itsestään tällaisen lauseen muodossa. Samankaltaista tarvetta on havaittavissa haastateltavan jatkaessa lausettaan: *mut jostai syystä mä halusin varmistaa*. Tässä puhuja ei selkeästi ilmaise syytä varmistamiselle, mutta kertoo silti kokeneensa varmistamisen tarpeelliseksi. Prekaarisuusdiskurssi on näin ollen havaittavissa selkeästi puhujan kerronnan taustalla, koska puheesta välittyy epävarmuus omasta asemasta työelämässä. Samanlaista epävarmuutta puhuja tuo esille myös seuraavassa selonteossa.

Esimerkki 8 [#2 Kunnianhimoisen uran suhteen]

V: *..niin en olisi kyllä ehkä lähtenyt jos ei olisi ollut omat kuviot selkeänä koska tota (0.4) mm tää on just vähän se et sit kun on itse oon aika kunnianhimonen urajuttujen kaa*

H: *mm*

V: *nii tota en halua laittaa mitään silleen (0.5) niinkun (0.2) sen varaan että tota et niinku tommosten asioiden varaan*

Esimerkissä haastateltava kertoo, että *en olisi kyllä ehkä lähtenyt jos ei olisi ollut omat kuviot selkeänä* viitaten siihen, että ei olisi antanut haastattelua kokemuksistaan jos työpaikka ei olisi ollut varma. Hän jatkaa, että *itse oon aika kunnianhimonen urajuttujen kaa*, eli selittää sitä, miksi ei olisi kertonut kokemuksistaan, kunnianhimoisuudella uran suhteen. Työuraan liittyvä kunnianhimoisuus on yleisesti arvostettu ja positiiviseksi määritelty piirre. Epäasiallisesta kohtelusta kertomatta jättäminen puolestaan on useimmiten negatiiviseksi määritelty asia. Näin ollen puhuja suuntautuu kommentissaan tarpeeseen kääntää kertomatta jättäminen positiiviseksi seikaksi vetoamalla kunnianhimoisuuteen.

5.2.2 Prekaarisuus opiskelussa

Opiskelukontekstiin liittyvissä selonteoissa prekaarisuus ilmenee epävarmuutena ja riskeinä liittyen erityisesti opintojen etenemiseen ja arvosanoihin.

Esimerkki 9 [#5 Esiin nostamisen pelätään vaikuttavan arvosanoihin]

V: *..mie luulen myös et moni ei siinä vaihees uskaltanu ehkä nostaa sitä sen isommin esiin koska se..*

K: Mm-m.

*V: ..arvioinnit ei ollu tullu, ja et se vaikuttaa tuommost-, tai sillee et, ku on niin pienet piirit ni sitte et **jos niinku tiedetään et sie nostat jotaki esiin, niin sit pelätään** et se vaikuttaa siihen sun arvosanaan joka vaikuttaa..*

K: Mm.

*V: ..taas siihen alan täsmentymiseen. Niin **mie en tiää et meniks se sillon minnekään.***

Haastateltava tuo esimerkissä selkeästi esille pelon ja epävarmuuden liittyen siihen, että kokemusten esille nostaminen voisi vaikuttaa arvosanaan, joka puolestaan vaikuttaa opiskelualan täsmentymiseen. Tässäkin esimerkissä korostuu vetoaminen myös muiden toimintaan, tai tässä tapauksessa pikemminkin toimimatta jättämiseen, kohdissa *moni ei siinä vaihees uskaltanu ehkä nostaa sitä sen isommin esiin sekä jos niinku tiedetään et sie nostat jotaki esiin, niin sit pelätään*. Myös viimeisessä lauseessa *mie en tiää et meniks se sillon minnekään* haastateltava puhuu eteenpäin kertomisesta ikään kuin usean ihmisen tehtävänä olevasta asiasta. Muiden toimintaan vetoamisen kautta kertoja vastaa myös muiden opiskelijoiden puolesta, mikä toimii näissäkin lauseissa välineenä laajentaa vastuuta kertomisesta myös muille samassa tilanteessa oleville opiskelijoille. Kyseisestä puhettavasta rakentuu myös sellainen käsitys, että tällainen pelko arvosanoista on opiskelijoiden keskuudessa yleisesti tiedossa oleva asia.

5.2.3 Prekaarisuus järjestötoiminnassa

Järjestötoiminta on opiskelijoille erityisesti väline yhteisistä asioista päättämiseen sekä yhteisöllisyyden ja sosiaalisten suhteiden edistämiseen. Opiskelijajärjestöihin kuuluu usein myös taho, johon seksistisestä käytöksestä kerrotaan, kuten järjestöjen hallitusten yhdenvertaisuusvastaavat. Erottelen tässä yhteydessä järjestötoiminnan edellä käsitellystä opiskelukontekstista, koska järjestötoiminta kattaa siihen liittyvät sosiaaliset suhteet, vastuut, velvollisuudet ja päätöksenteon, kun taas opiskelukonteksti viittaa ainoastaan opintoihin. Koska opiskelijajärjestötoiminnassa keskeinen osa on juurikin sosiaaliset suhteet, myös prekaarisuuteen järjestötoiminnassa liittyy olennaisesti ihmisten väliset valtasuhteet, joissa seksististä käytöstä kokenut on usein heikommassa asemassa.

Esimerkki 10 [#7 Ne ketkä ahdistelee, on itse osa sitä järjestelmää, minne raportteja tehdään]

K: Mm-m. Mitä sä uskot, että mikä vaikuttaa siihen et on niinku vaikee raportoida?

V: *No ainaki se, että **tos**i usein ne ketkä ahdistelee, nii on ite osa sitä järjestelmää minne niinku niit raporttei tehää. Meinaten sitä että, et **tos**i moni on vaik hallituksessa, joka näit ahdistelui tekee. Ja voi olla tosi korkeis asemis siellä, et voi olla ihan niinku, no siis tosi korkeis asemissa. Ja et niinku, ja se et sä lähtisit niinku tavallaan kertoon niistä, niin että sä kertosit sen omalla nimelläkin, tai että se asia lähtis oikeesti käsittelyyn..*

K: *Mm.*

V: *..niin se on tosi iso kynnys koska siin on niin iso riski, että tavallaan se, sä niinku paljastut vähän niinku.*

K: *Niinku tälle..*

V: *Niinku tälle henkilölle, ja myös niinku ehkä muille.*

K: *Joo.*

V: *Et sit tavallaa, et just semmone että, et et **ettei se nyt vaa alkais vaik syytteleen tai huuteleen tai kertois jollekki muulle..***

K: *Mm.*

V: *..näist asioist, mä luulen et se on niinku yks semmone iso. **Koska ne on sit semmosii henkilöit ketkä on tosi verkostunei-, verkostoituneita, ja kenen niinku on, on paljon, tuntee paljon ihmisiä ja, ja, et siit voi olla isot seuraukset sit itelle, ehkä se niinku pelottaa siinä.***

Tässä aineistoesimerkissä prekaarisuus ilmenee järjestötoiminnassa siten, että ahdisteluun syyllistyneitä on samassa hallituksessa, jonne raportteja tehdään. Haastateltava rakentaa prekaarisuuden selontekoa korostamalla valtasuhdetta tekijän ja uhrin välillä: *tos*i moni on vaik hallituksessa, joka näit ahdistelui tekee. Ja voi olla tosi korkeis asemis siellä, et voi olla ihan niinku, no siis tosi korkeis asemissa. Hän myös syventää selontekoa korostamalla omalla nimellä kertomisen kynnyistä sekä mahdollisuutta sille, että asia ei etene käsittelyyn: *se et sä lähtisit niinku tavallaan kertoon niistä, niin että sä kertosit sen omalla nimelläkin, tai että se asia lähtis oikeesti käsittelyyn... ..niin se on tosi iso kynnys.* Lauseessa *tos*i usein ne ketkä ahdistelee, nii on ite osa sitä järjestelmää esiintyvät sanat *tos*i usein viittaavat jonkinlaiseen toistuvaan, yleisesti tunnettuun ja tiedossa olevaan toimintamalliin tässä järjestelmässä.

Haastattelija esittää keskustelussa paljastumiseen liittyvän tarkentavan kommentin *Niinku tälle* johon haastateltava vastaa *Niinku tälle henkilölle, ja myös niinku ehkä muille.* Haastateltava käsittelee haastattelijan tarkennuskysymystä siten, että ajatus yhdelle henkilölle paljastumisesta ei välttämättä riitä perusteeksi olla kertomatta asiasta, joten haastateltava tekee kommenttiinsa lisäyksen *ja myös niinku ehkä muille.*

Haastateltava tukee selontekoaan myös tuomalla useassa kohdassa esille mahdollisia, uhrille epäedullisia kertomisen seurauksia: *sä niinku paljastut vähän niinku. ... Niinku tälle henkilölle,*

ja myös niinku ehkä muille... ... ettei se nyt vaa alkais vaik syytteleen tai huuteleen tai kertois jollekki muulle. Näissä lauseissa korostuu pelko kertomisen paljastumisesta. Paljastumisen pelon taustalla vaikuttaa olevan toive siitä, että asiaa voitaisiin käsitellä yksityisesti ja luottamuksella niiden henkilöiden kanssa, jotka eivät ole tekoihin syyllistyneitä eli valtasuhdetta haastateltavaan nähden ei olisi. Paljastumisen pelkoa tukee myös haastateltavan selitys hallituksessa olevien verkottuneisuudesta, mikä korostaa valtasuhteita: *Koska ne on sit semmosii henkilöit ketkä on tosi verkostunei-, verkostoituneita, ja kenen niinku on, on paljon, tuntee paljon ihmisiä ja, ja, et siit voi olla isot seuraukset sit itelle, ehkä se niinku pelottaa siinä.* Puhuja käyttää itse sanaa *pelko*, mikä on melko vahva ilmaus ja korostaa mahdollisten kertomisen seurausten suuruutta ja merkitystä, tässä esimerkissä erityisesti kertojan sosiaalisen aseman kannalta.

Esimerkki 11 [#7 Järjestötoimijat häiritsee itse seksuaalisesti]

*V: Ja ollaan just puhuttu niinku siitä et miten absurdii se on että, vaikka järjestötoimijat ja opiskelijajärjestöt niinku toittottaa siitä että, niinku et on **häirintäyhteyshenkilöt** ja on **ongelmatilanelomakkeet** ja on niinku et ei saa syrjiä, mut sit ne on niit järjestötoimijoita, jotka kuitenkin häiritsee seksuaalisesti..*

K: Mm.

V: ..niin kun naisia. Mä nyt puhun naisista koska mä oon naisten kaa puhunu..

K: Joo.

*V: ..näist asioist. Mut et niinku **häiritsee naisia tapahtumissa toistuvasti. Ja todella niinku vakavasti myös.***

Esimerkissä haastateltava rakentaa prekaarisuuden selontekoa kertomalla hyvin epätasapainoisista valtasuhteista, jotka tekevät asioista eteenpäin kertomisen haastavaksi. Haastateltava kertoo, että ne, joille häirinnästä tulisi kertoa, ovat täydellisen jäävejä asian käsittelyssä, koska he itse ovat syyllisiä häirintään. Tämä tekee uhrin asemasta erityisen haastavan. Näennäisesti on siis olemassa tahot, joihin häirinnästä voi kertoa, kuten *häirintäyhteyshenkilöt* ja *ongelmatilanelomakkeet*, mutta käytännössä valtasuhteet estävät kertomisen. Haastateltava kertoo järjestötoimijoiden *häiritsevän naisia tapahtumissa toistuvasti. Ja todella niinku vakavasti myös.* Lisäys *vakavasti myös* implikoi, että häirintä itsessään, vaikka onkin toistuvaa, ei välttämättä ole sellaista, jota pidetään vakavana, joten haastateltava orientoituu tarpeeseen korostaa vielä tätä vakavuutta. Vakavuuden korostaminen rakentaa myös vaikutelmaa tarpeesta tulla otetuksi tosissaan.

Kokonaisuudessaan edellä esitellyistä prekaarisuusdiskurssista ammentavissa selonteoissa ilmenee toistuvasti se, että puhuja viittaa itseensä esimerkkinä jostakin laajemmasta säännönmukaisesta kuviosta, jonka osana hän on. Tällainen säännönmukainen kuvio vaikuttaa sisältävän yhteisesti jaetun käsityksen ja tiedon siitä, että puhujien kokemaa seksististä käytöstä tapahtuu myös muille, ja henkilöt ovat osa tällaista laajempaa kokonaisuutta. Laajempi kokonaisuus voi viitata ajatukseen yhteiskunnallisista rakenteista, joissa seksistinen käytös on osa rakenteellista ongelmaa, ja joiden armoilla erilaiset ihmisryhmät ovat. Puhujat vaikuttavat tiedostavan kyseisen ongelman olemassaolon ja sen tiedostaminen jakaa myös vastuuta kertomisesta isommalle ihmisryhmälle. Vastuun jakautuminen voi synnyttää sellaisen yhteisesti jaetun käsityksen, jossa yksilöt eivät koe yhden tapauksen esille tuomisen olevan merkityksellistä tässä suuremmassa kokonaisuudessa. Vastuun jakautuminen voi synnyttää myös toiveen siitä, että joku muu toisi asian esille, jotta sitä ei tarvitsisi itse tehdä. Tällainen laajempi, rakenteellinen kokonaisuus saattaa myös tuottaa sellaisen yhteisesti jaetun käsityksen tai kulttuurin siitä, että kyseistä käytöstä pidetään normaalina tai tavallisena, koska sitä tapahtuu muillekin ja se on ainakin tietyissä määrin yhteisesti tiedossa oleva käyttäytymismalli. Prekaarisuuden määritelmään liittyy myös tietynlainen kontrollin puute omasta elämästä tai tilanteesta, mikä heijastuu myös haastateltavien puheessa osana edellä esiteltyä säännönmukaista ja rakenteellista ongelmaa.

5.3 Oikeudellisten käytäntöjen diskurssi

Ihmiset toteuttavat oikeudellisia käytäntöjä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa niin institutionaalisissa keskusteluissa kuin arkisessa toiminnassa ja puheissa. Oikeudellinen kieli toimii välineenä, jonka avulla voidaan rakentaa yhteiskunnallista todellisuutta, käsitteitä, suhteita ja oletuksia. (Niemi-Kiesiläinen, Honkatukia & Ruuskanen 27–28.) Tässä luvussa käsiteltävissä aineistoesimerkeissä oikeuskäytäntöjen diskurssista ammennetaan sellaisia selontekoja, joissa korostuvat erityisesti kysymykset siitä, kenellä on oikeus nostaa asioita esille, kertoa niistä ja tulla otetuksi tosissaan, sekä millä perusteilla tällainen asioiden esille nostaminen on oikeutettua. Erityisesti puheessa korostuvat kysymykset siitä, millaiset muodolliset, usein tiedostamattomat kriteerit tulisi täyttyä, jotta oikeus asian esille nostamiseen saavutetaan. Esille nousevat myös mielipiteen oikeuteen vetoavat selonteot. Puhujat tuottavat näitä selontekoja oikeudellisen kielen avulla. Oikeudellisten käytäntöjen

diskurssista ammentavat selonteot voidaan jakaa selontekoihin keissin muodostamisen vaatimuksesta, yksittäistapauksen riittämättömydestä sekä mielipiteen oikeudesta.

5.3.1 Keissin muodostamisen vaatimus

Haastateltavat rakentavat selontekoja keissin muodostamisen vaatimuksesta nostamalla useammassa aineistoesimerkissä esille sen, että kokemuksista täytyisi pystyä muodostamaan ”keissi” ennen kuin niistä kertominen katsotaan oikeutetuksi. Keissillä tarkoitetaan yleisesti tiettyä tapahtumaa tai tapausta, tässä yhteydessä keissin muodostaminen tarkoittaa toistuvien seksismin kokemusten tuomista yhteen. Keissin muodostaminen osoittaa sen, että kyse on yksittäistapausten sijaan rakenteellisesta ongelmasta. Keissin muodostaminen esitetään seuraavissa aineistoesimerkeissä vaatimukseksi sille, että henkilöllä on oikeus nostaa asia esille ja tulla otetuksi tosissaan. Haastateltavat tuovat puheessaan esille myös sitä, kuinka haastavaa keissin muodostaminen on, ja mitä sen muodostamiseen vaaditaan.

Esimerkki 12 [#2 Vaikee muodostaa keissiiä]

*V: ... tää sitsikokemuski oli tää oli tämmönen niinku niin pieni yks kommentti se on niinku jääny mulle mieleen mut tavallaan (0.2) ku tollasii tulee paljon (0.2) nii et sä niiku välttämättä **sun on tavallaa tosi vaikee muodostaa siit mitää keissiiä tiiäkkö***

H: nii kyllä

*V: **sun on tosi vaikee valittaa tollasest kommentista vaik jollekki järjestäjälle et hei täällä yksi sanoi näin***

Haastateltava mainitsee yhden seksistisen kommentin jääneen hänen mieleensä ja jatkaa kertomalla, että kun vastaavia kommentteja tulee paljon, *sun on tavallaa tosi vaikee muodostaa siit mitää keissiiä*. Haastateltavan puheessa esiintyy ristiriitaa sen välillä, että ilmaiseeko hän keissin tekemisen vaikeuden johtuvan siitä, että kyse on vain yhdestä tapauksesta vai monista tapauksista. Tyypillisesti keissin tekemiseen vaaditaan useampi tapaus ja niiden tuominen yhteen. Tässä esimerkissä puhuja kuitenkin kertoo, että useammasta tapauksesta on vaikeaa muodostaa keissiiä. Toisaalta haastateltava saattaa viitata keissin muodostamisen vaikeudella sellaiseen käsitykseen, että usean tapauksen tuominen yhteen on vaikeaa, ei niinkään itse kertominen usean tapauksen perusteella. Ristiriidassa tällaisen useamman tapauksen perusteella valittamisen vaikeuden kanssa on haastateltavan maininta: *sun on tosi vaikee valittaa tollasest kommentista vaik jollekki*

järjestäjälle et hei täällä yksi sanoi näin, jossa haastateltava tuo esille vaikeuden valittaa yhden henkilön kommentista. Tämä jälkimmäinen maininta tukee käsitystä siitä, että asian esille tuominen olisi helpompaa, jos asiasta pystyisi muodostamaan keissin.

Haastateltavan esille tuoma monitulkintaisuus rakentaa kuvaa siitä, että keissin tekemisessä ja asioiden esille tuomisen prosessissa on monia puolia, eikä asia ole välttämättä yksiselitteinen. Tällainen monitulkintaisuus voi myös heijastaa sitä, että seksistisestä käytöksestä kertominen voi joka tapauksessa olla haastavaa, oli kyseessä sitten yksittäinen kommentti tai useammasta kommentista koottu keissi. Seuraavassa esimerkissä korostuu myös tarve kokemusten yhteen tuomiselle, eli keissin muodostamiselle, asiasta eteenpäin kertomisen edellytyksenä.

Esimerkki 13 [#6 Kyse ei ole mistään yksittäistapauksista]

K: Mitä se ois vaatinu että, te oisitte nostanu kissan pöydälle?

*V: Mä luulen et se ois vaatinu sitä että siit asia-, nimenomaan ehkä vähän niin ku, tai mitä tää kysely teki. Ni tää **kysely toi kaikki ne, kokemukset yhteen, ja ne la- loi sitä kaikupohjaa, että kyse ei oo mistään yksittäistapauksista.***

K: Mm.

V: Et et me ei olla mitenkään herkkänahkasia me [alan X] opiskelijat, vaan ihan oikeesti meihin kohdistuu ihan systemaattista, niinku kiusaamista ja ja häirintää.

Esimerkissä haastateltava toteaa erityisesti kommentissa *kysely toi kaikki ne, kokemukset yhteen, ja ne la- loi sitä kaikupohjaa, että kyse ei oo mistään yksittäistapauksista*, että asian esille tuominen vaatisi keissin tekemisen, jolloin olisi helpompi todistaa kyseessä olevan toistuva toimintamalli. Haastateltava asettuu puolustautuvaan asemaan todetessaan, että *me ei olla mitenkään herkkänahkasia me [alan X] opiskelijat, vaan ihan oikeesti meihin kohdistuu ihan systemaattista, niinku kiusaamista ja ja häirintää*. Haastateltava tuo kommentissa esiin tarpeen tulla otetuksi tosissaan häirintä- ja kiusaamistapauksista kerrottaessa. Hän rakentaa puheessaan myös sellaista käsitystä, että todesta ottamisen sijaan alan X opiskelijoihin on suhtauduttu herkkänahkaisina. *Herkkänahkaisuus* viittaa sanana sellaiseen käsitykseen, että kyseisestä asiasta valittaminen on turhaa ja tapahtuu liian matalalla kynnyksellä. Puhuja myös toteaa, että kokemusten tuominen yhteen oikeuttaisi asioista kertomisen, koska tällöin kiusaamiselle ja häirinnälle olisi enemmän todisteita. Aineistoesimerkin mukaan keissin

muodostaminen purkaisi edellä mainittua alan X opiskelijoihin suhtautumista herkkänahkaisina sekä lisäisi tapausten uskottavuutta.

Esimerkki 14 [#6 Et meil ois ollu joku foorumi minkä kautta huomattais et ne ei oo yksittäistapauksia.]

V: ..Niin tälläsetki asiat on sellasii niinkun, mitä on niinku kattonu aika paljon myös niinku, läpi sormien. Et on aatellu et no siinä nyt naureskelevat ja heh heh hee ja näin. Mut sit ku huomaaki et tää on ihan toistuvaa.

K: Mm.

V: Ja se että niinku tietyn opiskelualan ihmisistä muodostetaan tälläsii käsityksii, ni kylhän se tuntuu tosi ikävältä.

K: Mm.

V: Niin tota, nyt mä unohdin alkuperäsen kysymyksen. Niin se ois vaatinu sitä että, et ehkä nää kokemukset oltais niinku, tuotu yhteen. Et meil ois ollu joku foorumi..

K: Mm.

V: ..minkä kautta me huomattais et, et ne ei oo yksittäistapauksia.

K: Mm.

*V: Mä uskon et toi kysely oli niinkun, juuri oikeassa hetkessä siinä niinku tuomaan tän asian yhteen. Ja niinku et me saatiin, [korkeakoulun] kautta niinku se **masinoituminen** tapahtu et jotain muutosta yritetään tehdä.*

K: Mm.

V: Ja näin.

K: Eli nää kokemukset ei ollu sillee yksittäistapauksi..na niinku..

V: Ei.

K: ..riittävän vakavia.

V: On on on. Kyllä, just näin. Just näin. Mun mielest ehdottomasti.

Tässä esimerkissä haastateltava vahvistaa myös esimerkissä X esille tuodun selonteon siitä, että kokemusten tuominen yhteen tekee tapauksista uskottavampia sekä kertomisesta oikeutetumpaa. Haastateltava kertoo, että *tälläsetki asiat on sellasii niinkun, mitä on niinku kattonu aika paljon myös niinku, läpi sormien. Et on aatellu et no siinä nyt naureskelevat.* Tässä kommentissaan hän vahvistaa, että ei ole itsekään ottanut häirintää ja syrjintää aluksi vakavasti. Hän lisää: *Mut sit ku huomaaki et tää on ihan toistuvaa... Ja se että niinku tietyn*

opiskelualan ihmisistä muodostetaan tälläsi käsityksiä, ni kylhän se tuntuu tosi ikävältä. Hän kertoo huomanneensa asioiden toistuvuuden sekä sen, että käsitykset liittyvät selkeästi vain tietyn alan opiskelijoihin, mikä aiheuttaa ikäviä tunteita. Haastateltava vahvistaa tässäkin esimerkissä sen, että kertominen olisi vaatinut kokemusten yhteen tuomisen jonkin foorumin kautta. Hän puhuu *masinoitumisesta*, millä viitataan jonkinlaiseen suuremman ihmisjoukon panostukseen asioiden esille tuomisessa ja muutoksen tekemisessä. Lopuksi haastattelija vielä kysyy tarkentavan kysymyksen *Eli nää kokemukset ei ollu sillee yksittäistapauksi..na niinku... riittävän vakavia* johon haastateltava vastaa painokkaan myöntävästi: *On on on. Kyllä, just näin. Just näin. Mun mielest ehdottomasti.* Tällä vastauksella haastateltava vahvistaa selontekoa siitä, että yksittäistapaus ei ole riittävän vakava, jotta sen esille tuominen olisi oikeutettua.

Esimerkki 15 [#6 Kyse jostain rakenteesta eikä vaan yksittäistapauksista]

V: ..Ja sit niinku, ku alkaa laskemaan niitä niinku sormillaan et et kuin monta semmost toistoo tulee, niin kylhän sä ymmärrät et siin on kyse jostain niinkun, rakenteesta eikä vaan niinku yksittäistapauksista.

Tässä esimerkissä haastateltava painottaa tapausten laskemisen yhteen osoittavan sen, että kyse on yksittäistapausten sijaan rakenteesta. Haastateltava puhuu *vaan yksittäistapauksista*, jossa sana *vaan* korostaa yksittäistapausten olevan vähempiarvoinen verrattuna toistuvaan toimintaan. Haastateltava asettuu puheessaan myös puolustautuvaan ja todistelevaan asemaan, mikä on huomattavissa erimerkiksi sanoista *niin kylhän sä ymmärrät et*, joiden avulla puhuja kutsuu haastateltavaa olemaan kanssaan samassa ymmärryksessä. Seuraavassa selonteossa haastateltavat painottavat keissin tekemisen sijaan yhä enemmän yksittäistapausten riittämättömyyttä tapausten esille tuomisessa.

5.3.2 Yksittäistapausten riittämättömyys

Yksittäistapaukset toimivat tietyllä tavalla vastakohtana keissin muodostamiselle. Selonteossa yksittäistapausten riittämättömyydestä korostuu käsitys siitä, että yksittäistapaus ei vielä oikeuta asiasta kertomiseen, vaan vaaditaan tapauksen toistuvuutta. Kertomisen oikeuteen vaikuttavat myös monet muut moraaliset oletukset sekä sosiaaliset säännöt, kuten aineistoesimerkeistä ilmenee, mutta yhdistävä tekijä näissä esimerkeissä on selonteko yksittäistapausten riittämättömyydestä.

Esimerkki 16 [#5 Kuinka paljon yhdelle kommentille kannattaa antaa painoarvoa]

V: Ja sit mietin et onko tää semmonen asia, et haluaisin nostaa tän niinku esihenkilön kaa keskusteltavaks kuukausittaisessa jutussa että, et ehkä niinku tietyllä tavalla, jos tää ois niinku toistuvaa..

K: Mm.

*V: ..niin sit ehkä. Mut et **missä menee yhden kommentin jotenkin raja, et miten paljon sille kannattaa antaa painoarvoa ja muuta, ni ehkä ei.***

Esimerkissä haastateltava kertoo pohtineensa asiasta keskustelua esihenkilön kanssa ja päätyneensä siihen, että yksittäistapauksen vuoksi ei nosta asiaa esiin. Hän pohtii myös, että *missä menee yhden kommentin jotenkin raja, et miten paljon sille kannattaa antaa painoarvoa* sekä vastaa itse pohdintaansa: *ni ehkä ei*. Haastateltava rakentaa selontekoa siitä, että jos asia on yksittäistapaus, ei tapauksen kohteella ole oikeutta tuoda sitä esille. *Yhden kommentin raja* ei siis kertojan mukaan ylity, joten sille ei *kannata antaa painoarvoa*. Oikeus kertomiseen täytyisi, jos vastaavia kommentteja olisi tullut useampia. Sanoilla *kannattaa antaa painoarvoa* puhuja myös rakentaa sellaista käsitystä, että yksilö voi itse valita, antaako asialle painoarvoa, eli haluaako välittää kokemastaan asiasta vai ei.

Esimerkki 17 [#5 Jos ois tosi toistuvaa]

*K: Joo. Minkälaisesta niinku **vastaavan kaltaisesta tilanteesta** sä puhu- puhuisit ehkä esihenkilölle?*

*V: Mm, no ehkä just jos, **jos se ois tosi toistuvaa.***

Esimerkissä haastateltava vahvistaa aiemmin todettua selontekoa toistuvuuden vaatimuksesta tapahtuneesta kertomisen ehtona mainitsemalla suoraan, että *jos se ois tosi toistuvaa*. Sana *tosi* korostaa toistuvuuden vaatimusta entisestään, mikä rakentaa käsitystä siitä, että tapauksia tulisi olla huomattavan useita, jotta hän puhuisi esihenkilölle aiheesta. Huomionarvoista on se, että haastateltava kertoisi *vastaavan kaltaisesta tilanteesta*, eli tilanteen ei itsessään tarvitsisi olla vakavampi, jotta ehdot kertomiselle täytyisivät, vaan sen tulisi toistua. Haastateltava luo esimerkissä sellaista vaikutelmaa, että kynnys asiasta kertomiseen on melko korkea ja sen täytyisi ensin täyttää tietyt vaatimukset. Seuraavassa esimerkissä esitetään useampiakin vaatimuksia kertomiselle, mutta toistuvuus esitetään tässäkin esimerkissä painavimpana ehtona.

Esimerkki 18 [#5 Yks kommentti, hän ei tarkottanu sillä pahaa]

V: *..semmostest sanoisin, et jos niinku mun, öö, osaamista jotenki painettais alaspäin tai, tai tuota, tai mua alettais vähättelemään tai jotenki niinku, tai jos se ois niinku toistuvaa.*

K: *Mm.*

V: *Et jotenki se, et jos on yks kommentti, ja, öö, ja hän ei välttämät tarkottanu sillä mitenkään pahaa, niin sit, sit on vähän jotenki sillee et, et ehkei semmosta nosta. Mut semmoset toistuvat ja vakavammat tai. Tai muut semmoset, et jos, tai ei välttämättä niinku yhden henkilön kohdalta toistuvat, mut jos mulle tulis jatkuvasti meidän työyhteisössä semmonen olo et niinku mun osaamista vähäteltäis tai muuta, niin sit semmonen..*

K: *Joo.*

V: *..tunne kyl niinku nostaisin keskusteluun.*

Esimerkissä haastateltava tuo esille asioita, joiden perusteella kertoisi epäasiallisesta käytöksestä eteenpäin. Haastateltava mainitsee useaan otteeseen oikeuden kertoa asiasta vasta sitten, kun se toistuu. Haastateltava tuo esille toistuvuuden lisäksi myös muita asioita, jotka oikeuttavat kertomiseen: *jos... osaamista jotenki painettais alaspäin tai... mua alettais vähättelemään*. Toistuvuuden lisäksi siis myös osaamisen painaminen alaspäin ja vähättely oikeuttaisivat kertomiseen. Kuitenkin hän kertoo saamastaan kommentista: *jos on yks kommentti, ja, öö, ja hän ei välttämät tarkottanu sillä mitenkään pahaa, niin sit, sit on vähän jotenki sillee et, et ehkei semmosta nosta*. Haastateltava lisää aiemmin esittämiinsä kertomisen ehtoihin, eli vähättelyyn sekä osaamisen painamiseen alaspäin, sen, että kuitenkin vain yhtä, ei pahalla tarkoitettua kommenttia ei kannata nostaa esiin. Mainitsemalla *hän ei välttämät tarkottanu sillä mitenkään pahaa* haastateltava asemoituu puolustamaan seksistisen kommentin esittäjää. Haastateltava nojaa maininnassaan myös sellaiseen käsitykseen, että seksistinen kommentti voidaan ikään kuin mitätöidä sillä, että kommentin esittäjä ei tarkoita sitä pahalla. Hyvillä tarkoituksilla esitetyt kommentit eivät siis oikeuttaisi niistä kertomiseen. Haastateltava jättää myös perustelematta sen, miten hän on päättellyt, ettei kommentin esittäjä tarkoittanut sillä pahaa.

Haastateltava jatkaa tuomalla esiin vielä lisää ehtoja kertomiselle: *semmoset toistuvat ja vakavammat; tai ei välttämättä niinku yhden henkilön kohdalta toistuvat, mut jos mulle tulis jatkuvasti meidän työyhteisössä semmonen olo*. Toistuvuuden lisäksi hän mainitsee, että käytöksen pitäisi olla vakavampaa. Tällä hän rakentaa sellaista oletusta, että hänen kokemansa kommentti ei ollut vielä tarpeeksi vakava, jotta siitä voisi kertoa. Hän jättää

kuitenkin täsmentämättä, millainen tapaus olisi tarpeeksi vakava, jotta oikeus kertomiseen täyttyy. Myös toistuvuuden vaatimukselle hän mainitsee lisää ehtoja tuomalla esille, että yhden henkilön taholta käytöksen toistuvuus ei välttämättä riitä perusteeksi kertomiselle, vaan vaadittaisiin useamman henkilön taholta kohdistuvaa käytöstä.

Esimerkissä haastateltava kertoo useita syitä, milloin kertoisi seksistisestä käytöksestä, sekä argumentteja myös siitä, miksi ei kertoisi. Haastateltavan puheesta rakentuu sellainen käsitys, että kertomiselle on melko tiukat ehdot sekä korkea kynnyks. Kertomisen korkeaa kynnystä tukevat sekä tässä esimerkissä että myös aiempien esimerkkien yhteydessä todettua selitystä siitä, että kertomista ei haluta tehdä niin sanotusti turhaan tai perusteettomasti. Perusteiden uskottavuutta lisää tässäkin esimerkissä korostuva tapausten toistuvuus. Tässä esimerkissä esiintyy kuitenkin vaatimus sille, että tekojen tulisi kohdistua useamman henkilön taholta, jotta kertomisen ehdot täyttyvät, mitä ei esiinny muissa toistuvuuden vaatimuksen selontekoa käsittelevissä esimerkeissä.

Esimerkki 19 [#7 Raportoinnin arvoista, jos on toistuvaa]

K: Nii, ni et tommonen yks kerta ei oo niinku raportoinnin arvoista.

V: Nii, joo, joo. Et ehkä sit jos se ois niinku toistuvaa..

K: Okei.

V: ..ni sitte siinä vaiheessa.

K: Joo. Miten ku, sä sanoit että tätä tapahtuu kaikille [osastossa X]..

V: Mm.

K: ..tai eh-, en muista oliko noilla sanoin.

V: Joo.

K: Mut, eiks toi kuulosta vähä siltä et se ois toistuvaa?

V: Nii, no siis onhan aina eri ihmiset.

K: Okei.

V: Tai siis no ei aina eri ihmiset, mut siis monet eri ihmiset niin kun, tota, tekee, on niitä tota häiritseviä osapuolia. Et tavallaan et, mut kyl siis tiedän ihmisiä ketkä niin kun tekee monille eri ihmiselle monta kertaa, tai samoille ihmisille monta kertaa. Ja sitten, tiedän myös tapauksii missä sit tähän ollaan oikeesti puuttuttu et ollaan poistettu henkilöitä vaikka muutamaks kuukaudeks tapahtumista, et ei oo..

K: Okei.

V: ..ei oo niinku saanu osallistuu. Ja sillen se on ollu just toistuvaa..

K: Joo.

V: ..tällast häirintää.

K: Ni et sillen, on jotenki täyttyny jotku vaatimukset.

V: Joo, et siin on niinku moni, moni ihminen tavallaan tullu sanoo samast henkilöstä et, et tää käyttäytyy tosi ahdistelevasti. Ja sit..

K: Joo.

V: ..ja sit, he on nimenomaan tullu sanoo. Ja sit ihan niinku reagoitu, haluttu reagoida.

Esimerkissä haastateltava vastaa haastattelijan kysymykseen *yks kerta ei oo niinku raportoinnin arvoista myöntävästi: joo. Et ehkä sit jos se ois niinku toistuvaa; ni sitte siinä vaiheessa*. Tässä haastateltava vahvistaa selontekoa yhden tapauksen riittämättömyydestä ja toistuvuuden vaatimuksesta. Haastattelijä esittää vielä tarkentavan kysymyksen *eiks toi kuulosta vähä siltä et se ois toistuvaa?* johon haastateltava vastaa *nii, no siis onhan aina eri ihmiset*. Hän syventää selitystään esittämällä näkemyksen, jossa yhden henkilön toistuva käytös on painavampi perustelu puuttumiselle, kuin useamman henkilön toistuva käytös. Tämä ilmenee erityisesti kohdassa, jossa haastattelijä esittää, että *et sillon, on jotenki täyttyny jotku vaatimukset*, johon haastateltava vastaa *joo, et siin on niinku moni, moni ihminen tavallaan tullu sanoo samast henkilöstä*. Tämä haastateltavan esittämä vaatimus yhden ihmisen toistuvasta käytöksestä on päinvastainen, kuin aikaisemmassa esimerkissä 18 esiintyvä haastateltavan näkemys siitä, että kertomiseen vaaditaan useamman henkilön taholta kohdistuvaa käyttäytymistä. Molemmissa esimerkeissä kuitenkin vahvistetaan selontekoa, jossa kertomiselle ei kuitenkaan riitä vain yksi tapaus.

Haastateltava esittää myös käytännön esimerkin tilanteesta, jossa oikeus kertomiseen täyttyy yhden henkilön taholta tulevasta toistuvasta, useaan henkilöön kohdistuvasta käytöksestä: *tiedän myös tapauksii missä sit tähän ollaan oikeesti puuttuttu et ollaan poistettu henkilöitä vaikka muutamaks kuukaudeks tapahtumista; moni ihminen tavallaan tullu sanoo samast henkilöstä et, et tää käyttäytyy tosi ahdistelevasti; Ja sit ihan niinku reagoitu, haluttu reagoida*. Haastateltava vahvistaa, että kyseisessä tilanteessa kertomisen vaatimukset ovat täyttyneet. Puheesta rakentuu käsitys, että kertominen ja puuttuminen olisi oikeutetumpaa myös silloin, kun tapauksen uhreja on useampi, koska esimerkkitapauksessa on *moni ihminen tullu sanoo samast henkilöstä*. Puhuja myös korjaa itseään kohdassa *reagoitu, haluttu reagoida*. Korjaukseen lisätyn *haluttu* -sanalla tietyllä tavalla epäsuorasti kritisoidaan tällaisen toistuvuuden vaatimuksen olemassaoloa sekä implikoidaan, että vähäisempäänkin evidenssiin olisi voitu reagoida, jos olisi haluttu.

5.3.3 Mielipiteen oikeus

Selonteossa mielipiteen oikeudesta esiintyy vahvasti sellainen moraalinen odotus, jossa uhrilla ei ole oikeutta valittaa tapauksesta, koska kyseessä on toisen ihmisen mielipide. Näin ollen tällaisen odotuksen mukaan tekijän oikeus mielipiteeseen menee uhrin kertomisen oikeuden edelle. Selonteoissa toistuu myös tekijän tai tekijöiden puolustaminen tämän oikeuden varjolla. Seksistisen teon tai asenteen nimeäminen mielipiteeksi luo myös kuvaa kyseisen teon tai asenteen vakavuuden vähättelystä. Seuraavassa esimerkissä haastateltava rakentaa muista esimerkeistä poikkeavasti uhrin näkemyksen olevan vain mielipide.

Esimerkki 20 [#4 Vaan opiskelijoiden omaa mielipidettä]

V: ..eipä siihen hirveesti varmaan voi niinku, sit oikeestaan tehdä asioita koska se on kuitenkin sit opiskelijoiden vaan omaa mielipidettä.

Esimerkissä haastateltava rakentaa mielipiteen oikeuden selontekoa vetoamalla, että *se on kuitenkin sit opiskelijoiden vaan omaa mielipidettä*. Mielipide voidaan ymmärtää tietyn henkilön subjektiivisena näkemyksenä, jolle on helpompi esittää vasta-argumentteja kuin faktana tai tosiasiana esitetylle asialle. Tämän vuoksi mielipidettä ei välttämättä pidetä vakuuttavana, ja siksi seksistisen käytöksen kokemusten verhoaminen mielipiteeksi voi heikentää kyseisen käytöksen ottamista todesta. Tätä tukee myös haastateltavan esittämä sana *vaan* mielipiteen edessä, mikä rakentaa sellaista käsitystä, että mielipidettä ei pidetä kovinkaan uskottavana. Seuraavissa esimerkeissä tekoa itsessään selitetään mielipiteen oikeudella, mikä tuo esimerkkiin 20 nähden hieman toisenlaisen näkökulman mielipiteeseen.

Esimerkki 21 [#5 Ei vähätelty, oli vaan eri mieltä]

V: ..tuossa niinku tilanteessa mikä oli, nii mä en tiä et olik se semmosta, öö, se ei varsinaisesti, hän ei välttämät niinku vähätelly sitä osaamista, hän oli vaan erimieltä et mitä asioit mie oon opiskellu, tai..

K: Mm.

Haastateltava kertoo esimerkissä tapahtuneesta tilanteesta sekä siitä, millaisena hän on tulkinnut toisen osapuolen käytöksen. Hän kertoo, että henkilön käytös ei ollut vähättelyä, vaan *hän oli vaan erimieltä*. Tässä kommentissa haastateltava rakentaa sellaista käsitystä, jonka mukaan ihmisellä on oikeus olla eri mieltä, ja eri mieltä olemista ei voida tulkita vähättelynä, vaan mielipiteenä. Haastateltava kertoo myös henkilön olleen eri mieltä siitä, mitä hän on opiskellut. Tässä kommentissa puhuja vetoaa toisen ihmisen mielipiteen

oikeuteen jopa asiassa, jossa hän itse on hyvin todennäköisesti toista henkilöä tietävämpi osapuoli. Haastateltava ei myöskään mainitse kertoneensa omaa mielipidettään siitä, mitä hän on opiskellut. Tämä tuottaa sellaista kuvaa, että haastateltava on hyväksynyt sen, että toisella henkilöllä on oikeus mielipiteeseen kyseisestä asiasta. Haastateltava esiintyy puheessaan myös epävarmana: hän selittelee näkemystään, hakee oikeaa ilmaisua ja käyttää täytesanoja.

Esimerkki 22 [#2 Ei se oo kiusaamista vaan mielipide]

V: **mitä se voi se järjestäjä tost sanoo (0.2) et se ei oo millää taval must kiusaamista se on vaa et tää ihminen esitti mielipiteen jossa hän toi hyvin vahvasti esille et hänelle kaikki ei oo niinku kaikki mielipiteet ei oo ookoo mutta mitä sä voit tollaseen tilanteen tehdä**

H: nii

V: **tai siis silleen et et järjestäjillä ei oo mitää niinku mandaattia tossa kohtaa sanoo sille ihmiselle et hei läheppä pois (0.3)**

H: nii kyllä

V: **koska eihän se ihminen edes sanonu siinä mitään suoranaisesti että @nämä ihmiset jotka ajatteleva näin niin**

H: mm

V: **niin nämä ihmiset ei oo ookoo@ vaan hän vaan toi tämmösen mielipiteen jonka hän jätti auki (0.2) ja thats it eli mite miten sä voit tommost voit vaik raportoida jollekki [osaston X] henkilökunnalle**

H: nii

V: **et mitenkää ja sit ku näit tämmösii tulee (0.2) tämmösii vähä piiloviestejä sulle sillee useammin nii niist tulee ne ikävät kokemukset**

H: joo

V: **mutta (.) mut et sä voi siit oikeen niinku lähtee mitään niinku (.) semmost niinku (0.5) tavallaa raporttia tekemään tai mitää semmost et hei nyt tämä asia pitää selvittää (0.4) koska loppupeleis me ollaan kaikki yliopistoski aikuisii ihmisii ja tälle ja (.) tämmösii ihmisii jotka ajattelee tälleen tulee työelämässäki vastaan (0.2) nii jos mul työelämäs tulis vastaava tilanne nii en todellakaa menis sanomaan esihenkilölle et hei täällä on yksi tämä työkaveri joka vihjaili että kaikki mielipiteet eivät ole ok et sehä (0.3) kuulostais ihan typerältä**

H: nii kyllä

V: *tai sillee että eihä se esihenkilö sille mitää vois tehdä*

Haastateltava kertoo tietyn henkilön esittämästä kommentista ja painottaa, että tilanteelle ei oikeastaan voi tehdä mitään, koska se ei ole kiusaamista vaan mielipide. Puhuja painottaa tätä seikkaa kahteen otteeseen: *se ei oo millää taval must kiusaamista se on vaa et tää ihminen esitti mielipiteen; hän vaan toi tämmösen mielipiteen*. Haastateltavan puheessa korostuu erityisen voimakkaasti se, että koska kyseessä on mielipide, ei asiaan voida puuttua. Tämäkin toistuu esimerkissä useaan otteeseen: *mitä se voi se järjestäjä tost sanoo; mitä sä voit tollaseen tilanteen tehdä; järjestäjillä ei oo mitää niinku mandaattia tossa kohtaa sanoo sille ihmiselle et hei läheppä pois; miten sä voit tommostest voit vaik raportoida jollekki [osaston X] henkilökunnalle... et mitenkää; et sä voi siit oikeen niinku lähtee mitään niinku (.) semmost niinku (0.5) tavallaa raporttia tekemään tai mitää semmost et hei nyt tämä asia pitää selvittää; eihä se esihenkilö sille mitää vois tehdä*. Kommentit on esitetty faktamuotoisesti toteamalla, että asialle ei yksinkertaisesti voi tehdä mitään. Puuttumisen mahdottomuuden korostaminen luo vahvaa selontekoa siitä, että toisen ihmisen oikeus mielipiteeseen menee seksistiseen käytökseen puuttumisen edelle.

Haastateltava syventää selontekoa vetoamalla aikuisuuteen sekä työelämään: *koska loppupeleis me ollaan kaikki yliopistoski aikuisii ihmisii ja tälle ja (.) tämmösii ihmisii jotka ajattelee tälleen tulee työelämässäki vastaan*. Puhuja vaikuttaa vetoavan selonteossa ajattelutapaan, jossa *aikuisen ihmisen* tulisi pystyä kestävänsä kyseisiä tilanteita. Haastateltava myös vertaa yliopistoa työelämään ja rakentaa sellaista käsitystä, että kyseistä käytöstä tulisi yliopistossa sietää, koska sitä tulee varmasti työelämässäkin vastaan. Haastateltava jatkaa: *jos mul työelämäs tulis vastaava tilanne nii en todellakaa menis sanomaan esihenkilölle et hei täällä on yksi tämä työkaveri joka vihjaili että kaikki mielipiteet eivät ole ok et sehä (0.3) kuulostais ihan typerältä*. Haastateltava suuntautuu puheessa sellaiseen ajattelutapaan, että työelämäkontekstissa vastaavaa käytöstä tulisi vain kestää, jotta ei tulisi leimatuksi typeräksi. Puhuja vertaa opiskelukontekstissa tapahtunutta asiaa työelämään, ja rakentaa käsitystä siitä, että erityisesti työelämässä tällaisesta asiasta kertominen voisi olla riski leimautumiselle. Haastateltava painottaa kertomatta jättämistä sanoilla *en todellakaa menis sanomaan esihenkilölle*, josta erityisesti sanavalinta *todellakaa* korostaa jyrkästi sitä, että hänen näkemyksensä mukaan kertominen olisi typerää, eikä aio sitä tehdä.

Myös tässä esimerkissä leimautumisen taustalla vaikuttavat normatiiviset ja moraaliset odotukset hyväksyttävästä ja normaalista käytöksestä. Haastateltava kuvailee esimerkissä käytöksen esille tuomista kommentilla *hei täällä on yksi tämä työkaveri joka vihjaili että kaikki mielipiteet eivät ole ok*. Puhuja tuo esille, että seksistinen käytös on ollut mielipide, joka täytyy hyväksyä, ja josta kertominen eteenpäin vaikuttaa typerältä. Haastateltava nojaa käsitykseen, jossa muiden ihmisten mielipiteiden hyväksyminen on normatiivisesti odotettua käytöstä ja niin sanotusti turhasta valittaminen nähdään epätoivottuna käytöksenä, minkä vuoksi toisten mielipiteistä valittaminen näyttäytyisi typerältä. Haastateltava kertoo kuitenkin käytöksen tuntuneen ikävältä: *sit ku näit tämmösii tulee (0.2) tämmösii vähä piiloviestejä sulle sille useammin nii niist tulee ne ikävät kokemukset*. Kommentissa haastateltava kertoo myös, että vastaavanlaisia viestejä on tullut useammin, eli kyseessä on toistuva käytös. Vaikka käytös on toistuvaa, puhuja ei esitä toistuvuuden oikeuttavan tässä tapauksessa asiasta kertomiseen, vaan hän rakentaa oletusta siitä, että oikeus mielipiteeseen on painavampi oikeus kuin kertomisen oikeus.

Edellä esitellyssä oikeudellisten käytäntöjen diskurssissa rakennetaan oikeudellisen kielen avulla selontekoja siitä, milloin kertominen on oikeutettua ja tätä kautta myös siitä, miksi heidän kokemistaan seksistisistä tilanteista ei ole ollut oikeutta kertoa. Diskurssissa toistuvat vahvat sosiaaliset, normatiiviset ja moraaliset odotukset ja ehdot kertomisen ja kertomatta jättämisen taustalla. Näiden kautta rakentuu sellainen vaikutelma, että seksismin kokemuksista kertominen on monimutkainen prosessi, jossa kertomisen ehtoja on paljon. Diskurssissa toistuu myös säännönmukaisuus siinä, että muut henkilöt sanelevat ja määrittävät ehdot kertomiselle edellä mainittujen odotusten kautta, vaikka asiasta kertominen onkin loppujen lopuksi seksismin uhrin itse päätettävissä oleva asia.

5.4 Järjestelmän armoille jäämisen diskurssi

Järjestelmän armoille jäämisen diskurssissa korostuu tietynlainen ”kohtaloon alistuminen” vaihtoehtojen puuttuessa. Vaihtoehtojen puuttuminen tarkoittaa aineistoesimerkkien perusteella sitä, että seksististä käytöstä kohdanneilla henkilöillä ei ole voimavaroja eikä tietoa siitä, minne asiasta voisi valittaa eikä järjestelmä tue kertomista ja puuttumista. Ongelma vaikuttaa siis olevan rakenteessa, joka ei mahdollista tarpeellisia edellytyksiä kertomiselle ja puuttumiselle. Selontekojen ja esimerkkien perusteella rakentuu sellainen käsitys, että

opiskelijat ja opiskelijajärjestöt on jätetty yksin selvittämään sellaisia tilanteita, jotka ovat liian isoja ja haastavia keskenään selvitettäväksi. Haastateltavien puheessa esiintyvien teemojen mukaan järjestelmän tulisi siis tarjota enemmän muun muassa osaamista, tukea, erilaisia työkaluja sekä tietoa, jotta seksistisestä käytöksestä kertominen ja siihen puuttuminen mahdollistuisi.

5.4.1 Voimavarojen puute

Selonteossa voimavarojen puutteesta haastateltavat vetoavat siihen, että tapausten selvittämisestä vastuussa olevilla tahoilla ei ole riittävästi voimavaroja tai resursseja selvittää heidän vastuullaan olevia tilanteita. Haastateltavat kertovat muun muassa työkaluista, uskalluksesta, osaamisesta sekä kouluttamisesta, jotka voidaan tulkita voimavaroiksi. Näiden lisääminen voisi haastateltavien mukaan lisätä mahdollisuuksia tapausten selvittämiseen.

Esimerkki 23 [#3 Ei yksin voimavaroja]

V: *..ja toki mä niinku myös **tiedostan** sen että (.) niinku ei **opiskelijajärjestöillä** oo **yksin voimavaroja** tällaseen*

Haastateltavan kommentista ilmenee, että *opiskelijajärjestöillä* on vastuu tapausten selvittämisessä ja niihin puuttumisessa. Erityisesti sana *yksin* korostaa sitä, että järjestöt selvittävät tilanteita omin avuin ilman ulkopuolista tukea. Puhuja kertoo *tiedostavansa* voimavarojen puutteen, mikä rakentaa käsitystä siitä, että voimavarojen puute olisi yleisesti opiskelijoiden tiedossa oleva tosiasia. Haastateltava käyttää *voimavara* -sanaa, mutta ei sen tarkemmin erittele sitä, mitä voimavaroilla tarkoitetaan. Seuraavassa esimerkissä haastateltava tuo tarkemmin esille sitä, millaisia voimavaroja opiskelijajärjestöt tarvitsisivat lisää, jotta tapausten selvittäminen onnistuisi paremmin.

Esimerkki 24 [#7 Toivois et ois työkaluja puuttua]

V: *Mut jotenkin, ehh, niinku tavallaan **toivois just sitä että, et niinku, ois jotenki jotai työkalui puuttuu** niinku tollaseen niinku enemmän. Ja ehkä niinku **myös tavallaan uskallusta niinku toimijoilta**. Me ollaan puhuttu myös siitä että sehän ei oo niin kun ha-, tavallaan hallitusten yhdenvertaisuusvastaavien niinku edes, no tehtävä joo, mut et **se ei oo niiden osaamisessa ees lähtee ratkoon tällasii niinku haastavii konflikte** mitä niinku mäki oon kokenu..*

K: *Mm, nii.*

V: *..et **eihän niil oo mitään työkalui siihe**. Et tavallaan, sinne **tarttis niinku jotain sellasta taho**a, **jol ois niinku oikeesti työkaluja** tehä jotain, muuttaa niinku, tai*

tavallaan niinku käydä niit keskustelui. Eikä vaan niinku sellasel opiskelijajärjestöil-, öö, opiskelijajärjestöjen sukupolvelta toiselle siirtyvällä niin kun opilla yrittää sit ratkaista jotain..

K: Mm.

V: ..oikeesti rankkoi keissei. Mikä voi myös olla se syy että niin kun tommosii, niin kun häirintää ja, öö, syrjintää ei välttämät tuoda eteenpäin, koska eihän se henkilö joka niitä käsittelee niin oo mitenkään koulutettu siihen asiaan..

K: Nii.

V: ..et tavallaan mitä se voi sille tehdä sinänsä.

K: Mm.

V: Et se voi nostaa niinku sitä kynnystä myös kertoo, ja niinku tuoda noit asioit esille. Ja myös niinku ratkasta niit asioita.

K: Mm.

V: Et se voi olla tosi vaikee jos ei oo niitä työkaluja..

K: Joo.

V: ..siihen.

Esimerkissä haastateltava korostaa hallitusten yhdenvertaisuusvastaavien osaamisen ja työkalujen puutetta, mikä toimii selontekona asioiden esiin tuomisen vaikeudelle. Osaamisen puutetta haastateltava tuo esille erityisesti lauseissa *se ei oo niiden osaamisessa ees lähtee ratkoon tällasii niinku haastavii konflikteij; opiskelijajärjestöjen sukupolvelta toiselle siirtyvällä niin kun opilla yrittää sit ratkaista jotain.. oikeesti rankkoi keissei; eihän se henkilö joka niitä käsittelee niin oo mitenkään koulutettu siihen asiaan.* Osaamisen puute on siinä mielessä vahva selonteko, koska se tekee epäasialliseen käytökseen puuttumisesta hyvin haastavaa, ellei mahdotonta. Haastateltavan lisäys *oikeesti rankkoi keissei* tuo esille haastateltavan tarpeen korostaa tapausten vakavuutta, mikä puolestaan tukee selontekoa osaamisen puutteesta sekä osaamisen lisäämisen tarpeesta.

Osaamisen puutteeseen liittyy kiinteästi myös haastateltavan useaan otteeseen korostama työkalujen puute: *toivois just sitä että, et niinku, ois jotenki jotai työkalui puuttuu; eihän niil oo mitään työkalui siihe; tarttis niinku jotain sellasta taho, jol ois niinku oikeesti työkaluja; se voi olla tosi vaikee jos ei oo niitä työkaluja.* Haastateltava ei tarkemmin avaa sitä, mitä työkaluilla tarkalleen ottaen tarkoitetaan. Edellä mainittujen lainausten perusteella rakentuu kuitenkin sellainen käsitys, että työkalut tarkoittavat jonkinlaista osaamista ja koulutusta puuttumiseen sekä muutakin tahoja hallitusten yhdenvertaisuusvastaavien lisäksi, jolla näitä työkaluja on. Työkalujen ja osaamisen tarpeen lisäksi haastateltava mainitsee, että toivotaan *myös tavallaan uskallusta niinku toimijoilta.* Lauseesta rakentuu sellainen käsitys, että

toimijoilla ei ole uskallusta puuttua tilanteisiin. Uskalluksen puutteen taustatekijänä haastateltava mainitsee useaan otteeseen osaamisen ja työkalujen puutteen ja implikoi, etteivät toimijat kykene toimimaan tilanteissa odotuksenmukaisella tavalla.

Haastateltava tuo ilmi myös sen, että osaamisen ja työkalujen puute vaikuttaa syrjinnästä ja häirinnästä kertomiseen. Tämä ilmenee lauseissa *Mikä voi myös olla se syy että niin kun tommosii, niin kun häirintää ja, öö, syrjintää ei välttämät tuoda eteenpäin; Et se voi nostaa niinku sitä kynnystä myös kertoo, ja niinku tuoda noit asioit esille. Ja myös niinku ratkasta niit asioita.* Lauseista rakentuu käsitys siitä, että olisi yleisesti opiskelijoiden tiedossa oleva asia, että voimavarat puuttumiseen ovat rajalliset. Tällöin asioista kertominen saattaa vaikuttaa turhalta. Tässäkin aineistoesimerkissä korostuu yleisesti myös opiskelijajärjestöjen yksin jääminen ja omin avuin pärjääminen. Nämä esiintyvät erityisesti lauseissa *opiskelijajärjestöjen sukupolvelta toiselle siirtyvällä niin kun opilla; tarttis niinku jotain sellasta taho, jol ois niinku oikeesti työkaluja.* Opiskelijajärjestöjen sukupolvelta toiselle siirtyvät opit rakentavat mielikuvaa opiskelijoista, jotka neuvovat toisiaan, koska ulkopuolelta saatavaa tukea ei ole tarjolla. Myös toive ulkopuolisesta, työkaluja omaavasta tahosta korostaa käsitystä siitä, että opiskelijajärjestöt eivät pärjää yksin tapausten selvittämisessä.

5.4.2 Tiedon ja tahon puute

Selonteoissa tiedon puutteesta sekä sellaisen tahon puutteesta, jonne kertominen olisi mahdollista, korostuu haastateltavien esittämä kertomisen mahdottomuus. Mahdottomuus on sikäli perusteltua, koska jos kertomisen mahdollistava tieto tai sellainen taho, jonne kertoa puuttuu täysin, on kertominen käytännössä hyvin vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Tiedon ja tahon puute heijastuvat vahvasti järjestelmään ja sen rakenteisiin, jotka eivät tarjoa kyseisiä välineitä asioiden esille tuomiseen. Tiedon puutteella voidaan tarkoittaa myös tiedon puutetta siitä, kuinka tilanteita voisi selvittää, kuten seuraavasta esimerkistä ilmenee.

Esimerkki 25 [7 Vaikee lähtee käymään taisteluita]

*V: Meil on jotain ongelmii niiden kaa, mä just tässä yritin mieltii, jotain ongelmii niiden kanssa joskus, joskus oli, **mut se on tosi vaikee, [osaston Z] opiskelijat on, niiden se kulttuuri on niin erilainen.***

K: Nii.

*V: Niin **se on tosi vaikee lähtee** niitä niinku, tai että **käymään taisteiluita siellä puolella** [pieni naurahdus] kaikesta problematikaa-..*

K: [pieni naurahdus]

V: *..problematiikasta.*

Tässä esimerkissä haastateltava kertoo oman opiskelualansa ongelmista toisen osaston opiskelijoiden kanssa. Haastateltava selittää heidän välisiään ongelmia erilaisella kulttuurilla: *mut se on tosi vaikee, [osaston Z] opiskelijat on, niiden se kulttuuri on niin erilainen.* Puhumalla vaikeudesta ja erilaisesta kulttuurista haastateltava tuo ilmi, että tietoa toisen alan opiskelijoiden kulttuurista ei ole tarpeeksi, jotta ongelmia saataisiin selvitettyä. Haastateltava painottaa vaikeutta toistamiseen: *se on tosi vaikee lähtee... käymään taisteiluita siellä puolella.* Ongelmien ratkomiseen viittaava sanavalinta *taisteluiden* käymisestä luo mielikuvaa siitä, että asioiden ratkominen aiheuttaa jonkinlaisen konfliktin. Asioiden selvittely siis vaatisi sen, että *lähdetään käymään taisteiluita siellä puolella*, mikä tuottaa käsitystä menemisestä jollekin vieraalle alueelle taistelemaan. Tällaisesta tavasta ratkoa kyseisiä tilanteita puolestaan rakentuu käsitys, että ongelmat ja kommunikaatio näiden kahden osaston opiskelijoiden välillä ovat hyvin haastavia. Myös sanat *siellä puolella* viittaavat jonkinlaiseen rakenteelliseen kahtiajakoon, jossa kaksi opiskelualaa ovat toisistaan erillään, ja molemmissa vallitsevat omat kulttuurinsa ja käytäntönsä.

Esimerkki 26 [#7 Ei tullu mieleenkään kertoa]

K: Joo, **mut et kertonu millekään niinku vaik koulun henkilökunnalle tai?**

V: **En, en. En tosiaan, ei mulle ois tullu ikinä ees mieleenkään.**

K: Okei.

V: Y- y-.

K: Niinku, **mitä sä tarkoitat et ei, ei tullu mielenkään?**

V: **Tai silleen et en, en niinku ehkä, just tavallaan sitä että, ei ollu mitään kanavaa mitä kautta ois voinu kertoa.**

K: Mm.

V: **Eikä myöskään ketään sellast henkilöä ketä mä oisin tienny et, et joka ois esim. vastannut tollasist asioista.**

K: Joo.

V: **Tai et, et joka ois ollu se tyyppi kenelle niinku sanoo.**

K: Joo.

V: **Ku ei oo jotenki sillee oi- just si- koskaan syntyny sellasta niinku, et mitenkään, e- no ei s- ei, ei koulul kai oo mitään sellast henkilöä mille voi, ainakaa sillo ollu.**

K: Nii, ei mulkaan tuu mieleen.

V: **Joo, joo. Koska mä muistan, toi, noista sit keskusteltiin joskus, ollaan keskusteltu tällasesta mitä tehään jos vaikka o-, niin kun opettajat käyttäytyy syrjivästi, ni kenelle siit voi sanoo, ni ei semmost niinku oo..**

K: Mm.

V: *..oikeestaan. Mitään niinku tiettyy tahoo.*

K: *Nii joku, alan johtaja tai.*

V: *Nii, nii, jep. Mut seki voi olla aika iso..*

K: *Nii.*

V: *..iso kynnys sitte sinne sanoa.*

Esimerkin alussa haastattelija kysyy: *mut et kertonu millekään niinku vaik koulun henkilökunnalle tai?* johon haastateltava vastaa kieltävästi: *En, en. En tosiaan, ei mulle ois tullu ikinä ees mieleenkään.* Haastateltava käyttää *en* -sanaa jopa kolmesti sekä käyttää sanaa *ikinä*, jotka vahvistavat kieltävän vastauksen painokkuutta. Haastattelija jatkaa tarkentavalla kysymyksellä *mitä sä tarkotat et ei, ei tullu mielenkään?* Tästä seuraa haastateltavan selonteko tiedon puutteesta sekä sellaisen tahon puutteesta, jonne asiasta olisi voinut kertoa: *ei ollu mitään kanavaa mitä kautta ois voinu kertoa; Eikä myöskään ketään sellast henkilöä ketä mä oisin tienny et, et joka ois esim. vastannut tollasist asioista; ei koulul kai oo mitään sellast henkilöä; ei semmost niinku oo... oikeestaan. Mitään niinku tiettyy tahoo.* Haastateltava toistaa useaan kertaan selontekoa tiedon ja tahon puutteesta. Haastateltava ja haastattelija pohtivat myös yhdessä asiaa ja toteavat, että sellaista tahoja ei taida olla.

Haastateltava ilmaisee, että hänelle *ei tullu mielenkään* kertoa asiasta henkilökunnalle. Tämä kommentti vahvistaa haastateltavan selontekoa tiedon puutteesta. Jos sellaista tahoja, jonne kertoa ei ole olemassa, haastateltavan selitys siitä, ettei kertominen tullut mieleen, vaikuttaa ymmärrettävältä. Haastateltava tuo myös esille, että käytökseen syyllistyvä taho saattaa itse kuulua henkilökuntaan: *jos vaikka o-, niin kun opettajat käyttäytyy syrjivästi.* Tällöin sellaisen tahon löytäminen, jonne asiasta voisi luottamuksella kertoa, voi olla entistä haastavampaa. Lopuksi haastattelija ehdottaa tahoksi tällaisessa tilanteessa, että *nii joku, alan johtaja tai*, johon haastateltava vastaa *Nii, nii, jep. Mut seki voi olla aika iso... iso kynnys sitte sinne sanoa.* Tässä haastateltava tuo esille sellaisen tahon puutteen, jonne kertomisen kynnys olisi matalampi. Tästä sekä haastateltavan aiemmista kommentteista rakentuu myös sellainen käsitys, että opiskelijoille ei ole annettu tai ei ole olemassa lainkaan sellaista ohjeistusta, minkä mukaan toimia vastaavissa tilanteissa.

Esimerkki 27 [#11 Ei tiedä mille taholle voisi kertoa]

V: *..Ei meillä oikein oo tai et mä mä en oikeestaan tiää, että mikä ois se taho et mille voi kertoa. Et meillä **on nää yhdenvertaisuusvastaavat ja sit meil on tiettenkin on oikeusapua.** Mut mä aattelin, et se nyt ei oo se. **Meillä periaattees puuttuu semmonen välistepi.** Et meillä on just nää..*

K: Mm.

V: ...niinku opiskelijayhdenvertaisuusvastaavat, mikä mä itekin oon ollu.

Tässäkin esimerkissä haastateltava kertoo sellaisen tiedon ja tahon puutteesta, mihin kyseisistä tapauksista voisi kertoa. Hän kuitenkin nostaa esille kaksi tahoja, joihin kertominen olisi periaatteessa mahdollista: *on nää yhdenvertaisuusvastaavat ja sit meil on tietenkin on oikeusapua*. Haastateltavan mukaan näistä kumpikaan ei olisi oikeanlainen taho, ja hän kertoo, että *meillä periaattees puuttuu semmonen välistepi*. Sellainen taho on siis periaatteessa olemassa, jonne käytöksestä voisi kertoa, mutta haastateltava rakentaa esimerkissä sellaista käsitystä, että näistä tahoista kumpikaan ei ole käytännössä toimiva tai oikea vaihtoehto. Haastateltava mainitsee esimerkissä kahteen otteeseen yhdenvertaisuusvastaavat, joiden puuttumisen mahdollisuuksien rajalliset keinot on jo tuotu esille erityisesti myös esimerkissä 24. Haastateltava kertoo olleensa itsekin opiskelijayhdenvertaisuusvastaavana, mutta kommentissaan silti kertoo, ettei tiedä mikä olisi oikea taho kertomiseen, mikä lisää sen seikan uskottavuutta, että opiskelijayhdenvertaisuusvastaavat eivät ole syystä tai toisesta sopiva taho asioiden selvittämiseen.

Edellä esitellyissä järjestelmän armoille jäämisen diskurssin tuottamissa selonteoissa esitetään nimenomaan järjestelmästä johtuvia syitä kertomattomuudelle. Nämä syyt esitetään hyvin painavina ja asioiden esille tuominen lähes mahdottomana. Diskurssissa toistuu jopa tietynlainen luovuttaminen seksismin kokemusten eteenpäin viemisen suhteen sekä usko siihen, ettei asioille tehdä syystä tai toisesta mitään, vaikka sellainen taho olisikin olemassa, jonne siitä voisi kertoa. Haastateltavat tuovat siis toistuvasti esille järjestelmän toimimattomuutta, johon yksilö ei voi omalla toiminnallaan vaikuttaa. Järjestelmän toimimattomuutta voidaan pitää myös rakenteellisen seksismin muotona, jossa seksismin kokemukset jäävät piiloon tai piilotetaan ja näin ollen seksismiä jää raportoimatta.

6 Johtopäätökset

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin diskurssianalyysin keinoin sitä, millaisia selontekoja haastateltavat muodostavat kertoessaan siitä, miksi eivät ole kertoneet kohtaamastaan seksistisestä käytöksestä eteenpäin, sekä niitä diskursseja, joista haastateltavat rakentavat kyseisiä selontekoja. Käytin aineistona seksististä syrjintää koskevaa haastatteluaineistoa, johon on haastateltu tietyn alan korkeakouluopiskelijoita, ja joka on kerätty Suomen Akatemian rahoittaman SITES –hankkeen puitteissa. Analysoin aineistosta niitä kohtia, joissa haastateltavat muodostivat selontekoja kertomattomuudesta. Tunnistin aineistosta neljä diskurssia, jotka ovat *leimautumisen diskurssi*, *prekaarisuusdiskurssi*, *oikeudellisten käytäntöjen diskurssi* sekä *järjestelmän armoille jäämisen diskurssi*. Selontekojen tyyppiä tunnistin haastateltavien puheesta kaksitoista, jotka rakentuvat edellä esitellyistä diskursseista. *Leimautumisen diskurssista* tunnistin neljä selontekoa, jotka ovat *valittajaksi*, *kiittämättömäksi*, *huomiohakuseksi* sekä *uhriutujaksi leimautuminen*. *Prekaarisuusdiskurssista* ammentavia selontekoja ovat *prekaarisuus työelämässä*, *opiskelussa* ja *järjestötoiminnassa*. *Oikeudellisten käytäntöjen diskurssista* rakentuvat *keissin muodostamisen vaatimuksen*, *yksittäistapauksen riittämättömyyden* sekä *mielipiteen oikeuden selonteot*. *Voimavarojen puute* sekä *tiedon ja tahon puute* puolestaan ovat selontekoja, jotka rakentuvat *järjestelmän armoille jäämisen diskurssista*. Keskeisiä edellä mainittujen diskurssien ja selontekojen taustalla vaikuttavia tekijöitä ovat erilaiset sosiaaliset ja yhteiskunnalliset normit ja ihanteet, joihin haastateltavat järjestelmällisesti puheessaan vetoavat.

Seuraavaksi esittelen johtopäätökset tutkielman keskeisimmistä tuloksista sekä tämän tutkimuksen valossa että suhteuttaen niitä aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Olen jäsentänyt nämä havainnot keskeisimpien analyysistä ja tutkimuskirjallisuudesta nousseiden teemojen mukaisesti. Lopuksi pohdin tämän tutkimuksen rajoitteita sekä esittelen mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

6.1 Sosiaaliset ja yhteiskunnalliset normit ja ihanteet diskurssien taustalla

Tarkastelen tutkimusaineistosta sellaisia kohtia, joissa haastateltavat muodostavat selontekoja siitä, miksi eivät ole kertoneet seksismistä eteenpäin. Kiinnostuin näistä

selonteosta erityisesti sen vuoksi, että haastateltavat rakentavat selontekoa huolimatta siitä, että heiltä ei suoraan kysytä tai vaadita niitä. Selonteot voidaan määritellä tavoiksi tehdä kielellisesti ymmärrettäväksi tai kulttuurisesti järjelliseksi omaa tai toisten toimintaa (Suoninen 1997, 26). Yksilöt perustelevat selonteissaan valintojaan kulttuurisesti hyväksytyllä tavalla. Näihin perusteluihin vaikuttavat muun muassa diskurssit, jotka ohjaavat yksilöä tietynlaisiin valintoihin. (Em. 27–29.) Haastateltavat siis suuntautuvat tarpeeseen selittää kertomattomuuttaan tavoilla, jotka koetaan kulttuurisesti hyväksytyksi ja järjelliseksi, vaikka tällaista selitystä ei ääneen lausuttuna vaadittaisikaan.

Kertomatta jättämisen syiden taustalla vaikuttavat myös erilaiset henkilöön itseensä liittyvät psykologiset ominaisuudet ja resurssit sekä ympäristöön liittyvät tekijät ja rajoitteet, kuten esimerkiksi yhteiskunnalliset tekijät ja kulttuuriset arvot ja uskomukset (Fitzgerald ym. 1995, 126). Tällaisia tekijöitä, joista selontekoa ammennetaan, kutsutaan tämän tutkimuksen kontekstissa diskursseiksi. Haastateltavien esille tuomien diskurssien taustalla vaikuttavat erityisesti yhteiskunnallisiin ihanteisiin liittyvät sosiaaliset normit. Haastateltavat vaikuttavat omaksuneen normien kautta vahvat säännöt sille, milloin asioista on sallittua kertoa ja milloin niistä tulisi vaieta sekä millaisia seurauksia kertomisesta todennäköisesti koituisi. Normien vastainen käytös saattaisi haastateltavien mukaan vaikuttaa epäedullisesti yksilön sosiaaliseen asemaan ja voisi johtaa esimerkiksi leimautumiseen.

6.1.1 Seksismien kokemusten vakavasti ottaminen

Diskursseissa ja selonteissa esiintyvät kertomatta jättämisen syyt ovat hyvin linjassa aikaisempien tutkimustulosten kanssa. Esimerkiksi Kirknerin ym. (2022, 199) mukaan yleisin syy seksuaalisen häirinnän ilmoittamatta jättämiseen oli se, ettei uhri tulkinnut tapahtunutta riittävän vakavaksi. Myös tässä tutkielmassa haastateltavien puheessa toistuu tapahtuneen vakavuuden arviointi sekä sellainen johtopäätös, ettei seksismien kokemus ole tarpeeksi vakava, jotta kertomisen ehdot täytyisivät. Erityisesti *oikeudellisten käytäntöjen diskurssissa* esiintyy puhetta siitä, milloin käytös on tarpeeksi vakavaa, jotta se oikeuttaa kertomiseen. Fitzgerald ym. (1995, 124) kuitenkin ehdottavat, että vaikka jotkin tapaukset voidaan tulkita objektiivisesti toisia räikeämmiksi, vakavuus ei useimmissa tapauksissa liity ainoastaan toimintaan itsessään. Psykologisen vakavuuden määrittämiseen vaikuttavat myös esimerkiksi häiritsevän tilanteen esiintymistiheys, kesto, koettu loukkaavuus sekä yksilölliset tekijät, kuten

aiempi uhriksi joutuminen sekä taloudellinen haavoittuvuus. Vakavuuden objektiivinen arviointi on siis haastavaa, koska tietyn tyyppisiä häiritseviä tilanteita ei voida pitää luonnostaan tai normatiivisesti psykologisesti stressaavampina eli vakavampina kuin toisia.

Seuraavaksi yleisimpiä syitä kertomatta jättämiseen olivat Kirknerin ym. (2022, 199, 207–208) tutkimuksessa huoli siitä, että muut ihmiset eivät ota tapahtunutta vakavasti, usko siihen, että asialle ei kuitenkaan tehdä mitään sekä ajatus siitä, että muut eivät pidä asiaa tärkeänä. Myös nämä tekijät toistuvat tämän tutkimuksen diskursseissa ja selonteoissa. *Leimautumisen diskurssissa* esiintyy pelkoa siitä, että vakavasti ottamisen sijaan kertominen johtaa leimautumiseen. *Prekaarisuusdiskurssissa* vedotaan erityisesti riskiin siitä, ettei asialle tehdä mitään, etenkin *järjestötoiminnan prekaarisuuteen* liittyvissä selonteoissa. *Oikeudellisten käytäntöjen diskurssissa* korostuu erityisesti vaatimukset tarpeeksi vakavasta tai toistuvasta tapauksesta, jotta asiaa voidaan pitää tärkeänä. *Järjestelmän armoille jäämisen diskurssi* vetoaa siihen, ettei asioille voida tehdä mitään johtuen järjestelmään liittyvistä syistä. Onkin todettu, että valittamisen ja raportoimisen prosesseihin liittyy kiinteästi se, kuinka valitus otetaan vastaan, ketä halutaan kuulla ja kenen valitukset ohitetaan ja halutaan ohittaa (Ahmed 2021, 3–4).

Ahmed (2021, 3–4) havainnollistaa ilmiötä, jossa jostakin ongelmasta valittavasta ihmisestä tulee itsestään ongelma. Tällöin valittavaa ihmistä ja hänen todellista asiaansa ei kuulla, vaan tällainen ihminen nähdään ongelmana. Valittaja usein sivuutetaan, ja sen sijaan kuullaan usein ideoita, joiden katsotaan tulevan niin sanotusti ”oikeilta ihmisiltä”. Esimerkiksi tiettyjä piirteitä omaavat ihmiset, kuten miessukupuolen edustajat tai valkoiset ihmiset, tulevat todennäköisemmin kuulluksi, vaikka asiasisältö itsessään olisi sama. Naisten ja ei-valkoisten ihmisten asia puolestaan voidaan kuulla ainoastaan valittamisena. Ahmed esittää *feministisen korvan* (feministic ear) käsitteen, jolla hän tarkoittaa sitä, että feministisellä korvalla kuuleminen on niiden kuulemista, joita ei yleensä kuulla tai joiden ääni usein sivuutetaan. Esimerkiksi *valittajaksi leimautumisen selontekoon* liittyvissä aineisto-otteissa henkilöt ilmaisevat haluttomuutensa leimautua valittajaksi, jonka taustalla voi olla vaikuttamassa Ahmedin esittämän teorian mukaisesti myös pelko siitä, että valittaminen sivuutetaan, sitä ei oteta vakavasti tai valittaja itse leimataan ongelmaksi.

Vakavasti ottamisen vastakohtana voidaan pitää vähättelyä. Tietylnainen seksismin kokemusten vähättely läpäisee haastateltavien puhetta kaikissa tämän tutkielman diskursseissa. Ikäviä tilanteita kyllä tunnustetaan ja usein myös myönnetään, että uhrin kohtaama käytös ei ole ollut asiallista, mutta silti puheessa esiintyy käytöksen tai kokemuksen vähättelyä. Ilmiössä on ristiriitaa sen välillä, että käytös tuomitaan, mutta silti sitä vähätellään tai oikeutetaan, tai ehkä täsmällisemmin sanottuna vähätteleillä oikeutetaan. Vähättely voi toimia osaltaan myös puolustuksena kertomattomuudelle. Jos tapahtunutta ei pidetä kovinkaan vakavana, myös selontekovelvollisuus siitä kertomattomuudesta häviää. Oman seksismin kokemuksen vähättely voi olla myös seurausta siitä, että vähättelyä on kohdistunut myös muilta ihmisiltä.

Vähättelyn ilmiöön voidaan liittää myös sisäistetyn seksismin käsite. Kuten teoriaosuudessa on esitelty, sisäistetty seksismi viittaa yksilöiden omaksumiin seksistisiin ajatusmalleihin ja käytäntöihin, jotka ilmenevät arkisessa vuorovaikutuksessa ja kielenkäytössä ja joiden avulla seksismiä ylläpidetään, yleensä tiedostamatta (Bearman ym. 2009, 14, 17). Seksismin kokemusten vähättely voidaan tulkita sisäistetyn seksismin muodoksi, koska se ilmenee arkisessa vuorovaikutuksessa sekä toimii seksismiä ylläpitävänä tekijänä, ellei suoraan, niin ainakin välillisesti. Sisäistettyä seksismiä ylläpidetään yleensä myös vertaisten, eli muidenkin seksismiä kokeneiden taholta, mikä toteutuu myös vähättelyn ilmiössä. Toisaalta vähättelyn ohella haastateltavien puheessa esiintyy myös puolustautumista sekä tarvetta sen todistamiseen, että koettu käytös on tuomittavaa ja vakavasti otettavaa. Voi olla, että vähättely toimii selontekona kertomattomuudelle, mutta silti esiintyy tarvetta kokemuksista kertomiseen ja kuulluksi tulemiseen, mistä seuraa puolustautumista ja tapausten vakavuuden todistelua. Puolustautuminen voi toimia myös reaktionä edellä mainittuihin vähättelyn kokemuksiin.

6.1.2 Kertomisen riskit ja epävarmuus

Fitzgeraldin ym. (1995, 26) mukaan pohtiessaan sitä, kuinka reagoida kohtaamaansa seksistiseen käytökseen, yksilö puntaroi käytössään olevia vaihtoehtoja sekä riskejä. Jos kokemuksista kertomisen riskit ylittävät siitä saadut hyödyt, yksilö todennäköisesti jättää kertomatta asiasta. Tässä tutkimuksessa haastateltavat ovat kertoneet, etteivät ole raportoineet kokemuksistaan eteenpäin, joten voidaan päätellä, että käytössä olevien

vaihtoehtojen valossa haastateltavat ovat päättelleet kertomisesta koituvien riskien ylittävän siitä saadut hyödyt. Tutkimuksessa haastateltavien esittämät selonteot kertomattomuuden syistä siis ilmentävät näitä riskejä, joiden vuoksi asiasta ei ole kerrottu eteenpäin. Riskien lisäksi ne heijastavat käytössä olevia vaihtoehtoja tai niiden puutetta. Usein myös asiasta vaikeneminen voi olla käytössä olevat resurssit huomioiden yksinkertaisesti helpompi vaihtoehto kuin niistä kertominen. Esimerkiksi aineistoesimerkissä 4 haastateltava mainitsee *mä en myöskään koe et mä haluan niinku tehä kauheet showta itestäni*. Kommentista voidaan päätellä, että vaikeneminen on helpompi vaihtoehto kuin asiasta kertominen eli *shown tekeminen*. Samanlainen ilmiö on tulkittavissa aineistoesimerkin 25 kommentissa *se on tosi vaikee lähtee... käymään taisteiluita siellä puolella*, jossa vaikenemisen ilmaistaan olevan helpompaa kuin kertominen, jota kuvataan *taisteluiden käymisenä*.

Prekaarisuusdiskurssista rakentuvassa puheessa korostuu epävarmuus, pelko kertomisen seurauksista, epätasa-arvoinen asema ja valtasuhteet, ennustamattomuus ja tietynlainen kontrollin puute tilanteesta. Nämä prekaarisuutta ilmentävät seikat esiintyvät haastateltavien puheessa niin *työelämän, opiskelun* kuin *järjestötoiminnan* selonteissa. *Prekaarisuusdiskurssissa* korostuu epävarmuus liittyen erityisesti omaan elämäntilanteeseen ja tulevaisuuteen, kuten oman työuran miettimiseen, työpaikan varmistamiseen, arvosanan varmistamiseen opiskelussa ja sitä kautta opintojen etenemiseen sekä pelkoon sosiaalisten suhteiden vaarantumisesta ja asian paljastumisesta sellaisille ihmisille, joille ei haluaisi paljastua.

Vaikka puheessa esiintyy seksistisestä käytöksestä kertomisen vaikutuksia ja riskejä yksilöiden omaan elämään, huomio kiinnittyy puheessa myös toistuvasti esiintyviin viittauksiin laajemmasta rakenteellisesta ongelmasta, jonka osana henkilö on. Prekaarisuutta kuvataan yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa yhteiskunnallisena prosessina, jota leimaa ihmisten epävarmuus ja heikentynyt kyky hallita elämäänsä tai tilannettaan totutuilla tavoilla (Venäläinen 2015, 171). Tällainen epävarmuus ja hallinnan puute ilmenee muun muassa esimerkissä 9: *ei ollu tullu, ja et se vaikuttaa tuommost-, tai sillee et, ku on niin pienet piirit ni sitte et jos niinku tiedetään et sie nostat jotaki esiin, niin sit pelätään et se vaikuttaa siihen sun arvosanaan joka vaikuttaa taas siihen alan täsmentymiseen*.

Prekarisaatioon liitetään yleisesti myös ajatus siitä, että henkilökohtainen on myös poliittista, jolloin yksilön oma kokemus ei rajaudu ainoastaan yksilöön. Kokemukset ilmaisevat myös yksilön ympäristöä sekä yksilöä lävistäviä valtasuhteita, jolloin kun yksilö kertoo itsestään, hän kertoo väistämättä myös muista. Yksilön kokemuksia käsittelemällä voidaan saavuttaa sellaisia ymmärtämisen tapoja, joiden ydin on muualla kuin yksilössä. (Purokuru & Paakkari 2015, 157.) Tällainen ilmiö esiintyy esimerkeissä 10 ja 11, joissa yksilö tuo oman ongelmansa kautta esille ympäröivään yhteisöön sekä valtasuhteisiin liittyviä ongelmia: *tosi usein ne ketkä ahdistelee, nii on ite osa sitä järjestelmää minne niinku niit raporttei tehää; vaikka järjestötoimijat ja opiskelijajärjestöt niinku toittotaa siitä että, niinku et on häirintäyhteyshenkilöt ja on ongelmatilanelomakkeet ja on niinku et ei saa syrjiä, mut sit ne on niit järjestötoimijoita, jotka kuitenkin häiritsee seksuaalisesti.* Yksilön kokemukset usein heijastavat valtaa, politiikkaa ja normeja, ja yksilön ongelmat liittyvät usein jaettuun mekanismiin ja kontrolliin (em. 159). Prekarisaatiota voidaan käsitellä myös tietynlaisena hajoamisena, jolla viitataan yhdessäolemisen käytäntöihin. Yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvälle hajoamisen kokemukselle on tyypillistä yhdessä pysymisen sekä hajautumisen, eli yhtenäisyyden ja erillisyyden välinen vaihtelu. (Venäläinen 2015, 174.) *Prekaarisuusdiskurssissa* esiintyy myös tietynlaista epävarmuutta yhdessä pysymisen sekä erillisyyden välillä, esimerkiksi kuulumisesta työ- tai opiskelijayhteisöön. Tämänkaltaista epävarmuutta on havaittavissa esimerkissä 6: *vaikka tietääkin et ne on ehkä sellasii ihmisii keitten kans ei tuu töissä tuukkaan olee oltua tekemisissä tai haluukkaan tehä sellasten ihmisten kans töitä niin kyl mä tiedän etä tommoset herättää monis ihmisissä semmosia niinku tunteita.*

Prekaarisuusdiskurssissa yksilöt siis kertovat yhtäältä omasta tilanteestaan, mutta toisaalta vetoavat toistuvasti laajempaan, säännönmukaiseen rakenteelliseen järjestelmään. Ongelmat vaikuttavat haastateltavien puheiden perusteella olevan sekä yksityisiä että julkisia, henkilökohtaisia mutta jaettuja. Vetoaminen yleisempään, taustalla olevaan kuvioon voi myös heijastaa tarvetta siihen, että yksilö ei halua olla syiden ja selitysten kanssa yksin. Haastateltavat myös mainitsevat useasti sen, että muutkaan samankaltaista seksismiä kokeneet eivät ole kertoneet asiasta eteenpäin. Yksilön oma vastuu asioiden kertomisesta myös hälvenee silloin, kun on mahdollisuus vedota muuhunkin kuin omaan toimintaan eli siihen, että muutkaan eivät ole kertoneet asiasta. Kuitenkin tieto muiden kokemista

samankaltaisista kokemuksista voi tarjota mahdollisuuden vertaistuelle ja kokemusten jakamiselle uhrien kesken, vaikka asioita ei kerrottaisikaan eteenpäin. Vertaistuki ja asioiden jakaminen epävirallisten tahojen kesken voi toimia tärkeänä sosiaalisen tuen väylänä tilanteessa, jossa virallisille tahoille kertominen nähdään syystä tai toisesta liian suurena riskinä (Fitzgerald ym. 1995, 20).

Useammassa aineistoesimerkissä myös rakennetaan käsitystä siitä, että kertominen tunnistettavasti omalla nimellä ja kasvoilla lisää kertomisen kynnystä. Mahdollisuus anonymisti kertomiseen on tunnistettu olevan kertomisen kynnystä ja riskejä laskeva tekijä (Ahmed 2021, 6) ja myös tässä tutkimuksessa haastateltavien puheessa toistuvasti esiintyvä toive. Seksistisen käytöksen kokemuksista kertominen vaatii luottamusta niitä kohtaan, joille asiasta kerrotaan, ja tähän luottamukseen sisältyy myös vaitiolovelvollisuus. Useassa aineistoesimerkissä kertoja ilmaisee, että luottamusta ei juuri ole ja on suuri riski sille, että vaitiolovelvollisuus ei toteudu. Erityisesti luottamuspulaa esiintyy *järjestötoiminnan prekaarisuutta* käsittelevissä selonteoissa, joissa kerrotaan jopa tapauksista, joissa järjestötoiminnassa mukana olevat ihmiset, joille asioista tulisi kertoa, ovat itse niitä, jotka syyllistyvät seksistiseen käytökseen. Tällaisessa tilanteessa henkilöt ovat täydellisen jäävejä asioiden käsittelyyn. Tämän lisäksi kertomista estää pelko siitä, että nämä henkilöt kertovat asioista ulkopuolisille henkilöille, koska ovat haastateltavan mukaan *verkostoituneita* ja *tuntevat paljon ihmisiä*. Tilanteessa vallitsevat siis hyvin epätasa-arvoiset valtasuhteet, mitkä osaltaan myös heijastavat tilanteen taustalla vaikuttavaa laajempaa sosiaalista ja yhteiskunnallista järjestelmää.

Epätasa-arvoiset valtasuhteet lävistävät *prekaarisuusdiskurssista* ammentavaa puhetta. Tällaiset valtasuhteet lisäävät osaltaan kertomisen riskejä erityisesti seksististä käytöstä kokeneen henkilön sosiaalisen aseman kannalta. Ahmedin (2021, 24) mukaan valtasuhteet määrittävät erityisesti sen, mitä tapahtuu asioista valittamisen jälkeen. Esimerkiksi samoja menetelmiä, joita käytetään kiusaamisen ja häirinnän korjaamiseen, voidaan käyttää kiusaamisen ja häirinnän välineinä ja tämä on mahdollista erityisesti valtasuhteista hyötyville. Mitä enemmän valtaa valitusta tekevällä on, sitä todennäköisemmin valitus vastaanotetaan hyvin. (Em. 24.) Voi olla, että haastateltavat ovat tiedostaneet tämän, ja puheessa esiintyikin valtasuhteessa heikompana olevan asemasta kumpuavaa haavoittuvuutta ja epävarmuutta.

Haastateltavat tuovat esille myös kertomisen riskejä liittyen omaan sosiaaliseen asemaan. Erityisesti *leimautumisen diskurssissa* esiintyy pelkoa omasta sosiaalisesta asemasta, mikä tapahtuu leimautumisen kautta. Walkerin (2008, 45) mukaan stigma eli häpeäleima voi aiheuttaa epäoikeudenmukaista käyttäytymistä ja syrjintää leimattua henkilöä kohtaan. Leimautuminen voi muun muassa tämän vuoksi johtaa eristäytymiseen ja vaikeuttaa avun hakemista. *Leimautumisen diskurssissa* korostuu avun hakemisen vaikeus ja haluttomuus sekä erityisesti puhe normatiivisista ja moraalisisista odotuksista liittyen siihen, kuinka yksilön on sosiaalisesti hyväksyttävää käyttäytyä.

6.1.3 Ehdot seksismin kokemuksista kertomiselle

Oikeudellisten käytäntöjen diskurssista ammentavassa puheessa korostuvat kysymykset siitä, kenellä on oikeus tulla otetuksi tosissaan kokemuksista kertoessaan ja millä perusteilla. Haastateltavat esittävät myös paljon ehtoja sille, milloin asioista on oikeus kertoa ja milloin ei. Aineistoesimerkeistä rakentuu käsitys tarpeesta tulla otetuksi tosissaan, ja tämän tarpeen taustalla saattaa olla aikaisempia vähättelyn kokemuksia. Puheeseen liittyy myös puolusteleva sävy, joka voi niin ikään olla seurausta vähättelyn kokemuksista sekä todesta ottamisen tarpeesta. Puolusteleva sävy tulee esille esimerkiksi kommentissa *me ei olla mitenkään herkkänahkasia me [alan X] opiskelijat, vaan ihan oikeesti meihin kohdistuu ihan systemaattista, niinku kiusaamista ja ja häirintää*. Seksismin kokemusten sivuuttaminen ja vakavasti ottamisen laiminlyöminen onkin laaja ja yleinen seksismistä kertomiseen liittyvä ongelma (Ahmed 2021, 3–4). Pelko asian sivuuttamisesta nostaa osaltaan myös kertomisen kynnystä, etenkin jos yksilöllä on jo aiempia kokemuksia siitä, ettei asiaa oteta vakavasti tai sille ei tehdä mitään. Esimerkiksi Ahmed (2021, 21) painottaa, että yksilön on vaikeaa luottaa siihen, että valitus otetaan vakavasti etenkin, jos valitus koskee sitä, ettei sitä oteta vakavasti. Kertomiseen liittyy aina riski siitä, ettei kertomista oteta vakavasti tai sen käsittely laiminlyödään. Etenkin jos näin on jo käynyt, voi yksilö tuntea luottamuspulaa ja toivottomuutta sen suhteen, että valitus johtaisi asianmukaisiin toimenpiteisiin. (Em. 22.) *Oikeudellisten käytäntöjen diskurssissa* haastateltavat toistuvasti tuntuvat todistelevan sitä, että seksismiä on todella tapahtunut ja että heillä on oikeus tulla kuulluksi kokemuksista kertoessaan.

Kuulluksi tulemisen todennäköisyyttä lisää haastateltavien mukaan *keissin muodostaminen*, joka toimii yhtenä selontekona. Keissin muodostaminen tarkoittaa tässä yhteydessä useamman kokemuksen tuomista yhteen. Keissin muodostamisen vaatimuksen taustalla voi vaikuttaa sellainen ajattelutapa, jossa useamman kokemuksen esittäminen toimii yksittäistapausta vahvempana todisteena. Keissin tekeminen voi myös lisätä uhrien valtaa tilanteessa, koska taustalla on useamman ihmisen ääni ja todisteet, jolloin valtaeroilla on mahdollisuus pienentyä. Keissin muodostamisen vastapuolena haastateltavat esittävät puolestaan yksittäistapauksien olevan vähäpätöisempiä, joten niitä ei ole oikeutta tuoda esille kovinkaan herkästi. Selonteot *keissin muodostamisen vaatimuksesta ja yksittäistapausten riittämättömyydestä* heijastavat sellaisia yhteiskunnallisia asenteita ja käsityksiä, joissa tapauksia ei tarvitse ottaa vakavasti ennen kuin niitä on todistettavasti useampia. Tämä on linjassa aikaisempien tutkimusten kanssa, joiden mukaan vahvemmat todisteet ennakoivat todennäköisempää viralliselle taholle raportointia, ja useampi tapaus edustaa vahvempia todisteita (Kirkner ym. 2022, 110). Isompi massa voi saada aikaan niin sanotusti suuremman metelin, kun taas yksittäisen yksilön ääni on hiljaisempi, tai ainakin helpommin hiljennettävissä. Yhteen yksilöön kohdistuva riski on suuremmassa joukossa myös pienempi, mikä myös madaltaa kynnystä kertomiseen silloin, kun voidaan muodostaa keissi.

Mielipiteen oikeuden selonteoissa seksistinen käytös nimetään mielipiteeksi. Vetoaminen mielipiteen oikeuteen on siinä mielessä vahva argumentti, että suurin osa ihmisistä luultavasti jakaa ajatuksen siitä, että yksilöllä on oikeus omiin mielipiteisiinsä. Tällaisen käsityksen mukaan mielipiteeseen täytyy jokaisella olla oikeus, jolloin toisen henkilön mielipiteistä ei ole oikeutta valittaa. Tämä oikeus mielipiteeseen menee siis haastateltavien puheessa valittamisen oikeuden edelle. Kuitenkin tässä kontekstissa tulkinnanvaraista on se, onko seksistinen käytös mielipide vai ei. Haastateltava tulkitsee mielipiteeksi myös esimerkiksi sen, mitä asioita hän on opiskellut, eli antaa toiselle henkilölle eli käytökseen syyllistyneelle oikeuden määritellä melko pitkällekin omaan elämäänsä liittyviä asioita.

Haastateltavat asettavat puheessaan paljon ehtoja sille, milloin tapauksista on oikeus kertoa, ja milloin olisi suotavampaa vaieta. Tapauksista täytyisi pystyä *muodostamaan keissi* ja osoittamaan, että *kyse ei oo mistään yksittäistapauksista*. Kokemukset eivät ole välttämättä *yksittäistapauksina riittävän vakavia*, vaan tilanteen tulisi olla *tosi toistuvaa*. Toisaalta vaaditaan myös, että *osaamista jotenki painettais alaspäin* tai *alettais vähätteleämään*, jolloin

oikeus kertomiseen täytyisi. *Yhden henkilön kohdalta toistuva* käytös ei vielä kuitenkaan välttämättä oikeuta kertomiseen. Silloin, kun *moni ihminen tullu sanoo samast henkilöstä*, oikeus kertomiseen täytyy, mutta jos *monet eri ihmiset on niitä häiritseviä osapuolia* ei oikeus kertomiseen vielä välttämättä täyty. Myös siinä tapauksessa, jos kyseessä on henkilön *mielipide*, tai tekijä on *vaan eri mieltä* asioista, ei oikeutta kertomiseen ole.

Edellä mainituissa selonteoissa rakennetaan melko tiukat sosiaaliset säännöt sille, milloin valittaminen on oikeutettua ja milloin taas ei. Näiden sääntöjen valossa seksismistä raportoiminen näyttäytyy haastavana prosessina, jossa täytyy tarkkaan punnita sitä, milloin, mistä asiasta ja miten kertominen on sallittua, jotta ei rikkoisi tietynlaista, usein ääneen lausumatonta sosiaalista koodistoa. Toisaalta näiden sääntöjen ja ehtojen esittäminen voi toimia myös puolustuspuheenvuorona ja selityksenä kertomattomuudelle. Voi olla, että haastateltavat pitävät asioista kertomista oikeana tai järkevänä ratkaisuna, mutta sitä ei itse syystä tai toisesta haluta tai uskalleta tehdä. Sen sijaan, että sanoisi ”en uskaltanut kertoa asiasta”, voi olla helpompaa asettaa kertomiselle tiukat sosiaaliset ehdot ja säännöt sekä kertoa noudattaneensa niitä. Samankaltainen ilmiö esiintyy myös muissa diskursseissa ja selonteoissa. Aineistoesimerkeissä ilmaistaan harvoin suoraan, että ”en uskaltanut kertoa asiasta” tai ”pelkäsin liikaa kertoakseni”. Sen sijaan kertomattomuutta selitetään monilla muilla selonteoilla.

6.1.4 Järjestelmän toimimattomuus

On tutkittu, että ne, jotka eivät pidä valittamisen tai käytökseen puuttumisen järjestelmää tehokkaana tai toimivana, ilmoittavat vähiten seksistisestä käytöksestä. Usein käytöksestä ilmoittaneet saattavat huomata, että ilmoitus piilotetaan tai asialle ei tehdä mitään. Tämä heikentää uskoa järjestelmään entisestään ja estää raportoimasta käytöksestä jatkossa. (Kirkner ym. 2022, 202.) Voi olla, että myös haastateltavat ovat saattaneet raportoida tai ainakin yrittää raportoida kokemuksistaan jo aikaisemmin, mutta ovat huomanneet järjestelmän toimimattomuuden, mikä estää asian etenemisen. Voidaan siis päätellä, että ainoastaan jo tieto siitä, että järjestelmä toimii asianmukaisesti ja tehokkaasti, voisi lisätä seksismistä kertomista virallisille tahoille.

Järjestelmän toimimattomuus on myös osoitus rakenteellisesta seksismistä. Erityisesti akateemisissa instituutioissa on havaittu epätasa-arvoisia arvojärjestelmiä, jolloin naisten

kokemaa seksismiä jää usein raportoimatta. Tällaisissa organisaatioissa suurena ongelmana on usein institutionaalinen toimettomuus eli puuttumattomuus, mikä mahdollistaa ja sallii seksismin. Yksi osoitus tällaisesta institutionaalisesta toimettomuudesta on se, että seksismiin puuttuvaa tahoa ei ole olemassa tai taho on näennäisesti olemassa, mutta käytännön toimet puuttuvat. (Yarrow & Davies 2022, 5, 14–15.) *Järjestelmän armoille jäämisen diskurssissa* haastateltavat rakentavat puheessaan käsitystä juuri tämänkaltaisesta institutionaalisesta toimettomuudesta, joka tekee seksismistä kertomisesta tai ainakin siihen puuttumisesta hankalaa, ellei mahdotonta. Jos järjestelmä itsessään on seksistinen, voidaan olettaa, että järjestelmän sisällä tapahtuvaan seksismiin puuttumisen keinot eivät ole tehokkaita.

Järjestelmän armoille jäämisen diskurssi tuottaa nimensä mukaisesti selontekoja, joissa järjestelmä ei tarjoa mahdollisuutta kertomiseen tai puuttumiseen. Yksilö ei voi vaikuttaa järjestelmään, jolloin hän ei näe muuta vaihtoehtoa kuin ”alistua kohtaloonsa” tämän järjestelmän armoilla. Selonteissa korostuvat *voimavarojen puute* sekä *tiedon* ja sellaisen *tahon puute*, jonne asiasta voisi kertoa. Voimavarojen puutetta korostavat selonteot painottavat erityisesti opiskelijajärjestöjen neuvottomuutta tilanteiden hoitamisessa, koska heiltä puuttuu muun muassa *työkaluja*, *voimavaroja*, *osaamista* ja *uskallusta*. Selonteot rakentavat sellaista vaikutelmaa, että opiskelijat on jätetty selvittämään keskenään asioita, jotka ovat liian suuria ja vakavia selvitettäväksi heidän osaamiseensa nähden. Tästä kertoo erityisesti maininta *opiskelijajärjestöjen sukupolvelta toiselle siirtyvällä niin kun opilla yrittää sit ratkaista jotain... oikeesti rankkoi keissei. Tiedon ja tahon puutteen* selonteossa haastateltavat tuovat esille sellaisen tahon puutteen, jonne asiasta voisi kertoa, sekä tiedon puutteen siitä, minne ja kuinka asioita voisi viedä eteenpäin. Yleisesti *järjestelmän armoille jäämisen* diskurssissa korostuu erityisesti epätoivo, voimattomuus, yksin jääminen ja luovuttaminen sen suhteen, että asioita voisi kertoa tai että niihin puututtaisiin. Ratkaisuja asialle ei löydy, tai ainakaan voimavaroja löytää näitä ratkaisuja ei tunnu olevan. Puheessa korostuu useassa kohdassa, että kertominen tai puuttuminen on yksinkertaisesti mahdotonta, ja tämä mahdottomuus on nimenomaan järjestelmästä johtuvaa.

On myös todettu, että yleisin taho, johon seksuaalisesta häirinnästä kerrotaan, ovat epäviralliset tahot, kuten perheenjäsenet, ystävät tai kumppani (Fitzgerald ym. 1995, 20; Kirkner ym. 2022, 209–210). Ilmiö toistuu myös tämän tutkielman aineistoesimerkeissä, joissa on mainittu virallisten tahojen sijaan vertaisille kertomisesta: *mä sanoin siit ehk joillekki mun*

kavereille mut siis en niinku siellä sanonu mitenkää; me ollaan meidän opiskeluporukas [alan X] opiskelijoiden kesken niinku mietitty. Ilmiön taustalla on havaittu olevan suurempi luottamus epävirallisia tahoja kohtaan ja erityisesti epäluottamusta virallista valitusjärjestelmää kohtaan. Epävirallisilta tahoilta, kuten perheenjäseniltä, puolisolta tai ystäviltä saadut reaktiot vaikuttavat tutkitusti myös viralliselle taholle kertomisen todennäköisyyteen. Jos henkilö saa epäviralliselta taholta tukea ja rohkaisua, hän todennäköisemmin kertoo asiasta myös viralliselle taholle. (Kirkner ym. 2022, 202.) Toisaalta epäviralliselta taholta saatu kielteinen reaktio voi estää viralliselle taholle raportointia (em. 109). Tämän tutkielman aineistoesimerkeissä ei ilmene epävirallisten tahojen reaktioiden laatua, joten sen merkitystä viralliselle taholle kertomiseen ei voida arvioida.

6.1.5 Lopuksi

En voi olla sivuuttamatta sitä tosiasiaa, että kaikki puhe ja kokemukset, joita tässä tutkimuksessa on käsitelty, on naisten puhumaa ja kokemaa. Kuten tiedämme, naiset joutuvat seksistisen käytöksen kohteeksi miehiä useammin (Danielsson & Näsi 2019, 1; Euroopan neuvosto 2019, 11; Attila ym. 2017, 32; Aaltonen 2014, 32) ja naisten tekemät valitukset sivuutetaan miesten tekemiä valituksia useammin (Ahmed 2021, 3–4). Myös Suomen koulu- ja opiskeluympäristössä naiset kokevat seksististä käyttäytymistä miehiä enemmän (Attila ym. 2017, 45). Erityisesti akateemisissa korkeakouluissa naisten kokemaa seksuaalista häirintää jää usein raportoimatta, mikä voi heijastaa korkeakouluissa vallitsevaa sukupuolihierarkia. Tällainen hierarkia korostuu naisten kokeman seksuaalisen häirinnän määrässä sekä siihen vakavasti suhtautumisessa. (Kirkner ym. 2022, 199–200.)

Toisaalta on vaikea vetää johtopäätöksiä siitä, mitkä tässä tutkielmassa esille nousseet seikat ovat nais erityisiä tai liittyvät sukupuoleen, koska aineistosta ei löydy vertailukohtia muihin sukupuoliin. Kuitenkin sekä tutkimustiedon valossa että tässä tutkielmassa esiintyvien diskurssien pohjalta voidaan sukupuolella väittää olevan ainakin jossain määrin merkitystä seksismien kokemusten yleisyyteen naisopiskelijoiden keskuudessa. Haastateltavien kommentteista heijastuu myös tietynlainen epätasa-arvoinen asema korkeakoulu yhteisössä sekä selitykset siitä, että kokemuksia ei oteta tarpeeksi vakavasti. Sukupuolen merkitystä seksismistä raportoimiseen on vaikea arvioida, koska vaikka tutkimusten mukaan miehet kokevat seksismiä naisia vähemmän, myös miehet raportoivat seksismien kokemuksista harvoin (em. 211).

On myös hyvä huomioida, että vaikka seksismi on sisäänrakennettu kulttuurin institutionaalisiin rakenteisiin, se ei säily itsestään. Pysyäkseen yllä seksismiä on harjoitettava. (Bearman ym. 2009, 14.) Seksismin kitkeminen onkin hedelmällisintä juuri siellä, missä sitä esiintyy, eli sekä arkisessa kielenkäytössä että yhteiskunnan rakenteissa ja asenteissa (em.11). Kuten aiemmin opimme, selonteot voidaan nähdä olennaisena osana kulttuuria ja kulttuurin jatkumista. Selontekoja ammennetaan diskursseista, jotka jälleen rakentavat ja uusintavat merkityssisältöjä ja kulttuuria, jolloin selontekojen ja diskurssien välinen suhde näyttäytyy jatkuvana, sosiaalista todellisuutta rakentavana prosessina. (Suoninen 1997, 33–36.) Seksistisiin asenteisiin voidaankin vaikuttaa rakentamalla sosiaalista todellisuutta tasa-arvoisemmaksi selontekojen ja diskurssien välisen prosessin kautta. Tämä voi tarkoittaa käytännössä esimerkiksi seksistisen, eriarvoistavan puheen välttämistä ja sellaiseen puuttumista, sekä toisaalta myös tasa-arvoisen puheen ja sanaston tietoista opettelua ja käyttämistä.

6.2 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusaiheet

Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä jättää tilaa tutkijan omille tulkinnoille, minkä vuoksi tulosten tarkastelu vaatii kriittisyyttä. Pyrin tutkielmassani lähestymään aineistoa ja tutkittavaa aihetta mahdollisimman objektiivisesta näkökulmasta mutta tiedostan sen, että olen itse myös naiseksi identifioituvana korkeakouluopiskelijana väistämättä osana sitä kulttuuria ja kontekstia, jota tutkielmassani tarkastelen. Erilaiset merkitykset ja luokittelut ovat myös yleisesti kunkin kulttuurin edustajalle itsestään selviä ja neutraaleja, mikä voi johtaa sellaisiin oletuksiin ja odotuksiin, joista tutkijan tulisi pyrkiä pois (Potter & Wetherell 1987, 81).

Erilaisia diskursseja ja selontekoja voi aineistossa myös ilmetä paljonkin ja ne voivat olla osittain risteäviä, joten tutkijan voi olla haastavaa päätellä ja tunnistaa esimerkiksi sitä, millaisiin diskursseihin kukin yksilö nojaa selonteoissaan. Olen kuitenkin pyrkinyt tuomaan tutkielmassani esille selkeimmin tunnistettavat tai hallitsevimmat diskurssit ja selonteot ja analysoimaan näitä mahdollisimman syvällisesti ja objektiivisesti.

Tässä tutkielmassa käytetään seksismin käsitettä kuvaamaan kaikkea haastateltavien kertomia kokemuksia sukupuoleen liittyvästä syrjivästä tai epäasiallisesta käytöksestä.

Seksismi on laaja käsite ja haastateltavat eivät puheessaan itse välttämättä nimeä käytöstä suoraan seksismiksi, vaan esimerkiksi epäasiallisiksi käytökseksi tai häirinnäksi. Tämän vuoksi pohdin, että esimerkiksi tutkimus, jossa haastateltavilta kysytään kokemuksista suoraan nimenomaan seksismistä, voisi tuoda täsmällisempiä vastauksia juuri siihen, mitä haastateltavat pitävät seksisminä. Toisaalta tässä tutkielmassa ilmenee, että seksismiä voi olla vaikea tunnistaa ja se nimetään usein muilla käsitteillä.

Käyttämässäni aineistossa haastateltavilta ei ole kysytty suoraan sitä, miksi he eivät ole kertoneet kokemastaan seksismistä, vaikka tarkastelenkin tähän kysymykseen liittyviä selontekoja. Jos halutaan saada täsmällisempi vastaus juuri tähän kysymykseen, voisi olla paikallaan toteuttaa tutkimushaastattelu, jossa kyseinen kysymys esitetään haastateltaville suoraan. Tässä tutkielmassa on kuitenkin ollut tarkoitus tutkia niitä diskursseja ja selontekoja, jotka vaikuttavat tämän kysymyksen taustalla, eikä niinkään suoraan tätä itse kysymystä. Kuitenkin seksismin puuttumisen kannalta näen tärkeänä myös sellaisen tutkimuksen, joka tarkastelee suoraan nimenomaan sitä, miksi seksismin kokemuksista jätetään raportoimatta.

Tässä tutkielmassa on myös tarkasteltu vain yhden opiskelualan naisopiskelijoiden haastatteluja. Tämän tutkielman perusteella on mahdotonta sanoa, kuinka paljon tietty opiskeluala vaikuttaa seksismin kokemuksiin, niistä kertomiseen ja tutkielman tuloksiin. Tämän tutkielman kontekstissa opiskelualan vaikutusten tarkastelu ei myöskään ole tutkimuseettisistä syistä mahdollista. Jos halutaan saada objektiivinen näkemys naisten kokemasta seksismistä korkeakouluissa yleisesti, olisi perusteltua haastatella tutkimukseen usean alan opiskelijoita. Tutkielmassani on keskitytty myös ainoastaan naisiksi identifioituvien henkilöiden kokemuksiin. Muitakin sukupuoliä käsittelevä tutkimus voisi niin ikään tuoda aiheeseen laajemman näkemyksen.

Lähteet

Aaltonen, Milla (2014) Tyypillistä työsyrijintätapausta ei ole. Teoksessa Susan Villa (toim.) Valehtelisin, jos väittäisin - Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Sisäministeriön julkaisut 10/2014.

Ahmed, Sara (2021) *Complaint!* Durham: Duke University Press

Attila, Henna & Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Miina & Hokka, Päivi & Nieminen, Markku (2018) Tasa-arvobarometri 2017. Julkaisuja 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Bareket, Orly & Fiske, Susan T. (2023) A systematic review of the ambivalent sexism literature: Hostile sexism protects men's power; benevolent sexism guards traditional gender roles. *Psychological Bulletin* 149:11–12, 637–698.

Bearman, Steve & Korobov, Neill & Thorne, Avril (2009) The fabric of internalized sexism. *Journal of Integrated Social Sciences* 1:1, 10-47.

Berger, Peter. & Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. Englanninkielinen alkuteos *The Social Construction of Reality* 1966.

Burr, Vivien (2015). *Social constructionism*. Third edition. London: Routledge.

Constantinenscu, Sorana-Alexandra (2021) How does the internalization of misogyny operate: a theoretical approach with european examples. *Research in social change*, 13:1, 120–128.

Danielsson, Petri & Näsi, Matti (2019) Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. *Katsauksia* 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

David, E. J. R. & Derthick, Annie O. (2013) What is internalized oppression, and so what? Teoksessa E. J. R. David (toim.) *Internalized Oppression: The Psychology of Marginalized Groups*. Springer, 1–30.

Euroopan neuvosto (2019) Preventing and combating sexism. Recommendation CM/Rec (2019)1. <https://rm.coe.int/%20prems-055519-gbr-2573-cmrec-2019-1-web-a5/168093e08c>

Viitattu 17.11.2023

Finlex. Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta 1986/609.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609#P7>

Fitzgerald, Louise F. & Swan, Suzanne & Fischer, Karla (1995) Why Didn't She Just Report Him? The Psychological and Legal Implications of Women's Responses to Sexual Harassment. *Journal of Social Issues* 51:1, 117–138.

Garfinkel, Harold (1967): *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall. Paperback edition, 1984: *Studies in Ethnomethodology*. Polity Press, Cambridge.

Glick, Peter & Fiske, Susan T. (1996) The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*. 70:3, 491–512.

Gubrium, Jaber F. & James A. Holstein (2008) The constructionist mosaic. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: Guilford, 3–10.

Hacking, Ian (1999) *The Social Construction of What?* Cambridge: Harvard University Press.

Han, E., Hoffman, L., & Wood, S. M. (2023). Using the internalized misogyny scale across sexual orientations: measurement invariance and item factor analysis. *Sex roles* 88:5–6, 290–304.

Harris, Scott R. (2008) Constructionism in sociology. Teoksessa James A. Holstein & Jaber F. Gubrium (toim.) *Handbook of Constructionist Research*. New York: Guilford, 231–247.

Heary, Caroline & Hennessy, Eilis & Swords, Lorraine & Corrigan, Patrick (2017) Stigma towards Mental Health Problems during Childhood and Adolescence: Theory, Research and Intervention Approaches. *Journal of Child and Family Studies* 26, 2949–2959.

Jokinen, Arja (2016) Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila, & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 249–265.

Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila, & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 25–50.

Jokinen, Eeva & Venäläinen, Juhana (2015) Prekarisaatio ja affekti. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jones, Kristen & Stewart, Kathy & King, Eden & Botsford Morgan, Whitney & Gilrane, Veronica & Hylton, Kimberly (2014). Negative consequence of benevolent sexism on efficacy and performance. *Gender in Management: An International Journal* 29:3, 171–189.

Kirkner, Anne Catherine & Lorenz, Katherine & Mazar, Laurel (2022) Faculty and staff reporting & disclosure of sexual harassment in higher education. *Gender and Education* 34:2, 199–215.

Manne, Kate (2017) *Down girl. The logic of misogyny*. United Kingdom: Oxford University Press.

McCullough, K. M. & Wong, Y. J. & Stevenson, N. J. (2020) Female video game players and the protective effect of feminist identity against internalized misogyny. *Sex roles* 82:5–6, 266–276.

Männikkö, Anna-Liisa & Tiilikallio, Piia & Dincay, Riitta (2021) Laurean selvitys: urapolut ja sukupuoli. <https://tasaarvoisestiuralle.fi/laurean-selvitys-urapolut-ja-sukupuoli/> Viitattu 24.1.2023.

Naukkarinen, Johanna (2021) LUT:in selvitys: Sukupuolen merkitys opinnoissa kasvaa työelämää lähestyttäessä. <https://tasaarvoisestiuralle.fi/lutin-selvitys-sukupuolen-merkitys-opinnoissa-kasvaa-tyoelamaa-lahestyittaessa/> Viitattu 24.1.2023.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Honkatukia, Päivi & Ruuskanen, Minna (2006) Diskurssianalyysi ja oikeuden tekstit. Teoksessa Johanna Niemi-Kiesiläinen & Päivi Honkatukia & Helena Karma

& Minna Ruuskanen (toim.) Oikeuden tekstit diskursseina. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Nieminen, Elina (2.10.2023) *Kolme vuotta sitten opiskelijakulttuuri nousi valokeilaan epäasiallisuuksien vuoksi – listasimme asiat, jotka ovat sen jälkeen muuttuneet*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20051034> Viitattu 18.2.2024.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. Lontoo: Sage.

Punkari, Pasi (25.3.2023) *Opiskelijat nostivat Aamulehden päätoimittajan asiattoman käytöksen esiin ja kertovat nyt, mitä siitä seurasi*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20024051> Viitattu 18.2.2024.

Punkari, Pasi (3.5.2023) *Tampereen Teekkarit syyttää Bitwisen toimitusjohtajaa naisopiskelijoihin kohdistuneesta häirinnästä – katkaisee yhteistyön yritykseen*. Yle. <https://yle.fi/a/74-20030059> Viitattu 18.2.2024.

Purokuru, Pontus & Paakkari, Antti (2015) Riittämättömyys. Teoksessa Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen (toim.) *Prekarisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 153–170.

Redersdorff, Sandrine & Bastart, Jennifer & Hernandez, Anne-Laure & Martinot, Delphine (2016) Promoting social equality values to improve judgement of a woman reporting sexism. *International Journal of Social Psychology* 31:2, 193–223.

Reinikainen, Pepi (2014) *Elämässä eteenpäin - Irti uhriutumisesta*. Helsinki: Kirjapaja.

Suoninen, Eero (2016) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila, & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 229–247.

Suoninen, Eero (1997) Selonteot ja oman toiminnan ymmärrettäväksi tekeminen. *Sosiologia* 34: 1, 26–38.

Standing, Guy (2011) *The Precariat: The New Dangerous Class*. Lontoo: Bloomsbury.

Strickler, Sierra & Martin, Laura N. & Khong, Kathleen & Cattaneo, Lauren (2023) Variations in Women's Attribution of Blame for Sexual Assault. *Journal of Interpersonal Violence* 38:19–20, 10947–10971.

Sundgren, Eva (2014) Rasismi ja seksismi pois koulutuksesta ja koulutuksella. *Aikuiskasvatus* 34:4, 280–286.

Szymanski, D. M. & Gupta, A. & Carr, E. R. & Stewart, D. (2009) Internalized misogyny as a moderator of the link between sexist events and women's psychological distress. *Sex roles* 61:1–2, 101–109.

Tanhua, Inkeri (2020) Selvitys korkeakoulujen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:20. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (6.11.2023) Seksuaalinen häirintä.

<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/seksuaalinen-hairinta> Viitattu 17.11.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (22.12.2022) Tasa-arvosanasto.

<https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto> Viitattu 17.11.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö.

<https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk> Viitattu 10.12.2023.

Venäläinen, Juhana (2015) Hajoaminen. Teoksessa Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen (toim.) *Prekariaatio ja affekti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 171–195.

Vilkka, Hanna (2011) *Seksuaalinen häirintä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Walker, Carl (2008) *Depression and Globalization. The Politics of Mental Health in the 21st Century*. New York, NY: Springer.

Yarrow, Emily & Davies, Julie (2022) A typology of sexism in contemporary business schools: Belligerent, benevolent, ambivalent, and oblivious sexism. *Gender, Work & Organization*: 1–21.